STRATEGIA ROZWOJU
GMINY DUBICZE CERKIEWNE
NA LATA 2027-2035

PROJEKT

Dubicze Cerkiewne, 2026 r.

SPIS TREŚCI

Wykaz najważniejszych skrótów i symboli ... 2
Podstawowe informacje o opracowaniu ... 3
CZĘŚĆ ANALITYCZNA ... 4
1 Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej gminy Dubicze Cerkiewne ... 5
1.1 Sytuacja społeczna ... 5
1.2 Sytuacja gospodarcza ... 19
1.3 Sytuacja przestrzenna ... 26
1.4 Sytuacja klimatyczno-środowiskowa ... 36
2 Określenie cech warunkujących rozwój gminy i społeczności lokalnej ... 45
2.1 Analiza SWOT ... 45
2.2 Identyfikacja potencjału rozwojowego gminy ... 49
CZĘŚĆ STRATEGICZNA ... 51
3 Wizja, misja i cele Strategii ... 52
3.1 Wizja i misja ... 52
3.2 Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań ... 54
3.3 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym ... 60
3.4 Model funkcjonalno-przestrzenny ... 71
4 Założenia wdrożeniowe ... 86
4.1 Planowane przedsięwzięcia ... 86
4.2 Ramy finansowe i źródła finansowania ... 90
4.3 System realizacji Strategii ... 90
Podsumowanie ... 96
Spis tabel, rysunków, wykresów i zdjęć ... 98
Bibliografia ... 101

Wykaz najważniejszych skrótów i symboli

1.	**Dz.U.**	–	Dziennik Ustaw
2.	**EBI**	–	Europejski Bank Inwestycyjny
3.	**EBOR**	–	Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju
4.	**EOG**	–	Europejski Obszar Gospodarczy
5.	**e-PUAP**	–	Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej
6.	**Gmina**	–	Gmina Dubicze Cerkiewne
7.	**GOPS**	–	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dubiczach Cerkiewnych
8.	**JCWP**	–	Jednolita Część Wód Powierzchniowych
9.	**JCWPd**	–	Jednolita Część Wód Podziemnych
10	**OSI**	–	Obszar Strategicznej Interwencji
11.	**OSP**	–	Ochotnicza Straż Pożarna
12.	**PKD**	–	Polska Klasyfikacja Działalności
13.	**PSZOK**	–	Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych
14.	**REGON**	–	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
15.	**S.A.**	–	spółka akcyjna
16.	**Sp. z o.o.**	–	spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
17.	**SWOT**	–	analiza SWOT, metoda porządkowania i weryfikowania informacji
19.	**UE**	–	Unia Europejska
20.	**zł**	–	złoty, podstawowa jednostka monetarna w Polsce

Podstawowe informacje o opracowaniu

Planowanie strategiczne stanowi jeden z podstawowych instrumentów zarządzania rozwojem gminy. Pozwala ono określić najważniejsze kierunki zmian w dłuższej perspektywie oraz uporządkować działania podejmowane przez samorząd w poszczególnych obszarach jego funkcjonowania. Kluczowym dokumentem służącym temu celowi jest strategia rozwoju gminy, określająca wizję przyszłego rozwoju, cele oraz kierunki działań prowadzących do ich osiągnięcia. Strategia Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027–2035 wyznacza ramy prowadzenia lokalnej polityki rozwoju w perspektywie najbliższych lat. Przyjęcie horyzontu czasowego do 2035 r. umożliwia zaplanowanie działań o charakterze długofalowym, których przygotowanie i realizacja wymagają odpowiednio długiego okresu. Perspektywa ta uwzględnia również uwarunkowania wynikające z systemu planowania strategicznego prowadzonego na poziomie regionalnym, krajowym oraz europejskim. Dokument ma charakter kompleksowy i odnosi się do najważniejszych uwarunkowań oraz potrzeb rozwojowych gminy. Zakres Strategii uporządkowano w czterech wzajemnie powiązanych sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzennej oraz klimatyczno-środowiskowej. Przyjęte cele i kierunki działań nie ograniczają się wyłącznie do ustawowych zadań samorządu gminnego. Odnoszą się również do aktywności innych podmiotów uczestniczących w rozwoju lokalnym, w tym instytucji publicznych, organizacji społecznych, przedsiębiorców oraz mieszkańców.

Gmina Dubicze-Cerkiewne będzie głównym podmiotem odpowiedzialnym za koordynowanie procesu wdrażania Strategii, monitorowanie postępów jej realizacji oraz podejmowanie działań służących osiągnięciu przyjętych celów. Skuteczna realizacja założeń dokumentu będzie jednak wymagała współpracy samorządu z lokalnymi partnerami oraz wykorzystywania dostępnych instrumentów organizacyjnych, finansowych i inwestycyjnych. Proces opracowania Strategii oparto na metodach właściwych dla planowania strategicznego, przy jednoczesnym zapewnieniu możliwie szerokiego udziału społeczności lokalnej. W przygotowanie dokumentu zaangażowani zostali przedstawiciele samorządu, radni, pracownicy administracji, eksperci, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy oraz mieszkańcy. Istotnym elementem prac były konsultacje pozwalające na rozpoznanie najważniejszych potrzeb, problemów oraz oczekiwań dotyczących przyszłego rozwoju gminy. Partycypacyjny charakter procesu umożliwił uwzględnienie różnych punktów widzenia i powiązanie kierunków rozwoju z rzeczywistymi potrzebami lokalnej społeczności.

Strategia została opracowana jako dokument kierunkowy. Określa cele strategiczne i operacyjne oraz typy przedsięwzięć, które powinny być podejmowane dla realizacji przyjętej wizji rozwoju. Nie tworzy natomiast zamkniętej listy konkretnych projektów inwestycyjnych. Szczegółowy zakres poszczególnych przedsięwzięć będzie określany na etapie przygotowywania dokumentów wykonawczych, programów, planów oraz konkretnych projektów realizowanych przez gminę i pozostałych partnerów. Integralną częścią Strategii jest również system jej wdrażania, monitorowania i oceny osiąganych rezultatów. Pozwoli on na okresową analizę postępów oraz ocenę, czy podejmowane działania prowadzą do realizacji przyjętych celów. Strategia stanowi tym samym długookresową mapę rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne, wskazującą najważniejsze priorytety i kierunki działania do 2035 r. Jednocześnie pozostaje dokumentem otwartym, który może być aktualizowany w odpowiedzi na zmieniające się uwarunkowania społeczne, gospodarcze, przestrzenne i środowiskowe, a także wyniki monitorowania jej realizacji. Ewentualne zmiany powinny być dokonywane z zachowaniem partycypacyjnego charakteru dokumentu i przy udziale społeczności lokalnej.

CZĘŚĆ ANALITYCZNA

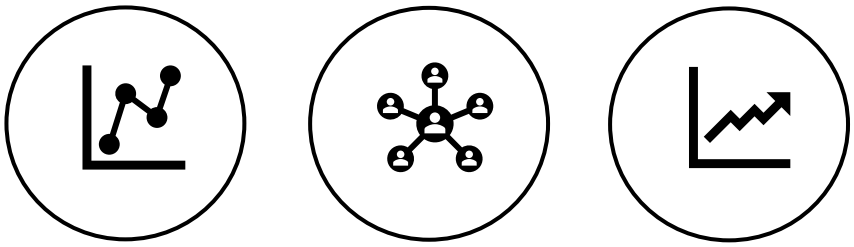

1 Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej gminy Dubicze Cerkiewne

Poniżej przedstawiono podstawowe uregulowania funkcjonowania Gminy Dubicze Cerkiewne.

Wójt jest organem wykonawczym. Wójt wykonuje uchwały Rady Gminy i zadania określone przepisami prawa. Do zadań wójta należy w szczególności:

- opracowywanie strategii i programów rozwoju,
- gospodarowanie mieniem komunalnym,
- wykonywanie budżetu.

Rada Gminy jest organem stanowiącym i kontrolnym. Radni gminni wybierani są w głosowaniu powszechnym przez mieszkańców. Tworzą Radę Gminy. Ich obowiązkiem jest kierowanie się dobrem wspólnoty samorządowej, utrzymywanie stałej więzi z mieszkańcami oraz ich organizacjami, przyjmowanie zgłaszanych przez nich postulatów i przedstawianie ich organom gminy do rozpatrzenia. Radni mają obowiązek brać udział w pracach Rady Gminy i jej komisji oraz innych instytucji samorządowych, do których zostali wybrani lub desygnowani. Nadzór nad działalnością gminną (m.in. działalnością Rady Gminy) sprawuje prezes Rady Ministrów i wojewoda, a w zakresie spraw finansowych regionalna izba obrachunkowa (art. 86 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym - Dz.U.2024.1465 t.j.). Gmina wykonuje swoje zadania głównie przy pomocy Urzędu Gminy Dubicze Cerkiewne. Urząd wykonuje zadania mające na celu realizację spoczywających na gminie zadań własnych, zadań zleconych, zadań wykonywanych na podstawie porozumienia z organami administracji rządowej (zadań zleconych), zadań publicznych powierzonych gminie w drodze zawartych porozumień.

Ponadto Gmina wykonuje swoje zadania przy pomocy gminnych jednostek organizacyjnych takich jak: Gminna Biblioteka Publiczna, Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Szkoła Podstawowa w Dubiczach Cerkiewnych.

1.1 Sytuacja społeczna

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji społecznej gminy Dubicze Cerkiewne. Zaprezentowano dane statystyczne wraz z wnioskami dotyczące demografii i rynku pracy. W dalszej części opisano infrastrukturę społeczną gminy w kontekście oświaty i wychowania, kultury i sportu, ochrony zdrowia, opieki społecznej oraz działalności organizacji pozarządowych. Opisano kwestię bezpieczeństwa publicznego, występujących problemów społecznych oraz cyfryzacji usług publicznych.

Demografia

Poniżej przedstawiono liczbę mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025.

Tabela 1 Liczba ludności w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Liczba mieszkańców	1 484	1 405	1 376	1 351	1 309	1 285	1 261

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Liczba mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne wynosi 1 261 osób (stan na 31.12.2025 r.).

Jednocześnie dane dotyczące migracji wskazują, że nie stanowiły one głównej przyczyny zmniejszania się liczby ludności. W analizowanym okresie saldo migracji podlegało wahaniom, przyjmując zarówno wartości ujemne, jak i dodatnie, a w ostatnich dwóch latach było dodatnie. Oznacza to, że zasadniczego źródła ubytku ludności należy upatrywać przede wszystkim w ruchu naturalnym ludności.

Tabela 2 Saldo migracji w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Saldo migracji ogółem	-2	3	16	-5	-6	2	7
Saldo migracji wewnętrznych	-3	2	16	-5	-6	1	7
Saldo migracji zagranicznych	1	1	0	0	0	1	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Poniżej przedstawiono porównanie gminy Dubicze Cerkiewne z innymi gminami powiatu hajnowskiego.

Wykres 1 Liczba mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (stan na 31.12.2025 r.)

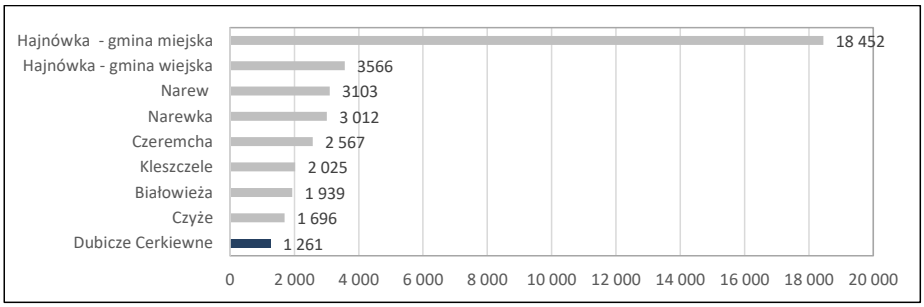

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Gmina Dubicze Cerkiewne należy do najmniejszych pod względem liczby mieszkańców gmin powiatu hajnowskiego. Na koniec 2025 r. liczyła 1 261 mieszkańców, co stanowiło najniższą wartość wśród wszystkich gmin powiatu. Podobnie jak w wielu gminach wiejskich regionu, istotnym wyzwaniem pozostają niekorzystne procesy demograficzne, związane ze spadkiem liczby mieszkańców i starzeniem się ludności. Niewielka liczba mieszkańców oraz położenie z dala od większych ośrodków miejskich ograniczają możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego i lokalnego rynku pracy. Jednocześnie wysoka jakość środowiska przyrodniczego, znaczny udział terenów leśnych oraz walory krajobrazowe i kulturowe stanowią potencjał dla rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i mieszkaniowej. Działania ukierunkowane na poprawę dostępności usług publicznych, rozwój infrastruktury technicznej oraz wspieranie lokalnej przedsiębiorczości mogą sprzyjać ograniczeniu odpływu mieszkańców i wzmacnianiu atrakcyjności gminy jako miejsca do życia.

Poniżej przedstawiono porównanie gęstości zaludnienia gminy Dubicze Cerkiewne z innymi gminami powiatu hajnowskiego.

Wykres 2 Gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (stan na 31.12.2025 r.) (osoby na km^2)

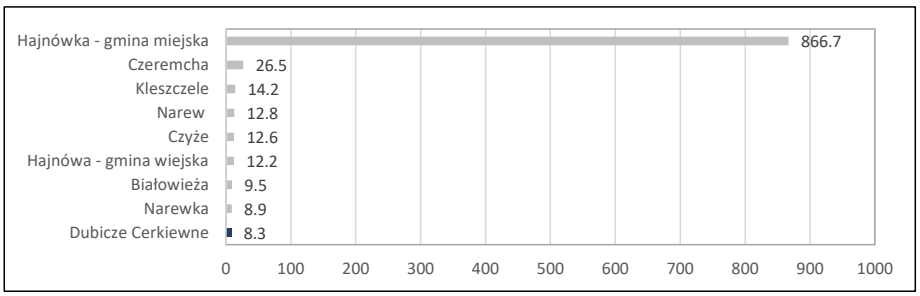

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Gmina Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się poziomem gęstości zaludnienia najniższym na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego. Świadczy to o jej bardziej rozproszonym osadnictwie oraz przewadze terenów o charakterze wiejskim. Taka sytuacja może wpływać na niższy poziom urbanizacji oraz większe koszty utrzymania infrastruktury w przeliczeniu na mieszkańca.

Poniżej przedstawiono strukturę ludności gminy Dubicze Cerkiewne w podziale na płeć.

Wykres 3 Ludność gminy Dubicze Cerkiewne w podziale na płeć w 2025 r.

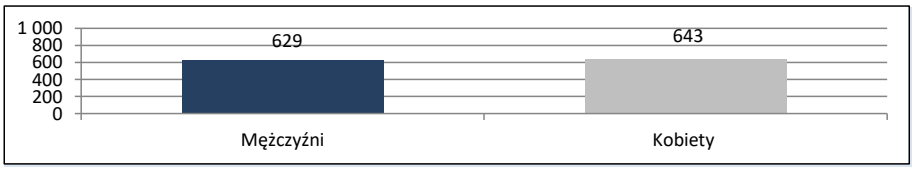

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

W gminie Dubicze Cerkiewne w 2025 r. mężczyźni stanowili 49,45% a kobiety 50,55% ogółu mieszkańców.

Poniżej zaprezentowano liczbę mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne w podziale na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny (stan na 31.12.2025 r.).

Wykres 4 Liczba mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne w podziale na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny (stan na 31.12.2025 r.)

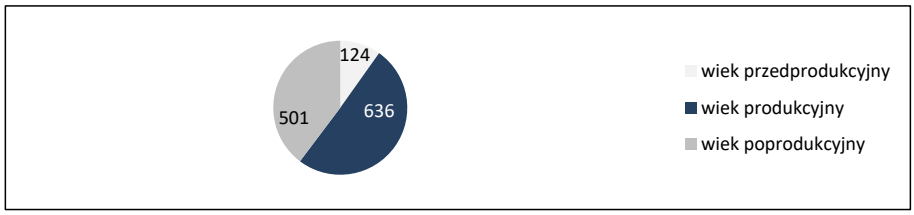

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Struktura wieku mieszkańców gminy w ujęciu procentowym przedstawia się następująco:

- wiek przedprodukcyjny: 9,83%,

- wiek produkcyjny: 50,44%,
- wiek poprodukcyjny: 39,73%.

Struktura wieku mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne wskazuje na bardzo wysoki poziom obciążenia demograficznego. W 2025 r. współczynnik obciążenia osobami w wieku poprodukcyjnym wyniósł 78,8%, a więc był niemal dwukrotnie wyższy niż średnio w Polsce i województwie podlaskim. Wskazuje to na silnie zaawansowany proces starzenia się lokalnej społeczności oraz relatywnie niewielką liczebność grupy mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Niekorzystną strukturę wieku potwierdza również wskaźnik liczby osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym, który osiągnął 98,3%. Oznacza to, że na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym przypada już niemal 100 osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Jest to wartość zdecydowanie wyższa od średniej krajowej i regionalnej. W połączeniu ze znacznym spadkiem liczby mieszkańców w ostatnich latach wskazuje to na głębokie i utrwalone niekorzystne przemiany demograficzne, stanowiące jedno z kluczowych wyzwań rozwojowych gminy.

Pod względem administracyjnym gmina Dubicze Cerkiewne składa się z 10 sołectw: Bobinka, Czechy Orlańskie, Długi Bród, Dubicze Cerkiewne, Górny Gród, Grabowiec, Istok, Jagodniki, Jakubowo i Jelonka. Proszę sprawdzić.

Poniżej przedstawiono strukturę wiekową gminy Dubicze Cerkiewne w 2025 r. zaprezentowaną w formie piramidy wieku. Piramida wieku to stosowane w demografii graficzne przedstawienie struktury płci i wieku ludności danego obszaru, polegające na zestawieniu diagramów słupkowych utworzonych dla poszczególnych roczników lub pięcioletnich grup wiekowych dla każdej płci oddzielnie.

Wykres 5 Piramida wieku gminy Dubicze Cerkiewne (2025 r.)

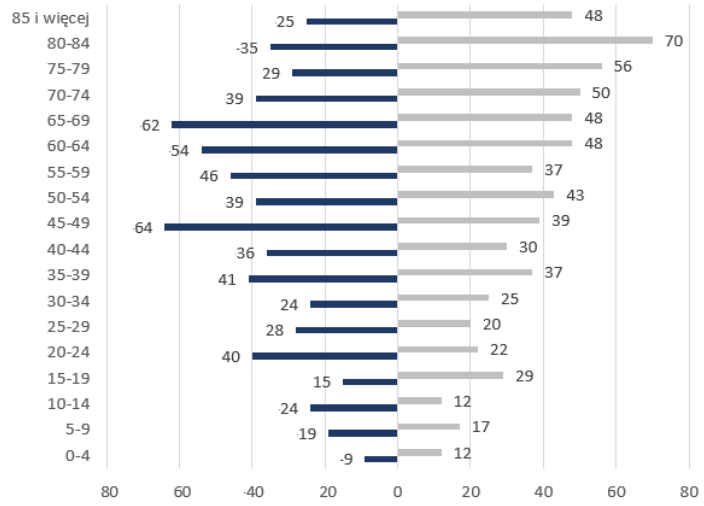

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

Piramida wieku gminy Dubicze Cerkiewne ma wyraźnie regresywny charakter, wskazujący na zaawansowany proces starzenia się społeczeństwa oraz bardzo niską liczebność najmłodszych grup

mieszkańców. Najliczniejsze są roczniki osób w starszym wieku produkcyjnym oraz poprodukcyjnym, podczas gdy grupy dzieci i młodzieży są zdecydowanie mniej liczne. Szczególnie wąska podstawa piramidy wskazuje na niską liczbę urodzeń i ograniczoną zastępowalność pokoleń, co w kolejnych latach może prowadzić do dalszego spadku liczby ludności. W starszych grupach wiekowych widoczna jest również przewaga kobiet, szczególnie wyraźna wśród osób powyżej 80. roku życia, co wynika m.in. z dłuższego przeciętnego trwania życia kobiet. Struktura wieku potwierdza bardzo niekorzystną sytuację demograficzną gminy i wskazuje, że w kolejnych latach należy oczekiwać dalszego wzrostu udziału seniorów oraz zmniejszania się liczby osób w wieku produkcyjnym. Tendencje te będą zwiększać zapotrzebowanie na usługi zdrowotne, opiekuńcze i społeczne, a jednocześnie uzasadniają podejmowanie działań sprzyjających zatrzymaniu i przyciąganiu młodszych mieszkańców oraz rodzin z dziećmi.

Poniżej przedstawiono jak w latach 2019-2025 kształtował się przyrost naturalny w gminie Dubicze Cerkiewne.

Tabela 3 Przyrost naturalny w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Urodzenia	9	5	12	4	3	3	2
Zgony	43	52	48	39	35	30	29
Przyrost naturalny	-34	-47	-36	-35	-32	-27	-27

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

W całym analizowanym okresie gmina Dubicze Cerkiewne charakteryzowała się wyraźnie ujemnym przyrostem naturalnym, wynikającym ze znacznej przewagi liczby zgonów nad liczbą urodzeń. Szczególnie niekorzystna jest bardzo niska i malejąca liczba urodzeń, która w 2025 r. wyniosła zaledwie 2, przy 29 zgonach. Dane te potwierdzają, że główną przyczyną spadku liczby mieszkańców gminy jest ubytek naturalny, a nie migracje, oraz wskazują na dalsze pogłębianie się procesu starzenia demograficznego.

Oświata i wychowanie

Infrastruktura

Gmina Dubicze Cerkiewne jest organem prowadzącym Szkołę Podstawową w Dubiczach Cerkiewnych, stanowiącą podstawową placówkę oświatową na terenie gminy. Placówka posiada zaplecze dydaktyczne i socjalne niezbędne do realizacji zadań edukacyjnych, w tym bibliotekę oraz stołówkę szkolną, a także wykorzystuje technologie informacyjno-komunikacyjne w procesie kształcenia. Infrastruktura szkoły jest sukcesywnie modernizowana i doposażana. Jednocześnie dalsze podnoszenie standardu infrastruktury oraz wyposażenia placówki pozostaje istotnym kierunkiem działań służących poprawie warunków kształcenia.

Finansowanie

Poniżej zaprezentowano wydatki z budżetu gminy Dubicze Cerkiewne na oświatę i wychowanie w latach
2019-2025.

Tabela 4 Wydatki z budżetu gminy Dubicze Cerkiewne na oświatę i wychowanie w latach 2019-2025 (zł)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Wydatki na oświatę (zł)	2 065 180, 28	1 992 682, 15	2 066 272, 77	2 460 776, 44	2 560 352, 49	3 221 347, 52	3 444 705, 54

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Wydatki z budżetu gminy Dubicze Cerkiewne na oświatę i wychowanie w latach 2019–2025 charakteryzowały się ogólną tendencją wzrostową. W latach 2019–2021 utrzymywały się na poziomie około 2 mln zł, natomiast od 2022 r. obserwowany jest ich systematyczny wzrost. W 2025 r. wydatki osiągnęły 3,44 mln zł, co oznacza, że w porównaniu z 2019 r. wzrosły o około 1,38 mln zł, tj. o 66,8%. Wzrost nakładów związany jest m.in. z rosnącymi kosztami funkcjonowania systemu oświaty, w tym kosztami wynagrodzeń, utrzymania infrastruktury oraz bieżącej działalności placówek oświatowych.

Poziom nauczania

Poziom nauczania w jednostkach prowadzonych przez Gminę przeanalizowano poprzez porównanie zdawalności egzaminu ośmioklasisty z wynikami dla powiatu i województwa.

Egzamin ósmoklasisty

Poniżej przedstawiono porównania wyników egzaminu ósmoklasisty w gminie Dubicze Cerkiewne, powiecie hajnowskim i województwie podlaskim 2022-2025 w podziale na język polski, język angielski i matematykę.

Wykres 6 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w gminie Dubicze Cerkiewne, powiecie hajnowskim i województwie podlaskim 2022-2025

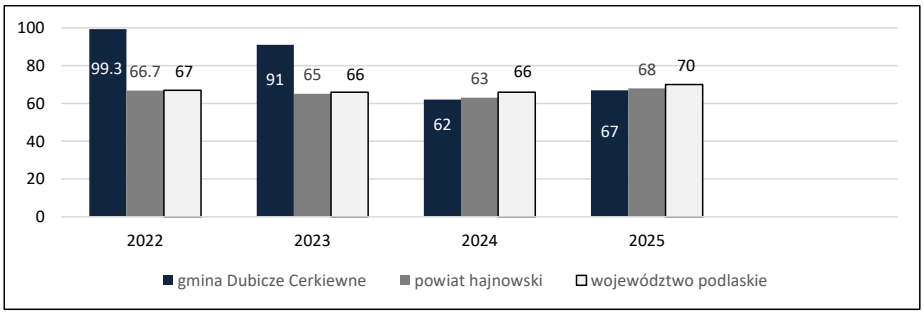

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://mapa.wyniki.edu.pl

W latach 2022–2023 wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w gminie Dubicze Cerkiewne były wyraźnie lepsze niż średnio w powiecie hajnowskim i województwie podlaskim. Szczególnie wysoki wynik odnotowano w 2022 r. W 2024 r. sytuacja uległa zmianie – wynik gminy był niższy od średniej powiatowej i wojewódzkiej. W 2025 r. nastąpiła poprawa, jednak wynik gminy nadal pozostawał nieco niższy od wyników powiatu i województwa.

Wykres 7 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w gminie Dubicze Cerkiewne, powiecie hajnowskim i województwie podlaskim w latach 2022-2025

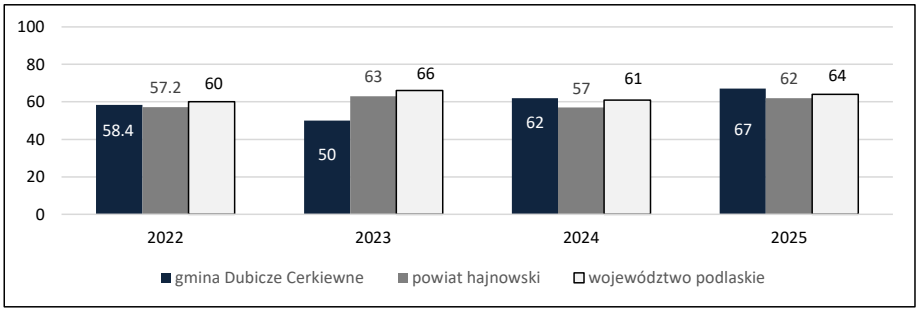

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://mapa.wyniki.edu.pl

W latach 2022–2023 wyniki egzaminu z języka polskiego w gminie Dubicze Cerkiewne były niższe niż średnio w powiecie hajnowskim i województwie podlaskim, przy czym największą różnicę odnotowano w 2023 r. W 2024 r. wynik gminy wyraźnie się poprawił i był znacznie wyższy od wyników powiatu i województwa. W 2025 r. wynik ponownie był nieco niższy od średniej powiatowej i wojewódzkiej.

Wykres 8 Porównanie średnich wyników egzaminu ósmoklasisty z matematyki w gminie Dubicze Cerkiewne, powiecie hajnowskim i województwie podlaskim w latach 2022-2026

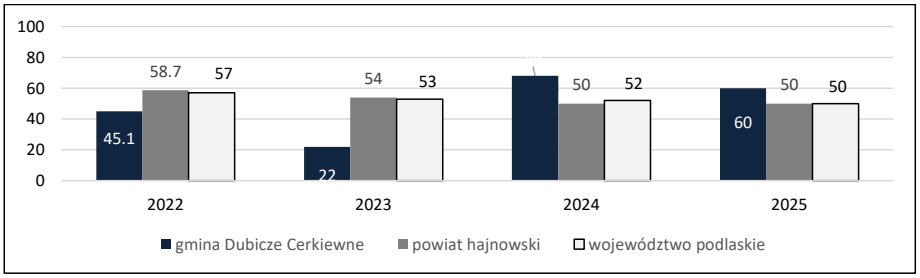

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://mapa.wyniki.edu.pl

W latach 2022–2023 wyniki egzaminu z matematyki w gminie Dubicze Cerkiewne były niższe niż średnio w powiecie hajnowskim i województwie podlaskim, przy czym szczególnie niski wynik odnotowano w 2023 r. W 2024 r. nastąpiła wyraźna poprawa – wynik gminy był znacznie wyższy od średniej powiatowej i wojewódzkiej. Również w 2025 r. gmina osiągnęła wynik wyższy niż powiat i województwo.

Ochrona zdrowia

Podstawową opiekę zdrowotną na terenie gminy zapewnia Gminny Ośrodek Zdrowia w Dubiczach Cerkiewnych, funkcjonujący w strukturze Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Hajnówce. Placówka zlokalizowana jest przy ul. Głównej 63 w Dubiczach Cerkiewnych i zapewnia mieszkańcom dostęp do świadczeń podstawowej opieki zdrowotnej, w tym opieki lekarza medycyny rodzinnej. W gminie brak jest aptek i punktów aptecznych. Wszystkie dzieci i młodzież szkolna objęte są podstawową opieką zdrowotną lekarską (obejmującą również szczepienia). Pacjenci wymagający specjalistycznego leczenia kierowani są do innych ośrodków miejskich. Mieszkańcy gminy najczęściej korzystają z usług szpitala w Hajnówce.

Pomoc społeczna

Na terenie gminy funkcjonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dubiczach Cerkiewnych. Do zadań własnych gminy realizowanych przez GOPS w zakresie pomocy społecznej o charakterze obowiązkowym należą m.in.:

- udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych, celowych i na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego,
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ,
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie zamieszkującym z matką, ojcem lub rodzeństwem,
- praca socjalna,
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach chronionych,
- tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki na dzieckiem i rodziną,
- dożywianie dzieci,
- sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym,
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu,
- sporządzanie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby beneficjentów pomocy społecznej w gminie Dubicze Cerkiewne w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w latach 2019-2024.

Tabela 5 Liczba beneficjentów pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba beneficjentów pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców	130,4	99,9	100,6	75,2	84,6	70,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Obserwowany jest spadek wartości analizowanego wskaźnika w latach w 2024 r. w stosunku do 2019 r.

W przypadku ogólnej liczby osób korzystających z pomocy społecznej obserwowana jest malejąca liczba osób.

Tabela 6 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	197	144	140	102	113	91

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

W przypadku liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci widoczny jest spadek wartości analizowanego wskaźnika.

Tabela 7 Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2024

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci	34	30	23	17	13	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Trendy spowodowane są m.in. skuteczną działalnością Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dubiczach Cerkiewnych i wzrostem zamożności społeczeństwa.

Kultura i sport

Kultura

Działalność kulturalna w gminie Dubicze Cerkiewne opiera się przede wszystkim na aktywności Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Rekreacji, Gminnej Biblioteki Publicznej oraz sieci świetlic wiejskich. Ważnym elementem lokalnej oferty kulturalnej jest również wykorzystanie dziedzictwa i tradycji gminy, a działalność instytucji kultury prowadzona jest we współpracy ze szkołą, jednostkami OSP, parafiami prawosławnymi, kołami gospodyń wiejskich, lokalnymi twórcami i organizacjami społecznymi.

Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji

Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Dubiczach Cerkiewnych pełni funkcję głównego organizatora i koordynatora działalności kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej i turystycznej na terenie gminy. Ośrodek organizuje wydarzenia i inicjatywy skierowane do mieszkańców oraz współpracuje z lokalnymi instytucjami i organizacjami. Przy GOKSiR działa również Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Dubickiej „Bachmaty" oraz Pracownia Orange, poszerzające ofertę aktywności społecznych, edukacyjnych i kulturalnych.

Świetlice wiejskie

Istotną częścią infrastruktury społeczno-kulturalnej gminy jest sieć 12 świetlic wiejskich, w tym budynek GOKSiR pełniący jednocześnie funkcję świetlicy. Obiekty te stanowią miejsca integracji mieszkańców, organizacji spotkań, wydarzeń lokalnych oraz działalności społecznej. Większość świetlic została przebudowana lub wyremontowana i dostosowana do współczesnych standardów. Nadal występują jednak potrzeby modernizacyjne, w szczególności w świetlicach w Czechach Orlańskich, Istoku i Werstoku, które nie posiadają zaplecza sanitarnego.

Ośrodek Wypoczynkowy „Bachmaty"

Ważnym elementem infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej gminy jest Ośrodek Wypoczynkowy „Bachmaty", położony nad zalewem w Dubiczach Cerkiewnych. Obiekt posiada bazę noclegową, pole namiotowe oraz infrastrukturę służącą wypoczynkowi i rekreacji nad wodą. Teren ośrodka jest również wykorzystywany do organizacji wydarzeń sportowych, zawodów wędkarskich, przedsięwzięć jednostek OSP oraz innych wydarzeń lokalnych. W ostatnich latach infrastruktura wokół zalewu została

znacząco rozbudowana i zmodernizowana, m.in. o zaplecze administracyjno-gospodarcze, hangary na sprzęt wodny, wiatę ogniskową i stanowiska dla kamperów. Ośrodek, wraz z przebiegającą w jego sąsiedztwie trasą Green Velo, stanowi istotny element potencjału turystyczno-rekreacyjnego gminy.

Izba Kultury i Tradycji OSP

Funkcję związaną z zachowaniem i popularyzacją lokalnego dziedzictwa pełni Izba Kultury i Tradycji OSP w Dubiczach Cerkiewnych. Obiekt służy prezentowaniu lokalnych tradycji i historii oraz wzmacnianiu tożsamości kulturowej mieszkańców. W ostatnich latach przeprowadzono w nim prace remontowe i konserwatorskie, co pozwoliło poprawić stan obiektu i stworzyć lepsze warunki do jego dalszego wykorzystania na potrzeby działalności kulturalnej.

Gminna Biblioteka Publiczna

Uzupełnieniem infrastruktury kulturalnej jest Gminna Biblioteka Publiczna w Dubiczach Cerkiewnych. Biblioteka realizuje zadania związane nie tylko z udostępnianiem księgozbioru i rozwijaniem czytelnictwa, lecz także z zaspokajaniem potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i kulturalnych mieszkańców. Obiekt został częściowo dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, co zwiększa dostępność świadczonych usług. Ze względu na niewielką skalę osadniczą gminy biblioteka, podobnie jak świetlice wiejskie i GOKSiR, pełni również ważną funkcję integracyjną i społeczną, zapewniając mieszkańcom przestrzeń do uczestnictwa w życiu lokalnej społeczności.

Sport, turystyka i rekreacja

Sport

Baza sportowa gminy Dubicze Cerkiewne koncentruje się przede wszystkim w miejscowości gminnej. Obejmuje pełnowymiarowe boisko piłkarskie, boisko wielofunkcyjne oraz salę gimnastyczną przy Szkole Podstawowej. Uzupełnieniem infrastruktury sportowej są obiekty i urządzenia rekreacyjne zlokalizowane na terenie Ośrodka Wypoczynkowego „Bachmaty", w tym boisko do siatkówki plażowej oraz infrastruktura umożliwiająca uprawianie sportów i rekreacji wodnej. Istotne znaczenie dla aktywności fizycznej mieszkańców i turystów mają również szlaki rowerowe i piesze oraz tereny leśne stwarzające warunki do rozwoju różnych form rekreacji na świeżym powietrzu.

Turystyka i rekreacja

Gmina Dubicze Cerkiewne posiada korzystne warunki do rozwoju turystyki i rekreacji, wynikające przede wszystkim z położenia w sąsiedztwie Puszczy Białowieskiej, wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zachowanego charakteru podlaskiej wsi. Oferta turystyczna gminy opiera się przede wszystkim na turystyce przyrodniczej, rowerowej, aktywnym wypoczynku oraz agroturystyce. Jej uzupełnieniem są walory kulturowe, w tym tradycyjna zabudowa wiejska, obiekty sakralne oraz lokalne tradycje.

Najważniejszym miejscem wypoczynku i rekreacji jest Ośrodek Wypoczynkowy „Bachmaty" nad zalewem w Dubiczach Cerkiewnych. Teren ośrodka umożliwia wypoczynek nad wodą, biwakowanie, wędkowanie oraz korzystanie ze sprzętu wodnego. W ostatnich latach infrastruktura została rozbudowana m.in. o stanowiska dla kamperów, hangary na sprzęt wodny, wiatę ogniskową oraz zaplecze obsługujące teren rekreacyjny. Ośrodek stanowi również miejsce organizacji wydarzeń sportowych i rekreacyjnych.

Istotnym elementem oferty turystycznej są szlaki rowerowe przebiegające przez gminę lub łączące ją z Puszczą Białowieską i sąsiednimi miejscowościami. Do najważniejszych należą:

- Dubicze Cerkiewne – Topiło – Białowieża – zielony, 41 km,

- Hajnówka – Dubicze Cerkiewne – Czeremcha – Piaski – czerwony, 85 km,
- Czeremcha – Siemiatycze – zielony, 59 km,
- „Do Puszczy Ladzkiej" – niebieski, 36,6 km.

Sieć tras umożliwia połączenie aktywnego wypoczynku z poznawaniem walorów przyrodniczych i kulturowych regionu. Na terenie gminy i w jej otoczeniu rozwijane są również możliwości uprawiania turystyki pieszej i Nordic Walking. Funkcjonuje forma questingu, pozwalającego na poznawanie lokalnego dziedzictwa w formie terenowej gry turystycznej.

Bazę turystyczną uzupełniają gospodarstwa agroturystyczne i miejsca noclegowe funkcjonujące na terenie gminy. Ich oferta wykorzystuje przede wszystkim bliskość Puszczy Białowieskiej, ciszę, krajobraz wiejski oraz możliwości aktywnego wypoczynku.

Organizacje pozarządowe

Społeczność gminna wykazuje coraz większe zainteresowanie działalnością w organizacjach pozarządowych. Poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025.

Tabela 8 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców	6,74	7,12	7,27	7,40	8,40	9,34	10,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Zauważalny jest wzrost wskaźnika w stosunku do 2019 r., co spowodowane jest malejącą liczbą mieszkańców i nieznacznie zwiększającą się liczbą stowarzyszeń i organizacji społecznych, co obrazuje poniższy wykres.

Wykres 5 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2018-2024

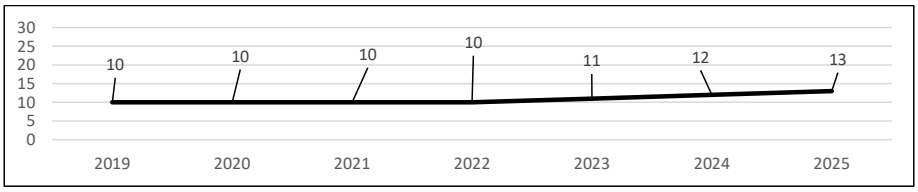

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Poniżej przestawiono porównanie analizowanego wskaźnika dla gminy Dubicze Cerkiewne z innymi gminami powiatu hajnowskiego, powiatem hajnowskim i województwem podlaskim.

Wykres 6 Wskaźnik liczby fundacji, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla województwa podlaskiego, powiatu hajnowskiego i gmin wchodzących w jego skład (2025 r.)

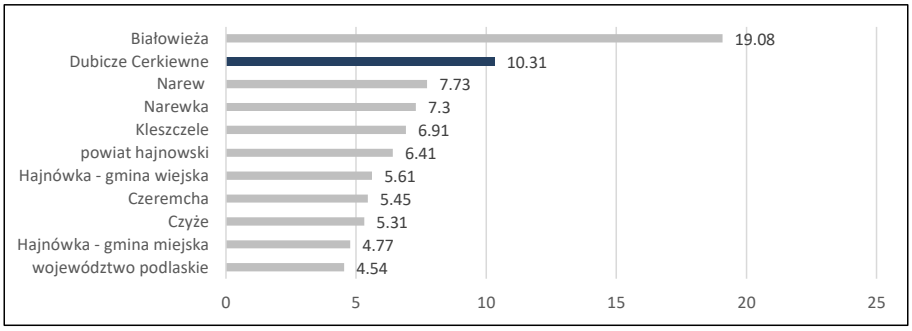

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Z powyższego wykresu wynika, że gmina Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników wśród gmin powiatu hajnowskiego.

Problemy społeczne

W gminie Dubicze Cerkiewne można zaobserwować typowe problemy społeczne dla gmin o podobnej charakterystyce – mowa tu w szczególności o ubóstwie, bezrobociu, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, niepełnosprawności czy wykluczeniu społecznemu. Część z problemów społecznych jest rozwiązywania lub łagodzona poprzez działalność GOPS w Dubiczach Cerkiewnych. Gmina uchwala Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Istotnym elementem działań prospołecznych w gminie jest aktywizacja, animacja, cyfryzacja i integracja dedykowana osobom starszym.

Bezpieczeństwo publiczne

W powiecie hajnowskim:

- wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych (84,1%) jest wyższy niż w przypadku województwa podlaskiego (79,7%) i Polski (72,2%),
- wskaźnik przestępstw stwierdzonych przez Policję w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (17,02%) jest wyższy niż dla województwa podlaskiego (16,7%2) i niższy niż dla Polski (20,92%).

Za bezpieczeństwo publiczne na terenie Gminy Dubicze Cerkiewne odpowiada Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce. Na terenie gminy działa także system ochrony przeciwpożarowej oparty na współpracy z Komendą Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce oraz z lokalnymi jednostkami Ochotniczych Straży Pożarnych. W gminie Dubicze Cerkiewne funkcjonuje 6 jednostek OSP: Dubicze Cerkiewne, Tofiłowce, Stary Komin, Koryciski, Werstok i Jagodniki. Jednostki OSP odgrywają kluczową rolę w reagowaniu na zagrożenia pożarowe, wypadki drogowe, zdarzenia klimatyczne i inne sytuacje kryzysowe, a także w działaniach edukacyjnych i prewencyjnych na rzecz bezpieczeństwa mieszkańców.

Przygraniczne położenie gminy Dubicze Cerkiewne stanowi również istotne uwarunkowanie jej sytuacji społecznej. Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej może powodować okresowy wzrost presji migracyjnej oraz zwiększoną obecność służb mundurowych na terenach przygranicznych. Sytuacja ta może wpływać na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców oraz sposób postrzegania gminy przez osoby spoza jej obszaru. Potencjalnym wyzwaniem jest także konieczność reagowania na sytuacje kryzysowe związane z pojawianiem się osób przekraczających granicę poza przejściami granicznymi. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne jest zatem wzmacnianie gotowości lokalnych instytucji i służb do

reagowania na sytuacje kryzysowe oraz zapewnienie mieszkańcom odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa i informacji**.**

Dostęp do usług publicznych

Celem ustawy z dnia 19.07.2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1411 ze zm.) jest poprawa warunków życia i funkcjonowania obywateli ze szczególnymi potrzebami, którzy są narażeni na marginalizację lub dyskryminację m.in. ze względu na niepełnosprawność lub obniżony poziom sprawności z powodu wieku czy choroby. Zgodnie z ustawą sektor publiczny jest zobowiązany do zapewnienia co najmniej minimalnej dostępności, która zagwarantuje dostępność podmiotu publicznego. Podmiot publiczny zapewnia dostępność przez stosowanie uniwersalnego projektowania nowych rozwiązań lub racjonalnych usprawnień w usuwaniu istniejących barier. Minimalne wymagania obejmują zapewnienie w instytucjach publicznych:

- dostępności architektonicznej: zarówno korytarze, jak i klatki schodowe powinny być wolne od barier i zapewniać możliwość poruszania się po nich m.in. osób na wózku, osób korzystających z kul, lasek i innych pomocy ortopedycznych, osób starszych, a także osób z wózkami dziecięcymi, mających różne problemy z poruszaniem się (windy, schody, korytarze, ciągi piesze w budynku),
- dostępności cyfrowej: została ona kompleksowo uregulowana w ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U. 2023, poz. 1440 t.j.),
- dostępności informacyjno-komunikacyjnej: zapewnienie informacji na temat tego, jakie zadania wykonuje dany podmiot w postaci nagrania w polskim języku migowym dla osób niesłyszących, informacji w tekście łatwym do czytania (ETR) - m.in dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, czy pliku odczytywalnego maszynowo, dzięki któremu taką informację może udźwiękowić osoba niewidoma – dostępność w tym zakresie to także umożliwienie komunikacji z podmiotem w taki sposób, jaki jest dogodny dla osoby ze szczególnymi potrzebami np. poprzez SMS czy przy użyciu usługi tłumaczenia migowego online.

W instytucjach publicznych w gminie Dubicze Cerkiewne coraz większą uwagę przykłada się do dostępności architektonicznej, informacyjno-komunikacyjnej i cyfrowej usług publicznych. Dotyczy to infrastruktury budynków publicznych, udogodnień, które mogą ułatwić komunikację osobom ze szczególnymi potrzebami i narzędzi informatycznych ułatwiających korzystanie ze stron internetowych. W Urzędzie Gminy Dubicze Cerkiewne działa Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej tzw. e-PUAP. Jest to system, dzięki któremu można załatwić sprawy urzędowe przez Internet. Funkcje platformy pozwalają na tworzenie i szybką obsługę dokumentów elektronicznych. Za pomocą profilu zaufanego można podpisywać swoją korespondencję i w szybkim tempie komunikować się z urzędem. Dostęp do usług świadczonych przez platformę e-PUAP nie ma ograniczeń geograficznych. Z platformy może korzystać każdy użytkownik, który ma dostęp do Internetu i posiada elektroniczny podpis kwalifikowany lub profil zaufany. W Urzędzie Gminy Dubicze Cerkiewne funkcjonuje usługa e-Doręczenia.

Zarządzanie kryzysowe

Organem właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego na terenie gminy jest wójt. Do zadań wójta w sprawach zarządzania kryzysowego należy kierowanie działaniami związanymi z monitorowaniem,

planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie gminy oraz realizacji zadań z zakresu planowania cywilnego. Wójt na terenie gminy jest również organem właściwym do zarządzania, organizowania i prowadzenia szkoleń, ćwiczeń i treningów z zakresu reagowania na potencjalne zagrożenia oraz wykonywania przedsięwzięć wynikających z planu operacyjnego funkcjonowania gminy.

Wśród kompetencji Wójta można również wyróżnić przeciwdziałania skutkom zdarzeń o charakterze terrorystycznym oraz zadania z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej. Swoje zadania wójt wykonuje przy pomocy komórki organizacyjnej Urzędu Gminy Dubicze Cerkiewne właściwej w sprawach zarządzania kryzysowego. Gmina współpracuje z Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego w Hajnówce.

Współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego

Gmina Dubicze Cerkiewne aktywnie współpracuje z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, takimi jak: Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Urząd Marszałkowski w Białymstoku, Starostwo Powiatowe w Hajnówce z jednostkami podległymi, SPZOZ w Hajnówce, Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce, Państwowa Powiatowa Straż Pożarna w Hajnówce, Placówka Straży Granicznej w Dubiczach Cerkiewnych, WFOŚiGW w Białymstoku, NFOŚiGW w Warszawie, Kuratorium Oświaty w Białymstoku, Podlaski wojewódzki Szkolny Związek Sportowy w Białymstoku, Powiatowy Urząd Pracy w Hajnówce, Partnerstwo Południowo-Wschodnie Podlasia w Bielsku Podlaskim, LGD w Hajnówce, Euroregion Puszcza Białowieska w Hajnówce, Związek Gmin Regionu Puszcza Białowieska w Bielsku Podlaskim, PWiK w Hajnówce, Podlaska Izba Rolnicza w Hajnówce.

DIAGNOZA

Sytuacja społeczna gminy Dubicze Cerkiewne jest w największym stopniu determinowana przez niekorzystne procesy demograficzne. Systematycznie zmniejsza się liczba mieszkańców, a zasadniczą przyczyną tego zjawiska jest ubytek naturalny, nie zaś odpływ migracyjny. Dodatnie saldo migracji odnotowywane w ostatnim okresie można uznać za korzystny sygnał, jednak jego skala nie jest wystarczająca do zahamowania depopulacji.

Szczególnie istotnym wyzwaniem jest zaawansowane starzenie się społeczności lokalnej. W strukturze ludności duże znaczenie mają osoby starsze, przy jednocześnie niewielkiej liczbie dzieci i młodzieży. Regresywny charakter struktury wieku wskazuje na ograniczoną zastępowalność pokoleń i ryzyko dalszego zmniejszania się zasobów ludności w wieku produkcyjnym. W perspektywie strategicznej będzie to oznaczało rosnące zapotrzebowanie na usługi zdrowotne, opiekuńcze i społeczne, a jednocześnie potrzebę tworzenia warunków sprzyjających pozostawaniu i osiedlaniu się młodszych mieszkańców.

Istotnym elementem lokalnego systemu społecznego jest dostęp do podstawowych usług publicznych na terenie gminy. Funkcjonowanie szkoły podstawowej, ośrodka zdrowia, pomocy społecznej, biblioteki oraz instytucji kultury pozwala na zaspokajanie podstawowych potrzeb mieszkańców pomimo niewielkiej skali osadniczej. Ograniczeniem pozostaje natomiast dostęp do części usług specjalistycznych, w szczególności ochrony zdrowia, które wymagają korzystania z infrastruktury zlokalizowanej przede wszystkim w Hajnówce.

W obszarze edukacji wyzwaniem pozostaje niewielka i malejąca liczba dzieci, która w dłuższej perspektywie może wpływać na warunki funkcjonowania lokalnej placówki oświatowej. Jednocześnie szkoła dysponuje podstawowym zapleczem dydaktycznym i socjalnym, a jej infrastruktura jest sukcesywnie modernizowana. Wyniki egzaminów wskazują natomiast na znaczne wahania poziomu

nauczania pomiędzy poszczególnymi latami i przedmiotami, co utrudnia wskazanie trwałej tendencji w tym zakresie.

Pozytywnym zjawiskiem jest zmniejszająca się skala korzystania z pomocy społecznej. Spada zarówno liczba jej beneficjentów, jak i liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych. Nie eliminuje to występowania problemów społecznych związanych m.in. z ubóstwem, bezrobociem, niepełnosprawnością czy bezradnością opiekuńczo-wychowawczą, jednak wskazuje na ograniczanie skali części z tych zjawisk.

Mocną stroną gminy jest lokalna aktywność społeczna i dostępna infrastruktura integracji mieszkańców. GOKSiR, biblioteka oraz sieć świetlic wiejskich tworzą podstawę działalności kulturalnej i społecznej, szczególnie istotną przy rozproszonej strukturze osadniczej. Korzystnym zjawiskiem jest także rozwój sektora organizacji pozarządowych – gmina wyróżnia się pod tym względem na tle powiatu hajnowskiego.

Potencjałem sfery społecznej pozostają również warunki do aktywnego spędzania czasu, rekreacji i integracji mieszkańców. Zaplecze sportowe, Ośrodek Wypoczynkowy „Bachmaty", szlaki oraz tereny przyrodnicze tworzą warunki do rozwijania aktywności społecznej i międzypokoleniowej. Wobec postępującego starzenia się mieszkańców szczególnego znaczenia nabiera dalsze rozwijanie oferty skierowanej do seniorów, przy jednoczesnym tworzeniu atrakcyjnych warunków życia dla dzieci, młodzieży i rodzin.

Najważniejszym wyzwaniem społecznym gminy pozostaje zatem depopulacja i starzenie się mieszkańców. Procesy te mogą w przyszłości wpływać na dostępność kadr, funkcjonowanie usług publicznych i możliwości utrzymania aktywności społecznej. Dodatkowym uwarunkowaniem społecznym jest przygraniczne położenie gminy i związane z nim ryzyko okresowej presji migracyjnej, mogącej wpływać na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców oraz zwiększać potrzebę reagowania na sytuacje kryzysowe. Jednocześnie istniejąca infrastruktura społeczna, aktywność organizacji lokalnych, poprawiająca się sytuacja w zakresie korzystania z pomocy społecznej oraz dodatnie saldo migracji tworzą podstawy do działań ukierunkowanych na poprawę jakości życia i zwiększenie atrakcyjności gminy jako miejsca zamieszkania.

1.2 Sytuacja gospodarcza

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji gospodarczej gminy Dubicze Cerkiewne. Zaprezentowano dane statystyczne wraz z wnioskami dotyczące podstawowych wskaźników obrazujących siłę gospodarczą gminy. Opisano charakter gospodarczy gminy, podejmowane działania w celu pozyskiwania inwestorów oraz scharakteryzowano główne podmioty gospodarcze z terenu gminy.

Podmioty gospodarcze i lokalny rynek

Charakter gospodarczy gminy

Gmina Dubicze Cerkiewne ma charakter rolniczo-leśny, wynikający ze struktury użytkowania gruntów. Znaczną część jej powierzchni zajmują lasy oraz użytki rolne, dlatego rolnictwo i gospodarka leśna pozostają ważnymi elementami lokalnej gospodarki. O znaczeniu rolnictwa świadczą również prowadzone działania związane ze scalaniem gruntów, których celem jest poprawa struktury gospodarstw i warunków prowadzenia produkcji rolnej.

Lokalna gospodarka opiera się zatem przede wszystkim na rolnictwie, wykorzystaniu zasobów leśnych oraz niewielkiej przedsiębiorczości, związanej m.in. z przetwórstwem, budownictwem i usługami. Ze względu na walory przyrodnicze i położenie w sąsiedztwie Puszczy Białowieskiej uzupełniającym kierunkiem rozwoju gospodarczego gminy może być również działalność turystyczna i rekreacyjna.

Działalność gospodarcza w gminie

W formie tabelarycznej zaprezentowano rodzaj działalności gospodarczej z podziałem na sekcje PKD wśród podmiotów z gminy Dubicze Cerkiewne zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2022-2025.

Tabela 9 Rodzaj działalności gospodarczej z podziałem na sekcje PKD wśród podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2022-2025

SEKCJA PKD	2022	2023	2024	2025
A: Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	4	4	4	3
B: Górnictwo i wydobywanie	0	0	0	0
C: Przetwórstwo przemysłowe	47	46	47	48
D: Wytwarzania i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	0	0
E: Dostawa wody, gospodarowanie ciekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0	0	0	0
F: Budownictwo	8	9	10	11
G: Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	9	9	7	5
H: Transport i gospodarka magazynowa	1	1	2	3
I: Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	6	5	5	5
J: Informacja i komunikacja	3	3	3	2
K: Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	0	0	1	1
L: Działalność związana z obsługa rynku nieruchomości	2	2	2	1
M: Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	6	6	8	8
N: Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	5	5	7	8
O: Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	8	8	8	8
P: Edukacja	1	1	2	3
Q: Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	4	5	6	8
R: Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	4	3	3	3
S i T: Pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	16	16	19	21
U: Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Na podstawie danych dotyczących liczby podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w latach 2022–2025 można stwierdzić, że w strukturze gospodarczej gminy Dubicze Cerkiewne wyraźnie dominuje przetwórstwo przemysłowe. Liczba podmiotów z sekcji C utrzymywała się na stabilnym poziomie i w 2025 r. wynosiła 48. Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły podmioty z sekcji S i T – pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników. W tym przypadku widoczny jest wzrost z 16 podmiotów w 2022 r. do 21 w 2025 r.

Tendencję wzrostową odnotowano również w budownictwie, gdzie liczba podmiotów wzrosła z 8 do 11, a także w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, usługach administrowania oraz opiece zdrowotnej i pomocy społecznej. Jednocześnie zmniejszyła się liczba podmiotów prowadzących działalność w zakresie handlu – z 9 w 2022 r. do 5 w 2025 r.

Struktura PKD wskazuje zatem, że gospodarka gminy opiera się przede wszystkim na przetwórstwie przemysłowym oraz niewielkich podmiotach usługowych, przy rosnącym znaczeniu budownictwa i części usług. W analizowanym okresie struktura ta pozostawała stosunkowo stabilna, choć widoczne jest stopniowe zwiększanie liczby podmiotów w kilku sektorach usługowych. Poniżej przedstawiono wykres obrazujący udział podmiotów gospodarczych z sektora rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa, przemysłu i budownictwa oraz pozostałej działalności w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w gminie Dubicze Cerkiewne.

Wykres 7 Podmioty sektorów gospodarczych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w gminie Dubicze Cerkiewne w 2025 r. (%)

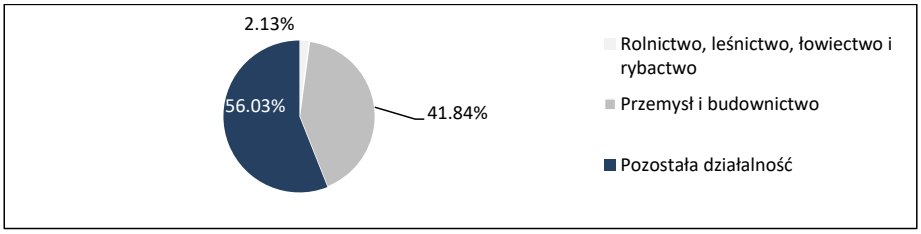

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Wykres przedstawia strukturę podmiotów gospodarczych w gminie Dubicze Cerkiewne według głównych sektorów gospodarki w 2024 r. Niewielki udział podmiotów zarejestrowanych w sektorze rolnictwa i leśnictwa wskazuje, że mimo wiejskiego i rolniczo-leśnego charakteru gminy, działalność gospodarcza prowadzona w formie podmiotów wpisanych do rejestru REGON koncentruje się przede wszystkim poza sektorem rolnym.

Poniżej zaprezentowano liczbę podmiotów gospodarczych w gminie Dubicze Cerkiewne w podziale na sektory własnościowe w 2025 r.

Wykres 8 Podmioty gospodarcze według sektorów własnościowych w gminie Dubicze Cerkiewne (2025 r.)

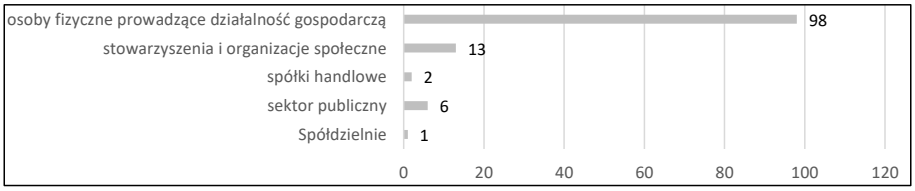

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Powyższy wykres wyraźnie wskazuje, że gospodarka w gminie Dubicze Cerkiewne oparta jest w szczególności o osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Wskaźniki siły gospodarczej gminy

Poniżej przedstawiono podstawowe wskaźniki opisujące siłę gospodarczą gminy Dubicze Cerkiewne.

Tabela 10 Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025

	2021	2022	2023	2024	2025
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców	90	92	95	106	112

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Tabela 11 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025

	2021	2022	2023	2024	2025
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców	66	65	66	74	78

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Tabela 12 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025

	2021	2022	2023	2024	2025
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	91	88	87	95	98

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dane zaprezentowane w tabelach wskazują na systematyczny wzrost poziomu przedsiębiorczości w gminie Dubicze Cerkiewne. W całym analizowanym okresie rosła liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, a wzrost ten był szczególnie widoczny w ostatnich latach. Świadczy to o stopniowym zwiększaniu aktywności gospodarczej na terenie gminy.

Podobne tendencje widoczne są w przypadku osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Po niewielkim osłabieniu w pierwszych latach analizowanego okresu nastąpił wyraźny wzrost zarówno ich liczby, jak i wskaźnika w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Może to wskazywać na rosnącą skłonność mieszkańców do podejmowania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Obserwowane zmiany należy ocenić pozytywnie, ponieważ wskazują na stopniowe wzmacnianie lokalnej przedsiębiorczości i zwiększanie znaczenia niewielkich podmiotów gospodarczych w strukturze lokalnej gospodarki.

Wykres 9 Wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla województwa podlaskiego, powiatu hajnowskiego i gmin wchodzących w jego skład (2025 r.)

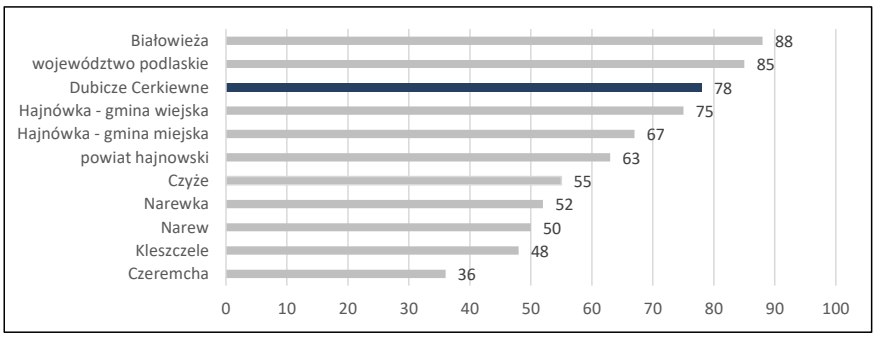

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Powyższy wykres pokazuje, że wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne należy do najwyższych wśród gmin powiatu hajnowskiego. Jest on wyraźnie wyższy od średniej dla powiatu, choć pozostaje niższy od wartości dla województwa podlaskiego. Wskazuje to na relatywnie wysoką aktywność przedsiębiorczą mieszkańców gminy i stanowi korzystny element lokalnego potencjału gospodarczego.

Finanse publiczne

Poniżej przedstawiono dane dotyczące wysokości dochodów i wydatków gminy Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2024.

Wykres 10 Dochody i wydatki ogółem gminy Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025 (zł)

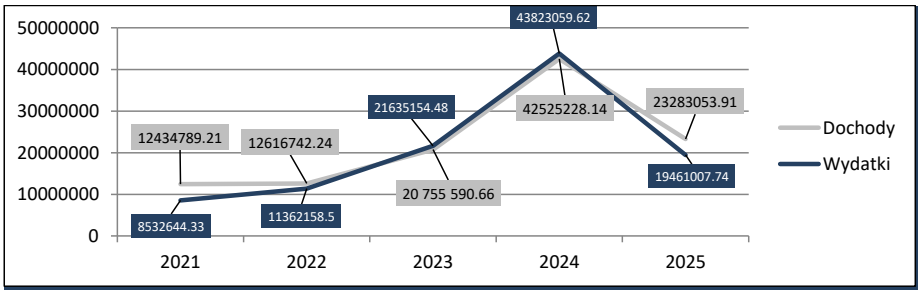

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

W analizowanym okresie dochody i wydatki gminy Dubicze Cerkiewne charakteryzowały się znacznymi zmianami, przy czym do 2024 r. widoczny był wyraźny wzrost obu kategorii. Najwyższy poziom dochodów i wydatków odnotowano w 2024 r., co może być związane ze zwiększoną skalą realizowanych przez gminę zadań i inwestycji. W 2025 r. nastąpił natomiast wyraźny spadek zarówno dochodów, jak i wydatków.

W większości analizowanego okresu dochody przewyższały wydatki. Wyjątkiem był 2023 r., natomiast w 2024 r. ich poziom był zbliżony. Wskazuje to na zachowanie równowagi pomiędzy możliwościami finansowymi gminy a skalą realizowanych wydatków, przy jednocześnie dużej zmienności budżetu w poszczególnych latach.

Poniżej przedstawiono wskaźnik dochodów gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2020-2025 oraz porównanie wartości za 2025 r. w stosunku do pozostałych gmin powiatu hajnowskiego, powiatu hajnowskiego i województwa podlaskiego.

Tabela 13 Dochody gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025

	2021	2022	2023	2024	2025
Dochody na 1 mieszkańca (zł)	8 933,04	9 304,38	15 535,62	32 838,01	18 362,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

W powyższej tabeli zaobserwować można wzrost wysokości dochodów gminy Dubicze Cerkiewne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2025 r. w porównaniu do 2021 r.

Tabela 14 Dochody gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Dubicze Cerkiewne w 2025 w porównaniu do gmin powiatu hajnowskiego i województwa podlaskiego

GMINA	DOCHODY GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA (zł)
Dubicze Cerkiewne	18 362,03
Czeremcha	12 818,53
Białowieża	12 633,83
Narewka	12 107,39
Kleszczele	11 694,08
Województwo podlaskie	10 020,29
Hajnówka – gmina wiejska	9 719,20
Narew	9 696,95
Powiat hajnowski	9 279,04
Czyże	8 629,65
Hajnówka – gmina miejska	6 983,83

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Gmina Dubicze Cerkiewne zajmuje pierwsze miejsce wśród gmin powiatu hajnowskiego pod względem dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Wartość 18 362,03 zł na mieszkańca jest wyraźnie wyższa zarówno od średniej dla powiatu hajnowskiego, jak i województwa podlaskiego. Wskazuje to na relatywnie wysokie możliwości finansowe gminy w przeliczeniu na liczbę jej mieszkańców.

Rynek pracy

Poniżej zaprezentowane dane dotyczące liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025.

Wykres 11 Liczba bezrobotnych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025

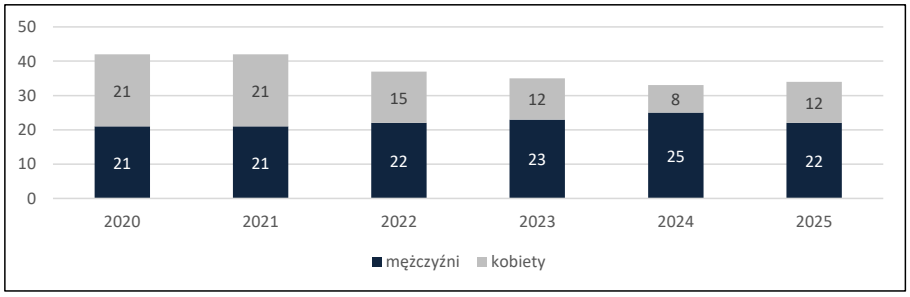

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

W latach 2020-2025 liczba osób bezrobotnych w gminie Dubicze Cerkiewne wykazywała zauważalne zmiany, odzwierciedlając ogólne tendencje na lokalnym rynku pracy. Dane sugerują, że sytuacja zatrudnieniowa w gminie podlegała wahaniom, co może wynikać zarówno z czynników gospodarczych, jak i społecznych.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące bezrobocia w gminie Dubicze Cerkiewne w porównaniu do innych gmin powiatu hajnowskiego i dla powiatu hajnowskiego (stan na 31.12.2025 r.).

Tabela 15 Dane dotyczące bezrobocia w gminach powiatu hajnowskiego i w powiecie hajnowskim – stan na 31.12.2025 r.

GMINA/POWIAT/WOJEWÓDZTWO	UDZIAŁ LICZBY BEZROBOTNYCH W LICZBIE OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM (%)
Czeremcha	7.7%
Białowieża	7,1%
Hajnówka – gmina miejska	6,3%
Kleszczele	6,1%
Narewka	6,0%
Powiat hajnowski	6,0%
Narew	5,3%
Dubicze Cerkiewne	5,3%
Województwo podlaskie	5,0%
Czyże	4,6%
Hajnówka – gmina wiejska	4,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Udział osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminie Dubicze Cerkiewne wynosił w 2025 r. 5,3%, a więc był niższy od średniej dla powiatu hajnowskiego i jedynie nieznacznie wyższy od średniej wojewódzkiej. Na tle pozostałych gmin powiatu Dubicze Cerkiewne zajmują tym samym relatywnie korzystną pozycję – niższy poziom wskaźnika odnotowano jedynie w gminach Czyże i Hajnówka.

Sytuację na lokalnym rynku pracy można zatem ocenić jako względnie stabilną na tle powiatu hajnowskiego. Poziom bezrobocia jest wyraźnie niższy niż w gminach o mniej korzystnej sytuacji, takich jak Czeremcha, Białowieża czy Kleszczele. Jednocześnie niewielka różnica względem średniej wojewódzkiej wskazuje, że bezrobocie nie stanowi problemu wyróżniającego gminę negatywnie na tle regionu.

Wyzwaniem pozostaje natomiast ograniczona skala lokalnego rynku pracy, charakterystyczna dla niewielkich gmin wiejskich. Istotne znaczenie dla sytuacji zawodowej mieszkańców ma więc zarówno

rozwój lokalnej przedsiębiorczości, jak i możliwość podejmowania zatrudnienia poza obszarem gminy. Wzmacnianie przedsiębiorczości oraz aktywizacja zawodowa mieszkańców mogą sprzyjać dalszemu ograniczaniu bezrobocia i zwiększaniu aktywności ekonomicznej ludności.

DIAGNOZA

Gospodarka gminy Dubicze Cerkiewne ma lokalny i małoskalowy charakter, związany z wiejską specyfiką obszaru, rolnictwem i wykorzystaniem zasobów leśnych. Jednocześnie struktura podmiotów gospodarczych wskazuje na duże znaczenie przetwórstwa przemysłowego oraz działalności usługowej i budowlanej. Oznacza to, że gospodarka gminy jest bardziej zróżnicowana, niż wynikałoby wyłącznie z jej rolniczo-leśnego charakteru. Walory przyrodnicze oraz sąsiedztwo Puszczy Białowieskiej tworzą ponadto potencjał do dalszego rozwoju działalności turystycznej i rekreacyjnej.

Pozytywnym zjawiskiem jest wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców. W ostatnich latach zwiększa się zarówno liczba podmiotów gospodarczych w relacji do liczby mieszkańców, jak i aktywność osób prowadzących własną działalność. Na tle powiatu hajnowskiego gmina wyróżnia się relatywnie wysokim poziomem indywidualnej przedsiębiorczości, co należy uznać za jeden z istotnych wewnętrznych potencjałów rozwojowych.

Struktura przedsiębiorczości wskazuje jednak na ograniczoną skalę lokalnej gospodarki i niewielką dywersyfikację części działalności. Jej podstawę stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, natomiast lokalny rynek nie posiada rozbudowanej bazy większych przedsiębiorstw. Wyzwaniem pozostaje zatem tworzenie warunków do rozwoju istniejących firm, powstawania nowych działalności oraz wykorzystywania lokalnych zasobów do tworzenia miejsc pracy.

Sytuacja finansowa gminy stanowi korzystny element jej potencjału rozwojowego. Dochody w przeliczeniu na mieszkańca są wysokie na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego, co zwiększa możliwości prowadzenia polityki inwestycyjnej i poprawy warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednocześnie duża zmienność dochodów i wydatków w poszczególnych latach wskazuje na znaczący wpływ realizowanych inwestycji i pozyskiwanych środków zewnętrznych na skalę budżetu.

Sytuacja na rynku pracy jest relatywnie korzystna na tle powiatu hajnowskiego. Bezrobocie nie wyróżnia gminy negatywnie na tle regionu, jednak zasadniczym ograniczeniem pozostaje niewielka skala lokalnego rynku pracy. Rozwój przedsiębiorczości oraz możliwość podejmowania zatrudnienia poza gminą mają zatem istotne znaczenie dla aktywności zawodowej mieszkańców.

Ogólnie sytuację gospodarczą gminy można ocenić jako stabilną, z widocznymi oznakami wzrostu przedsiębiorczości. Najważniejszym ograniczeniem pozostaje niewielka skala lokalnego rynku i ograniczona liczba miejsc pracy, natomiast potencjałów rozwojowych należy upatrywać w aktywności gospodarczej mieszkańców, rozwoju przetwórstwa i usług, wykorzystaniu zasobów rolnych i leśnych oraz rozwijaniu funkcji turystycznej opartej na walorach przyrodniczych gminy.

1.3 Sytuacja przestrzenna

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji przestrzennej gminy Dubicze Cerkiewne. Opisano lokalizację gminy pod kątem komunikacyjnym i przedstawiającym charakter leśny gminy. Następnie przedstawiono kwestie gospodarki odpadami, infrastruktury technicznej, dóbr kulturowych i zagospodarowania przestrzennego.

Położenie, infrastruktura drogowa i dostępność komunikacyjna

Gmina Dubicze Cerkiewne zlokalizowana jest w południowej części województwa podlaskiego w powiecie hajnowskim.

Rysunek 1 Lokalizacja gminy Dubicze Cerkiewne na planie województwa podlaskiego

Źródło: opracowanie własne

Gmina Dubicze Cerkiewne sąsiaduje z gminami Czyże, Hajnówka, Kleszczele (z terenu powiatu hajnowskiego), gminą Orla (z terenu powiatu bielskiego).

Gmina Dubicze Cerkiewne jest gminą przygraniczną, położoną bezpośrednio przy granicy państwowej z Białorusią, która stanowi jednocześnie zewnętrzną granicę Unii Europejskiej i strefy Schengen. Takie położenie jest istotnym uwarunkowaniem jej rozwoju i w obecnej sytuacji geopolitycznej wiąże się przede wszystkim z wyzwaniami w zakresie bezpieczeństwa. Należą do nich m.in. presja migracyjna na granicy polsko-białoruskiej, ryzyko nielegalnego przekraczania granicy, przemytu oraz innych zdarzeń wymagających zwiększonej obecności służb państwowych. Sytuacja na granicy może również wpływać na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców oraz wizerunek gminy jako miejsca zamieszkania i wypoczynku. Położenie przygraniczne zwiększa także wrażliwość gminy na zmiany sytuacji politycznej i stosunków polsko-białoruskich, które mogą ograniczać ruch transgraniczny, turystykę oraz kontakty społeczne i gospodarcze. Na terenie gminy nie funkcjonuje obecnie drogowe przejście graniczne z Białorusią. W przeszłości istotne znaczenie dla turystyki w rejonie Puszczy Białowieskiej miało przejście Białowieża–Piererow, przeznaczone dla ruchu pieszego i rowerowego, jednak nie znajduje się ono na terenie gminy Dubicze Cerkiewne. Przygraniczne położenie gminy należy traktować jednocześnie jako uwarunkowanie przestrzenne oraz czynnik wymagający uwzględnienia kwestii bezpieczeństwa, odporności infrastruktury i dostępności komunikacyjnej w planowaniu jej dalszego rozwoju.

Całkowita powierzchnia gminy Dubicze Cerkiewne wynosi 151,2 km^2.

Poniżej przedstawiono położenie komunikacyjne gminy Dubicze Cerkiewne.

Rysunek 2 Położenie komunikacyjne gminy Dubicze Cerkiewne

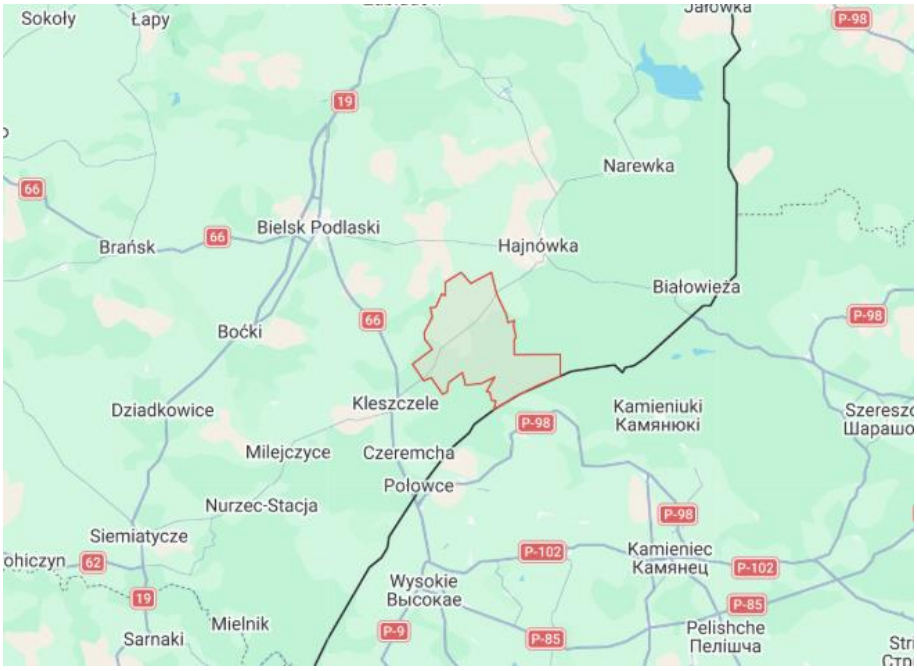

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.google.pl/maps

Gmina Dubicze Cerkiewne położona jest w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, w powiecie hajnowskim. Podstawę jej dostępności komunikacyjnej stanowi transport drogowy. Najważniejszym ciągiem komunikacyjnym jest droga wojewódzka nr 685, przebiegająca przez teren gminy i zapewniająca bezpośrednie połączenie m.in. z Hajnówką i Kleszczelami, a w dalszym przebiegu także w kierunku Białegostoku.

Układ drogowy uzupełnia rozbudowana sieć dróg powiatowych i gminnych, zapewniających połączenia pomiędzy miejscowościami gminy oraz z sąsiednimi jednostkami. Przez gminę przebiega 12 dróg powiatowych, a sieć dróg gminnych obejmuje ponad 60 km. W ostatnich latach na terenie gminy realizowane były liczne inwestycje związane z remontami i przebudową infrastruktury drogowej, obejmujące zarówno drogi gminne, jak i powiatowe.

Przez teren gminy przebiega również linia kolejowa nr 31 Hajnówka–Czeremcha, m.in. przez rejon Witowa i Czech Orlańskich. Gmina wskazuje dostęp do kolei jako jeden z elementów swojej dostępności inwestycyjnej – z Dubicz Cerkiewnych odległość do linii kolejowej wynosi około 4 km. Znaczenie transportu kolejowego dla codziennych potrzeb mieszkańców jest jednak ograniczone, dlatego podstawową rolę w przemieszczaniu się odgrywa transport drogowy.

Uzupełnieniem systemu komunikacyjnego są połączenia autobusowe z Hajnówką i innymi miejscowościami powiatu. W 2026 r. powiat utrzymuje m.in. linię Czeremcha–Hajnówka, współfinansowaną przez gminę Dubicze Cerkiewne, zapewniającą mieszkańcom południowej części powiatu dostęp do Hajnówki jako głównego ośrodka usługowego i administracyjnego.

Dziedzictwo kulturowe

Gmina Dubicze Cerkiewne oferuje nie tylko atrakcyjne walory krajobrazowe, lecz także cenne dziedzictwo kulturowe. Na jej terenie znajdują się liczne zabytki – głównie sakralne oraz związane z lokalną historią – które mogą stanowić ważny element oferty turystycznej. Do obiektów wpisanych do rejestru zabytków (stan na 31.12.2025 r.) należą m.in.:

- Dubicze Cerkiewne: cerkiew par. p.w. Opieki Matki Bożej, drewn., 1946-53,
- Grabowiec: wiatrak koźlak, 1936,
- Jodłówka:
  - dwór, drewn.,
  - park,
- Koryciska: wiatrak holender, drewn., 1948,
- Stary Kornin:
  - cerkiew prawosławna par. p.w. św. Michała w granicach zakreślonych terenem cmentarza przycerkiewnego, drewn., 1884,
  - cerkiew prawosławna p.w. św. Anny w granicach zakreślonych terenem cmentarza przycerkiewnego, drewn., 1773,
  - dom duchowieństwa prawosławnego, drewn.,
- Werstok: cerkiew prawosławna par. p.w. Podwyższenia Krzyża Św., drewn., 1768.

Zabytki te stanowią istotny potencjał kulturowy gminy i mogą wspierać rozwój turystyki oraz lokalnej tożsamości. Te liczne obiekty, rozproszone po całej gminie, stanowią niezwykle cenny zasób dziedzictwa historycznego i kulturowego, który może być skutecznie wykorzystany w rozwoju lokalnej turystyki oraz promocji regionu jako miejsca o unikatowej tożsamości i długiej historii.

Gospodarka odpadami

W gminie Dubicze Cerkiewne funkcjonuje zorganizowany system gospodarowania odpadami komunalnymi, wprowadzony na podstawie przepisów krajowych. Gmina odpowiada za kompleksowe zarządzanie systemem, obejmujące organizację odbioru odpadów komunalnych, ich transport, zagospodarowanie oraz zapewnienie odpowiedniej infrastruktury do selektywnej zbiórki.

Podstawowym elementem systemu jest odbiór odpadów bezpośrednio z nieruchomości zamieszkałych oraz nieruchomości wykorzystywanych sezonowo. Odbiór odbywa się zgodnie z harmonogramem ustalonym przez gminę. W systemie funkcjonuje podział odpadów na:

- odpady zmieszane,
- odpady zbierane selektywnie: metale i tworzywa sztuczne, szkło, papier oraz bioodpady.

Właściciele nieruchomości są zobowiązani do wyposażenia posesji w odpowiednie pojemniki oraz do ich udostępniania w dniu odbioru w miejscu umożliwiającym swobodny dojazd. Obowiązkiem mieszkańców jest również systematyczne pozbywanie się odpadów w sposób zapewniający utrzymanie czystości i porządku na terenie nieruchomości. W zabudowie wielolokalowej odpady zbierane są do pojemników zbiorczych lub tzw. dzwonów przeznaczonych na poszczególne frakcje, a odbiór odbywa się na zgłoszenie.

Drugim ważnym elementem systemu jest funkcjonowanie PSZOK, w którym mieszkańcy mają możliwość przekazywania odpadów wyselekcjonowanych. PSZOK uzupełnia system odbioru odpadów z nieruchomości, zapewniając możliwość przekazania odpadów, które nie są odbierane w trybie regularnym. Funkcjonuje także mobilna forma punktu selektywnego zbierania odpadów (MPSZOK), umożliwiająca okresowe odbieranie odpadów z wybranych lokalizacji na terenie gminy.

Na terenie gminy obowiązuje selektywna zbiórka odpadów komunalnych. Jej celem jest zwiększenie poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia, a także ograniczenie składowania odpadów. Gmina prowadzi działania mające na celu wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców i poprawę jakości segregacji.

System gospodarki odpadami w gminie opiera się na:
- regularnym odbiorze odpadów z nieruchomości,
- selektywnej zbiórce w podziale na frakcje,
- funkcjonowaniu PSZOK,
- kontroli przestrzegania zasad selektywnej zbiórki,
- obowiązku mieszkańców do właściwego przechowywania i wystawiania odpadów,
- utrzymaniu minimalnych standardów dotyczących pojemników i worków do ich gromadzenia.

Do gospodarki odpadami należy zaliczyć również kwestie utylizacji azbestu i wyrobów zawierających azbest.

Infrastruktura techniczna

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Sieć wodociągowa

W gminie Dubicze Cerkiewne ujęcie wód w celach wodociągowych wraz ze stacją uzdatniania, na której znajduje się zbiornik wyrównawczy i kanał zrzutowy wód popłucznych (rozbudowane w 2021 r.), znajduje się w Dubiczach Cerkiewnych. Sieć wodociągowa na terenie gminy posiada długość 78,6 km i obsługuje większość miejscowości gminy Dubicze Cerkiewne, poza przysiółkiem Jakubowo we wschodniej części gminy, gdzie doprowadzenie wodociągu jest nieuzasadnione ekonomicznie. Rozdzielcza sieć wodociągowa na terenie gminy Dubicze Cerkiewne wynosi 72,8 km.

Wykres 12 Osoby korzystające z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu hajnowskiego, województwa podlaskiego i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2024 r.)

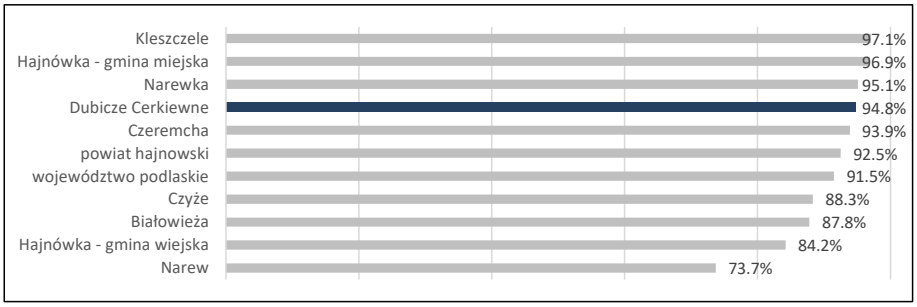

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Dla gminy Dubicze Cerkiewne odnotowano jeden z wyższych wskaźników spośród wszystkich gmin powiatu hajnowskiego. Wskaźnik jest wyższy niż dla powiatu hajnowskiego i dla województwa podlaskiego.

Sieć kanalizacyjna

Długość sieci kanalizacji sanitarnej liczy 18,9 km.

Wykres 13 Osoby korzystające z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie mieszkańców w powiecie hajnowskim, województwie podlaskim i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2025r.)

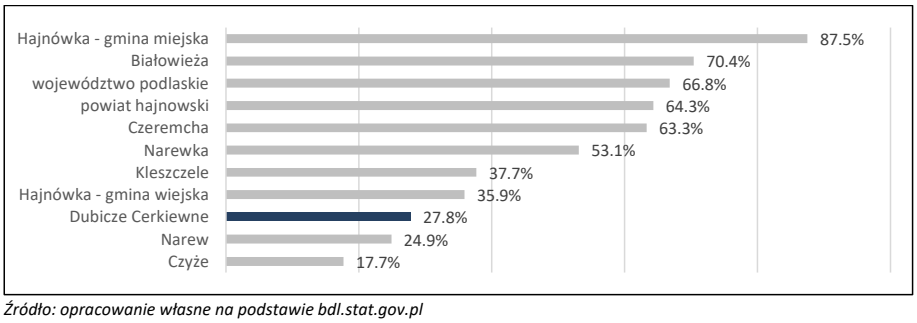

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Analizowany wskaźnik dla gminy Dubicze Cerkiewne jest niższy niż dla średniej powiatu hajnowskiego.

Oczyszczalnie ścieków

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne występują dwie oczyszczalnie ścieków w Dubiczach Cerkiewnych i Starym Korninie. Oczyszczalnia w Dubiczach Cerkiewnych należy do typu biologicznego z powierzchniowym napowietrzaniem ścieków, oczyszczone ścieki odprowadza do rzeki Orlanka i obsługuje mieszkańców miejscowości Dubicze Cerkiewne. Oczyszczalnia w Starym Korninie należy do typu mechaniczno-biologicznego, jest również wyposażona w staw doczyszczający, obsługuje miejscowości Jagodniki, Koryciski i Stary Kornin.

Obserwuje się również inwestycje w przydomowe oczyszczalnie ścieków (m.in. dzięki współfinansowaniu inwestycji ze środków unijnych).

<u>Zaopatrzenie w ciepło</u>

Gmina Dubicze Cerkiewne nie posiada zcentralizowanego systemu ciepłowniczego. Zapotrzebowanie na ciepło wykorzystane do ogrzewania budynków oraz przygotowania ciepłej wody użytkowej obiektów mieszkalnych i gospodarczych jest zaspokajane dzięki wykorzystaniu:

- kotłowni lokalnych opalanych węglem kamiennym, olejem opałowym oraz biomasą zaopatrujące w ciepło obiekty funkcjonalne wykorzystywane pod działalność gospodarczą,
- kotłowni zlokalizowanych na terenie obiektów użyteczności publicznej, w tym administracyjnych oraz placówek oświatowo-wychowawczych,
- indywidualnych źródeł ciepła funkcjonujących w obrębie mieszkalnictwa jednorodzinnego zasadniczo o mocy do 20 kW.

Na terenie gminy występują instalacje OZE produkujące ciepło. Są to kotły na biomasę (drewno) służące do produkcji ciepła na cele grzewcze i przygotowania ciepłej wody użytkowej, kolektory słoneczne do przygotowania ciepłej wody użytkowej oraz pompy ciepła pracujące w zarówno w instalacjach centralnego ogrzewanie jak i przygotowania ciepłej wody użytkowej.

Sieć gazowa

Przez teren gminy nie przebiega sieć gazowa. Poniżej zaprezentowano porównanie gmin powiatu hajnowskiego, i województwa podlaskiego pod kątem % mieszkańców korzystających z sieci gazowej w 2024 r.

Wykres 14 Osoby korzystające z sieci gazowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu hajnowskiego, województwa podlaskiego i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2024 r.)

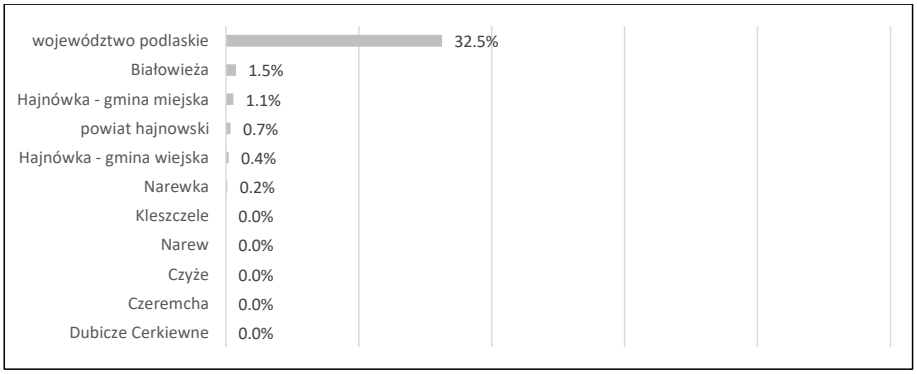

Źródło: opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl

Sieć elektroenergetyczna

Zaopatrzenie gminy w energię elektryczną odbywa się za pośrednictwem napowietrznej sieci elektroenergetycznej średniego i niskiego napięcia. Przez obszar gminy nie przebiegają linie wysokiego ani najwyższych napięć, nie są tu również zlokalizowane stacje elektroenergetyczne. Infrastrukturę telekomunikacyjną uzupełniają cztery maszty antenowe – dwa położone w rejonie miejscowości Dubicze Cerkiewne oraz po jednym w Starym Korninie i Starzynie. Obiekty te znajdują się poza obszarami zwartej zabudowy mieszkaniowej.

Infrastruktura teleinformatyczna

Dostępność mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne do infrastruktury telekomunikacyjnej systematycznie się poprawia. Sieć przewodowa telekomunikacyjna obejmuje teren całej gminy. Dzieje się tak za sprawą rozwoju telefonii komórkowej. Praktycznie cały obszar gminy objęty jest zasięgiem wszystkich funkcjonujących w Polsce operatorów sieci komórkowej. Rozwija się również rynek usług informatycznych, tj. transmisja danych i dostęp do sieci internetowej. Dalszy rozwój społeczeństwa informacyjnego na terenie gminy będzie uzależniony od ograniczenia bariery ekonomicznej w dostępie do Internetu oraz od efektywnego informatyzowania administracji publicznej na poziomie gminy. Procesowi temu powinny towarzyszyć działania związane z uświadamianiem i edukacją mieszkańców jak korzystać z usług i technologii informacyjnych, zwłaszcza w grupie wiekowej osób 50+.

Zagospodarowanie przestrzenne

Kierunki zagospodarowania przestrzennego w gminie określa Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne. Estetyka przestrzeni publicznej jest na stosunkowo wysokim poziomie. Gmina przystąpiła również do opracowania Planu Ogólnego. W gminie zauważalny jest wzrost liczby wyznaczonych działek budowlanych oraz wydawanych decyzji administracyjnych w zakresie nowych inwestycji, co pokazują poniższe tabele.

Z komentarzem [WZS1]: Proszę o uzupełnienie.

Tabela 16 Liczba wydanych decyzji administracyjnych w zakresie nowych inwestycji w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025

ROK	LICZBA WYDANYCH DECYZJI ADMINISTRACYJNYCH W ZAKRESIE NOWYCH INWESTYCJI
2020	
2021	
2022	
2023	
2024	
2025	

Źródło: opracowanie własne

Tabela 17 Liczba nowo wydzielonych działek budowlanych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025

ROK	LICZBA WYDANYCH DECYZJI ADMINISTRACYJNYCH W ZAKRESIE NOWYCH INWESTYCJI
2020	
2021	
2022	
2023	
2024	
2025	

Źródło: opracowanie własne

Zauważalny wzrost liczby nowo wydzielanych działek budowlanych, powstałych w wyniku podziałów działek rolnych, w połączeniu z rosnącą liczbą wydawanych decyzji o warunkach zabudowy, stanowi wyraźny wskaźnik intensyfikacji ruchu inwestycyjnego na terenie gminy. Zjawisko to świadczy o rosnącym zainteresowaniu przekształcaniem gruntów rolnych na cele budownictwa mieszkaniowego, co z kolei może być efektem atrakcyjności lokalizacji, poprawy dostępności komunikacyjnej oraz zwiększonego zapotrzebowania na tereny pod zabudowę jednorodzinną.

Wzmożona aktywność w zakresie podziałów geodezyjnych oraz planistycznych decyzji inwestycyjnych odzwierciedla dynamiczne procesy urbanizacyjne i może wskazywać na potrzebę aktualizacji dokumentów planistycznych, rozwoju infrastruktury technicznej oraz podejmowania działań strategicznych w zakresie zrównoważonego zagospodarowania przestrzennego.

Mieszkalnictwo

Na zasoby mieszkaniowe występujące na terenie gminy składa się łącznie 1068 mieszkań zgodnie ze stanem na dzień 31.12.2025 r. Standardy średniej powierzchni użytkowej mieszkania są niższe niż dla powiatu hajnowskiego, województwa podlaskiego i Polski. W skład zabudowy mieszkalnej w gminie Dubicze Cerkiewne wchodzą m.in. obiekty, które wymagają znaczących remontów. Poniżej przedstawiono jak zmieniała się liczba mieszkań w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025.

Wykres 15 Liczba mieszkań w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025

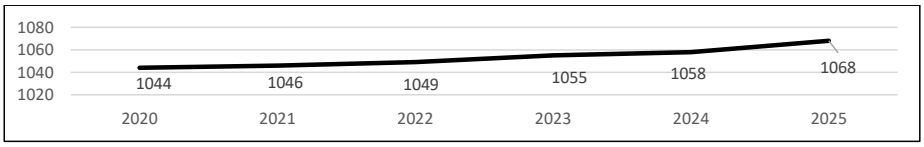

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

Na przestrzeni lat 2020-2025 liczba mieszkań na terenie gminy zwiększyła się o 24 mieszkania.

Poniżej przedstawiono porównanie powiatu hajnowskiego, województwa podlaskiego i gmin powiatu hajnowskiego pod względem liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Wykres 16 Wskaźnik liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w powiecie hajnowskim, województwie podlaskim i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2025 r.)

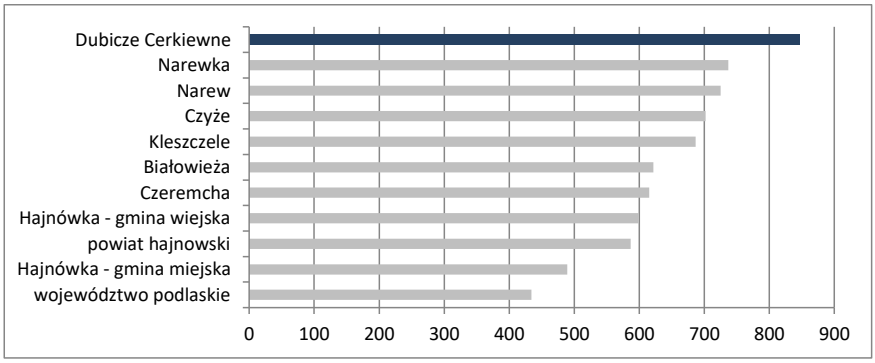

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.bdl.stat.gov.pl

Wskaźnik liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne kształtuje się na poziomie najwyższym spośród gmin powiatu hajnowskiego i wyższym niż średni wynik dla województwa podlaskiego.

Analiza ruchu budowlanego w ujęciu regionalnym pokazuje, że najwyższą aktywność inwestycyjną obserwuje się przede wszystkim w większych miastach województwa podlaskiego (Białystok, Łomża, Suwałki) oraz w ich strefach podmiejskich. Tendencja ta stopniowo rozszerza się również na tereny wiejskie, położone w dogodnej odległości od ośrodków miejskich, co widoczne jest również w powiecie hajnowskim. Gmina Dubicze Cerkiewne, położona w bezpośrednim sąsiedztwie Hajnówki oraz w dobrym układzie komunikacyjnym z większymi miastami regionu, wpisuje się w ten proces suburbanizacji, który sprzyja systematycznemu zwiększaniu zasobów mieszkaniowych.

W latach 2020–2025 na terenie gminy Dubicze Cerkiewne obserwuje się stopniowy, stabilny przyrost liczby mieszkań, co potwierdza utrzymujące się zainteresowanie osiedlaniem się na tym obszarze. Choć tempo wzrostu nie jest tak intensywne jak w największych ośrodkach miejskich, wskazuje ono na kontynuację pozytywnych tendencji demograficznych, związanych m.in. z poszukiwaniem spokojniejszych, tańszych i bardziej przestrzennych lokalizacji mieszkaniowych niż te dostępne w miastach.

Na tle powiatu hajnowskiego gmina Dubicze Cerkiewne charakteryzuje się umiarkowaną intensywnością zabudowy, a wskaźnik mieszkań na 1000 mieszkańców pozostaje najwyższy w powiecie. Zjawisko to wskazuje na istnienie realnego potencjału do dalszego rozwoju inwestycji mieszkaniowych, zarówno w formule indywidualnej zabudowy jednorodzinnej, jak i w bardziej zorganizowanych zespołach osiedlowych. Niska gęstość zabudowy, dostępne tereny oraz rosnące zainteresowanie osiedlaniem się poza dużymi miastami stwarzają warunki sprzyjające kreowaniu nowych lokalizacji mieszkaniowych.

W szerszym ujęciu regionalnym proces „rozlewania się" zabudowy z większych ośrodków miejskich, w tym Białegostoku, Łomży, Suwałk czy Hajnówki, coraz częściej obejmuje gminy oddalone o 30–50 minut jazdy samochodem. Gmina Dubicze Cerkiewne korzysta z tego trendu dzięki dobremu skomunikowaniu z układem drogowym oraz bliskości Hajnówki, co umożliwia mieszkańcom łączenie życia na terenach wiejskich z pracą w większych ośrodkach miejskich lub w modelu zdalnym. Biorąc pod uwagę obserwowane tendencje oraz dostępność terenów, zasadne jest rozważenie wyznaczenia nowych obszarów pod zabudowę mieszkaniową, uwzględniających lokalne uwarunkowania przestrzenne, demograficzne i infrastrukturalne.

DIAGNOZA

Sytuację przestrzenną gminy Dubicze Cerkiewne w znacznym stopniu kształtuje jej wiejski charakter, rozproszona zabudowa oraz położenie w sąsiedztwie Hajnówki. Podstawę dostępności komunikacyjnej stanowi transport drogowy, a droga wojewódzka zapewnia powiązanie z Hajnówką, Kleszczelami i dalszym układem komunikacyjnym regionu. Uzupełnieniem są drogi powiatowe i gminne oraz komunikacja autobusowa. Dostęp do kolei ma mniejsze znaczenie w codziennych przemieszczeniach mieszkańców, co utrwala dominującą rolę transportu samochodowego.

Istotnym atutem przestrzennym gminy jest dobrze rozwinięta infrastruktura wodociągowa, której dostępność jest korzystna również na tle powiatu i województwa. Słabiej rozwinięta pozostaje natomiast sieć kanalizacyjna, co przy rozproszonej zabudowie utrudnia zapewnienie powszechnego dostępu do zbiorczego systemu odprowadzania ścieków. Uzasadnia to dalszy rozwój rozwiązań indywidualnych, w tym przydomowych oczyszczalni ścieków.

Ograniczeniem infrastrukturalnym jest brak sieci gazowej i scentralizowanego systemu ciepłowniczego. Zaopatrzenie w ciepło opiera się na źródłach lokalnych i indywidualnych, przy jednoczesnym wykorzystaniu instalacji odnawialnych źródeł energii. Stwarza to potrzebę dalszej modernizacji energetycznej budynków i wymiany źródeł ciepła, ale także potencjał do szerszego wykorzystania rozproszonych OZE, dobrze odpowiadających charakterowi zabudowy gminy.

Korzystnym elementem jest funkcjonujący system gospodarki odpadami, oparty na selektywnej zbiórce, odbiorze odpadów z nieruchomości oraz działalności stacjonarnego i mobilnego punktu selektywnego zbierania odpadów. Dalszych działań wymaga przede wszystkim poprawa jakości segregacji, zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców oraz sukcesywne usuwanie wyrobów zawierających azbest.

Ważnym potencjałem rozwojowym jest dziedzictwo kulturowe i zachowany wiejski krajobraz gminy. Rozproszone zabytki sakralne, historyczne obiekty drewniane, wiatraki oraz zespoły dworsko-parkowe wzmacniają lokalną tożsamość i mogą być szerzej wykorzystywane w rozwoju turystyki oraz promocji gminy. Ich rozproszenie sprzyja tworzeniu oferty łączącej walory kulturowe z krajobrazowymi i przyrodniczymi.

W przestrzeni gminy widoczne jest również zainteresowanie rozwojem zabudowy mieszkaniowej. Zwiększają się zasoby mieszkaniowe, a liczba mieszkań w relacji do liczby ludności jest wysoka na tle powiatu. Jednocześnie część istniejącej zabudowy wymaga remontów, a standard powierzchni użytkowej mieszkań pozostaje mniej korzystny niż w otoczeniu. Rozwój nowych terenów mieszkaniowych powinien być zatem prowadzony w sposób kontrolowany i powiązany z możliwością zapewnienia infrastruktury technicznej, tak aby nie pogłębiać rozproszenia zabudowy i kosztów jej obsługi.

Ogólnie mocnymi stronami sfery przestrzennej są dostępność podstawowej infrastruktury, walory krajobrazowe i kulturowe oraz zasoby przestrzeni umożliwiające dalszy rozwój funkcji mieszkaniowej i turystycznej. Najważniejsze wyzwania dotyczą natomiast rozwoju kanalizacji i infrastruktury energetycznej, modernizacji istniejących zasobów mieszkaniowych oraz prowadzenia uporządkowanej polityki przestrzennej. Szczególnego znaczenia nabiera przy tym takie kierowanie nową zabudową, aby wykorzystać zainteresowanie inwestycyjne bez nadmiernego rozpraszania osadnictwa i zwiększania kosztów funkcjonowania infrastruktury.

1.4 Sytuacja klimatyczno-środowiskowa

W przedmiotowym punkcie przedstawiono diagnozę sytuacji klimatyczno-środowiskowej gminy Dubicze Cerkiewne.

Ukształtowanie terenu, gleby, budowa geologiczna

od względem regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski (wg. Kondrackiego), gmina Dubicze Cerkiewne znajduje się w następujących jednostkach:

- megaregion – Niż Wschodnioeuropejski,
- prowincja – Niż Wschodniobałtycko-Białoruski,
- podprowincja – Wysoczyzny Podlasko-Białoruskie,
- makroregiony – Nizina Północnopodlaska,
- mezoregiony – Równina Bielska.

Gmina Dubicze Cerkiewne leży w południowo wschodniej części Niziny Północnopodlaskiej i Równiny Bielskiej. Większość jej terenu charakteryzuje się mało urozmaiconym krajobrazem nizinnym z niewyraźnie zaznaczonymi dolinami cieków oraz wzgórzami o genezie lodowcowej i rzędnymi nie przekraczającymi 170 m n.p.m. (metrów nad poziomem morza).

Na terenie gminy

Dubicze Cerkiewne przeważają piaski sandrowe, na których tworzą się głównie gleby słabej jakości bielicowe i rdzawe (encyklopedialesna.pl), występują one głównie w południowej części gminy i są zalesione. Najlepsze gleby na terenie gminy występują w części północnej na podłożu glin zwałowych i osadów zastoiskowych, są to gleby pseudobielicowe i brunatne oraz czarne ziemie. Mimo koncentracji użytków rolnych w północnej części gminy, 66% spośród nich stanowią gleby słabe i najsłabsze V i VI

klasy bonitacyjnej. Ponad 30% użytków rolnych to gleby marginalne o niskiej produkcyjności praktycznie nieprzydatne rolniczo (PRL Dubicze Cerkiewne).

Złoża kopalne

Powierzchnię gminy Dubicze Cerkiewne budują głównie utwory polodowcowe, przede wszystkim piaski sandrowe i gliny zwałowe. W południowo-zachodniej części gminy występują osady morenowe, a w północnej osady zastoiskowe. Lokalnie występują także torfy i namuły. Rzeźbę terenu urozmaicają niewielkie wzniesienia polodowcowe, w tym wzgórza morenowe w rejonie Grabowca oraz ciągi wzniesień w południowo-wschodniej części gminy.

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne występują trzy udokumentowane złoża piasku i żwiru: Grabowiec, Jelonka i Czechy Orlańskie. Złoże Grabowiec nie jest eksploatowane, natomiast eksploatacja złoża Czechy Orlańskie została zaniechana. Na terenach złóż Jelonka i Czechy Orlańskie występują wyrobiska poeksploatacyjne. Ponadto w rejonie Jelonki i Werstoku wyznaczono dwa obszary perspektywiczne występowania piasków. Możliwości ich przyszłego wykorzystania są ograniczone ze względu na położenie w granicach obszarów chronionych, w tym częściowo obszaru Natura 2000

Wody

<u>Wody powierzchniowe</u>

Sieć hydrologiczną gminy stanowi przede wszystkim rzeka Wkra, która przepływa przez jej północną część, czyli przez miejscowości: Śródborze, Rybitwy, Dziektarzewo, Goszczyce Poświętne, Goszczyce Średnie. Wkra jest rzeką niezwykle urokliwą, której przeźroczyste wody płyną wśród łagodnych wzgórz morenowych i łąk pełnych kwiatów. Liczne meandry nadają rzece unikatowy charakter, jej brzegi są z jednej strony urwiste, z drugiej płaskie, co dodaje szczególnego uroku temu miejscu. Największy prawobrzeżny dopływ Wkry - rzeka Raciążnica, przepływa przez środkową część gminy z kierunku północno-zachodniego na południowy wschód, na odcinku około 14 km. Płynie wąsko wciętą doliną, o szerokości 1,5-3 metrów. Poniżej przedstawiono dane dotyczące poszczególnych JCWP znajdujących się na terenie gminy Dubicze Cerkiewne:

A) RW200012267145533 „Bug od Włodawki do granicy w Niemirowie:
   - status: naturalna część wód,
   - stan ogólny: zły stan wód,
   - przypisane cele środowiskowe:
     - stan/potencjał ekologiczny: dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny na odcinku cieku istotnego Bug w obrębie JCWP (dla jesiotra, certy); zapewnienie drożności cieku według wymagań gatunków chronionych,
     - stan chemiczny: dobry stan chemiczny,

B) RW20001126149 „Orlanka od Orlej do ujścia”:
   - status: naturalna część wód,
   - stan ogólny: zły stan wód,
   - przypisane cele środowiskowe:
     - stan/potencjał ekologiczny: dobry stan ekologiczny; zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D,
     - stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w),związki tributylocyny(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry,

C) RW200010261419 „Orlanka do Orlej”:
   - status: naturalna część wód,
   - stan ogólny: brak danych,
   - przypisane cele środowiskowe:

- stan/potencjał ekologiczny: umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot ogólny,, IO]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D,
- stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry,

D) RW200010261449 „Biała":
- status: naturalna część wód,
- stan ogólny: zły stan wód,
- przypisane cele środowiskowe:
  - stan/potencjał ekologiczny: umiarkowany stan ekologiczny (złagodzone wskaźniki: [azot ogólny, azot amonowy, przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C (maksymalna dopuszczalna wartość w wodzie: do 2740 µS/cm), MIR, MMI, EFI+PL/ IBI_PL]; pozostałe wskaźniki - II klasa jakości); zapewnienie drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D,
  - stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w), benzo(g,h,i)perylen(w) ,związki tributylocyny(w), kadm(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry,

E) RW200010267145261 „Biała do granicy państwa":
- status: silnie zmieniona część wód,
- stan ogólny: zły stan wód,
- przypisane cele środowiskowe:
  - stan/potencjał ekologiczny: dobry potencjał ekologiczny,
  - stan chemiczny: dla złagodzonych wskaźników [benzo(a)piren(w)] poniżej stanu dobrego, dla pozostałych wskaźników - stan dobry;

F) RW20001526714525 „Leśna":
- status: naturalna część wód,
- stan ogólny: zły stan wód,
- przypisane cele środowiskowe:
  - stan/potencjał ekologiczny: dobry stan ekologiczny,
  - stan chemiczny: dobry stan chemiczny.

Stan JCWP w gminie Dubicze Cerkiewne oceniony został jako zły.

<u>Wody podziemne</u>

Gmina Dubicze Cerkiewne leży w granicach jednolitej części wód podziemnych:

A) GW200049:
- stan ogólny: dobry,
- przypisane cele środowiskowe: dobry stan ilościowy, dobry stan chemiczny,

B) GW200056:
- stan ogólny: dobry,
- przypisane cele środowiskowe: dobry stan ilościowy, dobry stan chemiczny.

Obszar gminy Dubicze Cerkiewne ni jest położony w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych wstępnie rozpoznanego porowego.

Formy ochrony

Na formy ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U.2024.1478 t.j.) składają się parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Poniżej przedstawiono lokalizację gminy względem różnych form ochrony przyrody występujących w gminie.

Obszary Chronionego Krajobrazu

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne znajduje się Obszar Chronionego Krajobrazu Puszcza Białowieska.

Rysunek 3 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem Obszarów Chronionego Krajobrazu

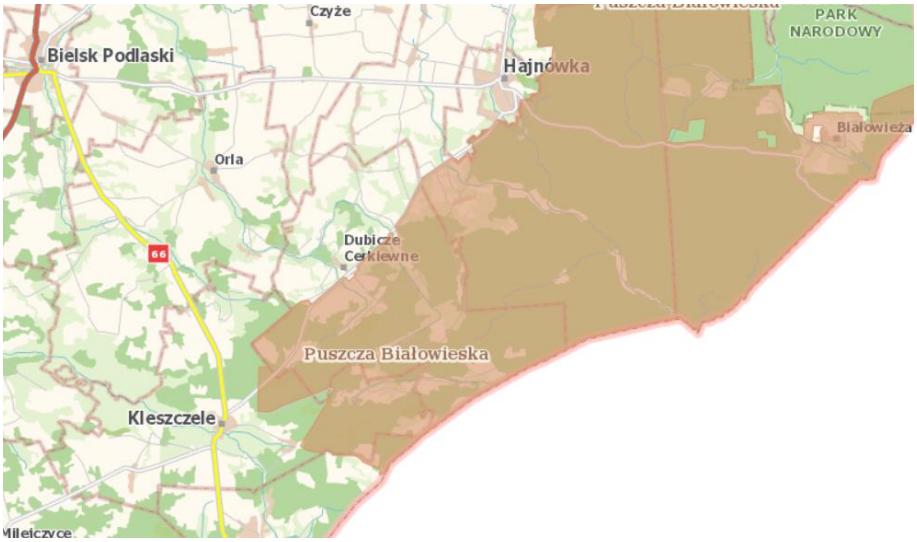

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne zlokalizowane są 24 pomniki przyrody.

Użytki ekologiczne

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne zlokalizowanych jest 15 użytków ekologicznych.

Rezerwaty przyrody

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne znajdują się 2 rezerwaty przyrody:
- „Starzyna”,
- „Czechy Orleańskie”.

Rysunek 4 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem rezerwatów przyrody

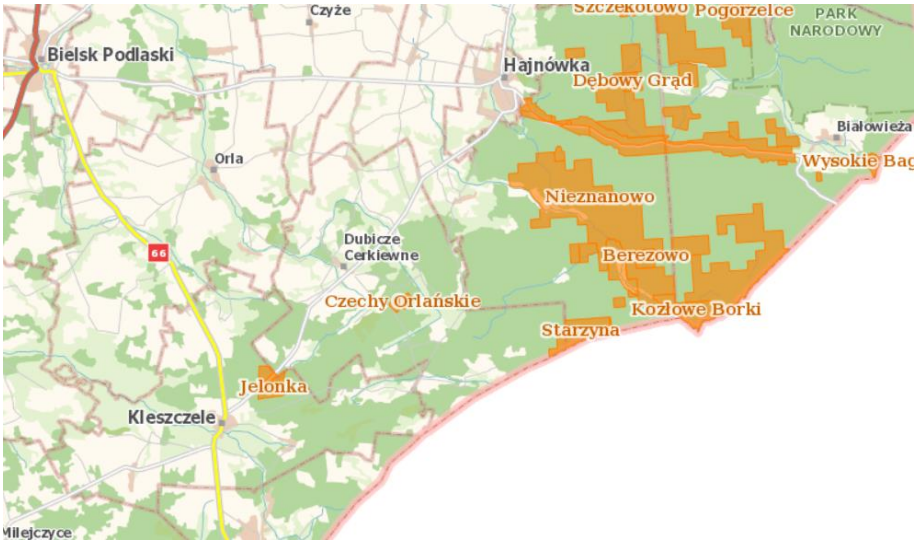

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Obszary Natura 2000

W gminie Dubicze Cerkiewne zlokalizowana jest część obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Puszcza Białowieska" (PLC200004).

Rysunek 5 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000

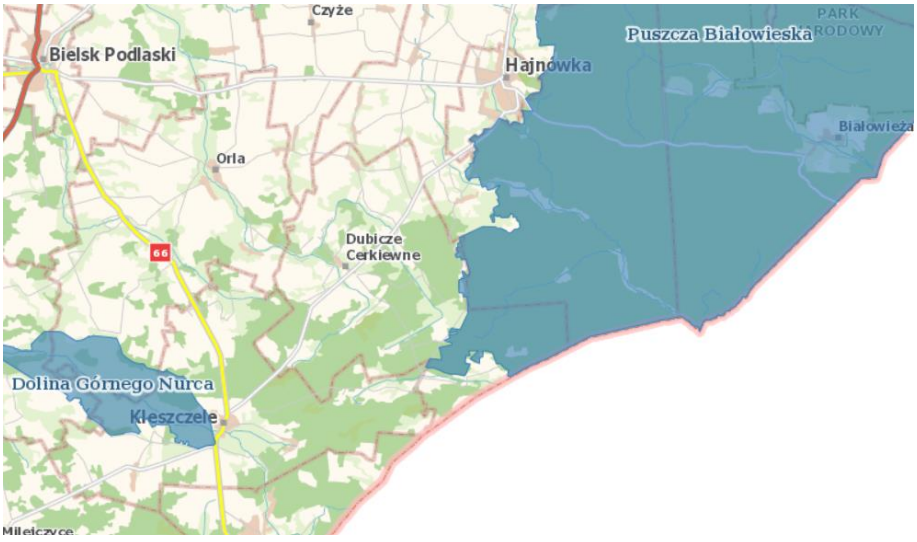

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

W gminie Dubicze Cerkiewne zlokalizowana jest część specjalnego obszaru ochrony siedlisk Natura 2000 „Jelonka" (PLH200019) i „Puszcza Białowieska (PLC200004).

Rysunek 6 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000

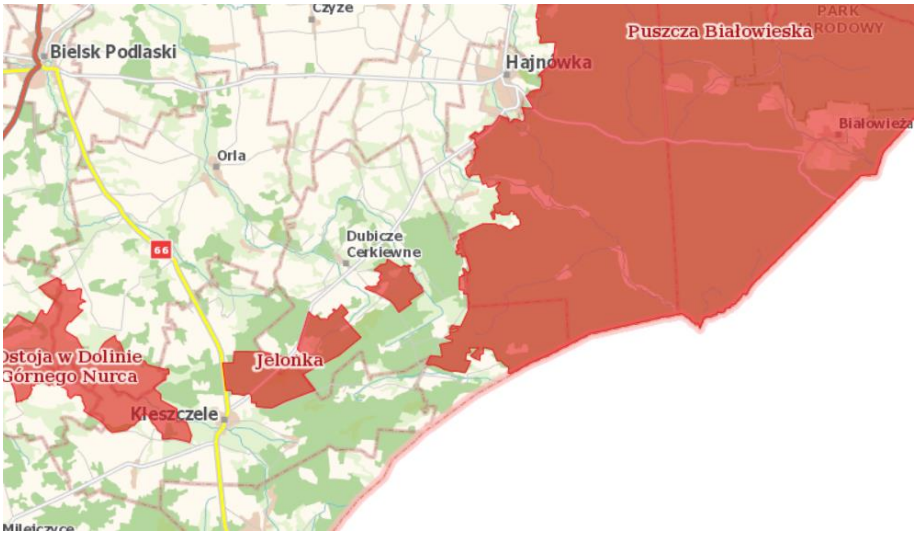

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Korytarze ekologiczne

Przez terytorium gminy Dubicze Cerkiewne przebiega korytarz ekologiczny „Puszcza Białowieska – Lasy Mielnickie" (GKPnC-2B) i „Dolina Orlanki" (KPn-2A). Korytarz należy do Krajowej sieci ekologicznej ECONET Polska, pełniąc funkcję krajowego korytarza ekologicznego.

Powietrze

Największym zanieczyszczeniem powietrza na terenie gminy jest niska emisja. Problemem jest spalanie w domowych piecach paliw niskiej jakości. Sytuacja ta nasila się szczególnie w sezonie grzewczym i powoduje wyraźne okresowe pogorszenia stanu sanitarnego powietrza na terenach zasiedlonych i w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Kolejnym znaczącym źródłem zanieczyszczenia powietrza na terenie gminy jest transport drogowy.

Warunki pogodowe

Poniżej zaprezentowano graficznie dane dla wielolecia 1991-2020 r.

Rysunek 7 Ekstremalne temperatury maksymalne i minimalne w Polsce w latach 1991-2020 r.

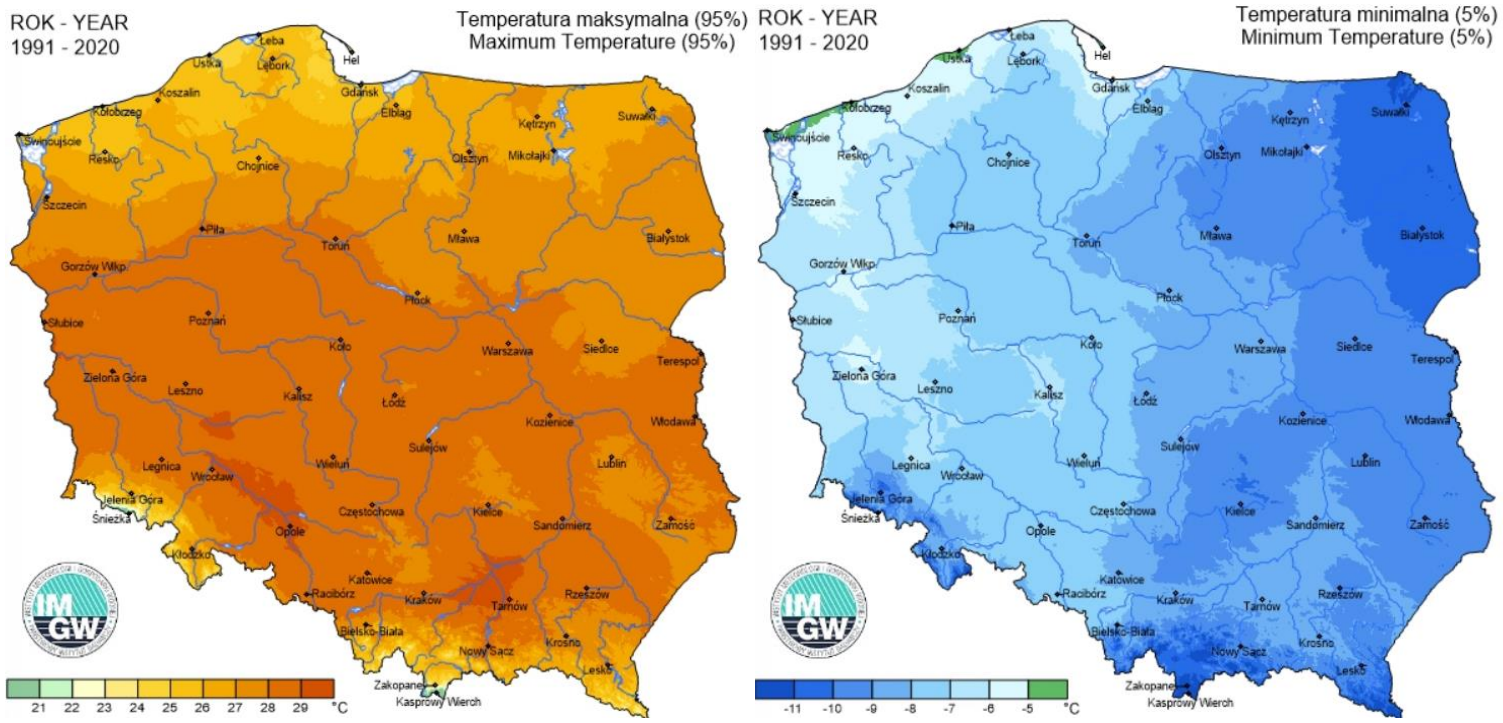

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.klimat.imgw.pl

Rysunek 8 Ekstremalne sumy opadów i ekstremalne usłonecznienie w Polsce w latach 1991-2020 r.

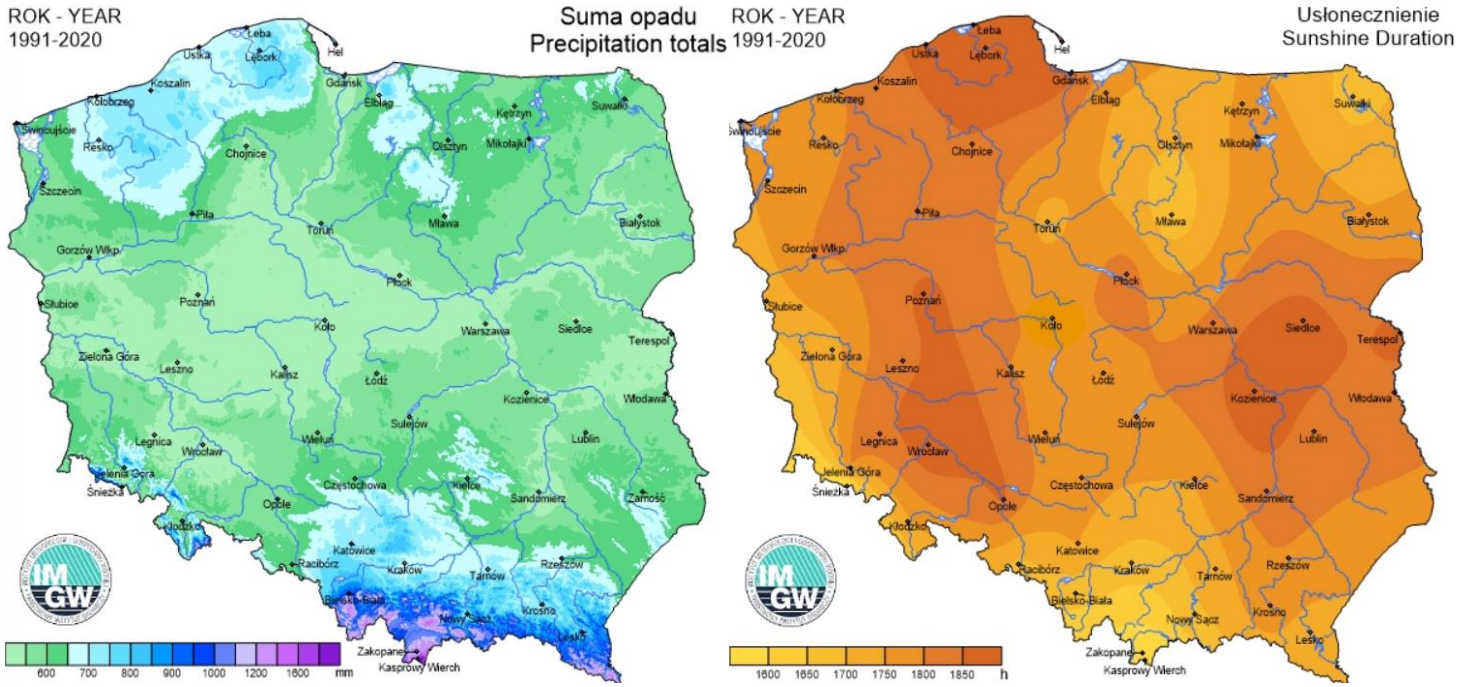

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.klimat.imgw.pl

W gminie Dubicze Cerkiewne nie odnotowuje się ekstremalnych wartości temperatury, usłonecznienia i opadów w odniesieniu do wskaźników ogólnopolskich.

Wykres 17 Wskaźnik wilgotności gleby 0-100% dla powiatu hajnowskiego (2025 r.)

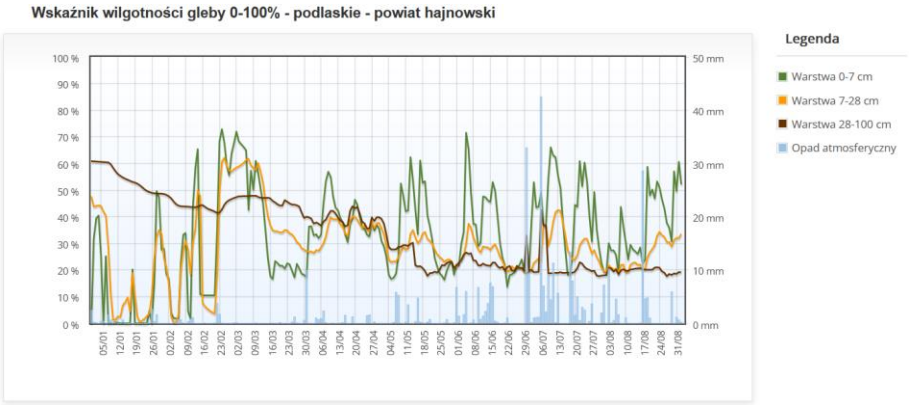

Źródło: www.imgw.pl

Na powyższym wykresie widać, że wskaźnik wilgotności gleby w analizowanym okresie był niższy niż 40% w kilku miesiącach, co mogło wskazywać na deficyt wody w strefie korzeniowej. Wartości wskaźnika rokrocznie prezentują podobne wartości.

Odnawialne źródła energii

Jednym z korzystnych rozwiązań dla mieszkańców gminy jest wymiana kotłów grzewczych na urządzenia opalane biomasą. Gmina Dubicze Cerkiewne posiada bowiem dobre warunki do pozyskiwania biomasy – zarówno lokalnie, jak i z sąsiednich miejscowości. Potencjał rozwoju technologii opartych na biomasie na tym terenie jest znaczący. W zakresie wykorzystania energii słonecznej odnotowano, że jej zastosowanie jest obecnie ograniczone. Wynika to głównie z wysokich kosztów instalacji. Mimo to, na terenie gminy Dubicze Cerkiewne istnieją warunki do instalowania systemów solarnych oraz pomp ciepła. Dodatkowo, gmina ma możliwości rozwoju upraw roślin energetycznych. Tego rodzaju działania mogą w przyszłości wzmocnić lokalne źródła energii odnawialnej.

DIAGNOZA

Sfera klimatyczno-środowiskowa stanowi jeden z najważniejszych potencjałów gminy Dubicze Cerkiewne. Duży udział terenów leśnych, sąsiedztwo Puszczy Białowieskiej oraz obecność licznych form ochrony przyrody świadczą o wysokiej wartości przyrodniczej i krajobrazowej obszaru. Zasoby te wzmacniają atrakcyjność turystyczną i osadniczą gminy, ale jednocześnie wymagają prowadzenia rozwoju przestrzennego i gospodarczego z poszanowaniem ograniczeń wynikających z ochrony przyrody.

Warunki glebowe ograniczają potencjał intensywnego rozwoju rolnictwa. Na znacznej części terenów rolnych występują gleby słabe i mało przydatne produkcyjnie, natomiast gleby o lepszej jakości koncentrują się przede wszystkim w północnej części gminy. Uwarunkowania te sprzyjają utrzymaniu dużego udziału terenów leśnych oraz uzasadniają poszukiwanie innych sposobów gospodarczego wykorzystania przestrzeni, niewymagających intensywnej produkcji rolnej.

Istotnym problemem środowiskowym jest niekorzystny stan wód powierzchniowych, podczas gdy stan wód podziemnych oceniany jest jako dobry. Ochrona zasobów wodnych wymaga ograniczania presji

związanej z gospodarką ściekową i zanieczyszczeniami oraz zachowania naturalnych funkcji cieków i terenów przyrodniczych. Dodatkowym wyzwaniem są okresowo występujące niedobory wilgoci w glebie, wskazujące na potrzebę zwiększania retencji i racjonalnego gospodarowania wodą.

Głównym lokalnym problemem dotyczącym jakości powietrza pozostaje niska emisja związana z indywidualnym ogrzewaniem budynków, której oddziaływanie nasila się w sezonie grzewczym. Źródłem zanieczyszczeń jest również transport drogowy. Wskazuje to na potrzebę kontynuowania termomodernizacji budynków, wymiany nieefektywnych źródeł ciepła oraz zwiększania wykorzystania czystych źródeł energii.

Gmina posiada jednocześnie potencjał do rozwoju rozproszonych odnawialnych źródeł energii, szczególnie wykorzystujących biomasę, energię słoneczną i pompy ciepła. Rozwój takich rozwiązań może ograniczać niską emisję, zmniejszać wykorzystanie paliw konwencjonalnych oraz zwiększać lokalną samowystarczalność energetyczną.

Ogólnie wysokiej jakości środowisko przyrodnicze należy traktować jako jeden z kluczowych zasobów rozwojowych gminy. Najważniejszym zadaniem jest pogodzenie jego ochrony z rozwojem funkcji mieszkaniowych, gospodarczych i turystycznych. Szczególnego znaczenia wymagają poprawa jakości wód powierzchniowych, ograniczenie niskiej emisji, zwiększanie odporności na okresowe niedobory wody oraz rozwój odnawialnych źródeł energii, przy jednoczesnym zachowaniu ciągłości ekologicznej i walorów Puszczy Białowieskiej.

2 Określenie cech warunkujących rozwój gminy i społeczności lokalnej

2.1 Analiza SWOT

Pogłębiona analiza stanu i uwarunkowań rozwoju gminy Dubicze Cerkiewne pozwala na dokonanie bilansu strategicznego gminy. Sporządzono go w oparciu o analizę SWOT, która polega na szczegółowym zestawieniu mocnych i słabych stron oraz określeniu szans i zagrożeń rozwoju gminy. Analiza została dokonana w podziale na 4 poniższe obszary:

- sfera społeczna,
- sfera gospodarcza,
- sfera przestrzenna,
- sfera klimatyczno-środowiskowa.

Analiza SWOT – sfera społeczna

Poniżej analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze społecznej.

Tabela 18 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze społecznej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– dostępność podstawowych usług społecznych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalnych na terenie gminy, – funkcjonowanie szkoły podstawowej oraz sukcesywna modernizacja jej infrastruktury,	– postępująca depopulacja, – zaawansowany proces starzenia się mieszkańców, – niewielka liczba dzieci i młodzieży oraz ograniczona zastępowalność pokoleń,

– rozwinięta infrastruktura społeczna i kulturalna, obejmująca GOKSiR, bibliotekę i świetlice wiejskie, – wysoka aktywność organizacji pozarządowych na tle powiatu hajnowskiego, – dobre warunki do rekreacji, aktywności fizycznej i integracji mieszkańców, – funkcjonowanie Ośrodka Wypoczynkowego „Bachmaty" oraz zaplecza sportowego i rekreacyjnego, – zmniejszająca się skala korzystania z pomocy społecznej, – dodatnie saldo migracji w ostatnim okresie	– zmniejszające się zasoby ludności w wieku produkcyjnym, – rozproszone osadnictwo utrudniające zapewnienie równomiernego dostępu do usług społecznych, – ograniczony dostęp do specjalistycznych usług zdrowotnych na terenie gminy, – znaczne wahania wyników egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych latach, – występowanie problemów społecznych

SZANSE	ZAGROŻENIA
– dostępność zewnętrznych źródeł finansowania rozwoju usług społecznych, edukacji, kultury i infrastruktury społecznej, – rosnąca popularność pracy zdalnej i hybrydowej, zmniejszająca znaczenie miejsca zamieszkania względem miejsca pracy, – wzrost zainteresowania zamieszkaniem poza dużymi miastami, w otoczeniu przyrodniczym i o mniejszej intensywności zabudowy, – rosnące zainteresowanie aktywnymi formami spędzania czasu wolnego, turystyką przyrodniczą i rekreacją na terenach wiejskich	– ogólnokrajowe i regionalne procesy depopulacji obszarów wiejskich i peryferyjnych, – postępujące starzenie się społeczeństwa i wzrost obciążenia systemu opieki zdrowotnej i społecznej, – koncentracja miejsc pracy, edukacji i specjalistycznych usług publicznych w większych ośrodkach miejskich, – odpływ młodych i wykształconych osób do większych miast i za granicę, – pogłębianie się niedoborów kadr w ochronie zdrowia, pomocy społecznej i edukacji, – niestabilna sytuacja geopolityczna na granicy polsko-białoruskiej, – możliwość nasilenia presji migracyjnej i sytuacji kryzysowych związanych z przygranicznym położeniem gminy

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT – sfera gospodarcza

Poniżej analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze gospodarczej.

Tabela 19 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze gospodarczej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– relatywnie wysoki poziom indywidualnej przedsiębiorczości na tle powiatu hajnowskiego, – wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców, – zasoby rolne i leśne stanowiące bazę dla działalności gospodarczej, – walory przyrodnicze sprzyjające rozwojowi działalności turystycznej i rekreacyjnej,	– niewielka skala lokalnej gospodarki, – ograniczona liczba miejsc pracy na terenie gminy, – przewaga małych podmiotów i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, – niewielka liczba większych przedsiębiorstw i pracodawców, – niewielki lokalny rynek zbytu wynikający z małej liczby mieszkańców,

– relatywnie korzystna sytuacja na lokalnym rynku pracy na tle powiatu, – wysokie dochody gminy w przeliczeniu na mieszkańca, zwiększające możliwości inwestycyjne	– ograniczone możliwości zatrudnienia wymagające podejmowania pracy poza gminą

SZANSE	ZAGROŻENIA
– dostępność środków europejskich i krajowych na inwestycje samorządowe oraz rozwój przedsiębiorczości, – dostępność zewnętrznego finansowania transformacji energetycznej, cyfryzacji i modernizacji przedsiębiorstw, – wzrost zainteresowania produktami lokalnymi, regionalnymi i krótkimi łańcuchami dostaw, – upowszechnianie pracy zdalnej i hybrydowej ograniczające zależność miejsca pracy od miejsca zamieszkania, – rozwój technologii cyfrowych ułatwiających prowadzenie działalności gospodarczej niezależnie od lokalizacji, – wzrost popytu na usługi związane z rekreacją, wypoczynkiem, zdrowym stylem życia i kontaktem z przyrodą,	– postępująca depopulacja obszarów wiejskich i zmniejszanie się lokalnego rynku konsumenckiego, – starzenie się społeczeństwa i zmniejszanie zasobów dostępnej siły roboczej, – odpływ młodych i wykwalifikowanych pracowników do większych ośrodków, – wzrost kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, w tym kosztów energii i pracy, – konkurencja większych ośrodków gospodarczych w zakresie inwestycji, miejsc pracy i kapitału ludzkiego, – niestabilna sytuacja geopolityczna przy granicy z Białorusią mogąca negatywnie wpływać na ruch turystyczny, inwestycje i wizerunek obszaru przygranicznego

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT – sfera przestrzenna

Poniżej analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze przestrzennej.

Tabela 20 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze przestrzennej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– położenie w sąsiedztwie Hajnówki i powiązanie drogowe z ważniejszymi ośrodkami regionu, – przebieg drogi wojewódzkiej zapewniającej podstawową dostępność komunikacyjną gminy, – dobrze rozwinięta sieć wodociągowa i wysoki poziom dostępności do wodociągu, – funkcjonowanie oczyszczalni ścieków oraz rozwój przydomowych systemów oczyszczania ścieków, – funkcjonujący system selektywnej zbiórki odpadów wraz z PSZOK, – dostępność terenów umożliwiających rozwój zabudowy mieszkaniowej, – wysoki na tle powiatu zasób mieszkań w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, – cenne zasoby dziedzictwa kulturowego i dobrze zachowany wiejski krajobraz, – rosnące zainteresowanie inwestycjami mieszkaniowymi i nowymi terenami budowlanymi	– rozproszona struktura osadnicza zwiększająca koszty rozwoju i utrzymania infrastruktury, – ograniczony dostęp części mieszkańców do zbiorczej sieci kanalizacyjnej, – brak sieci gazowej, – brak scentralizowanego systemu ciepłowniczego, – ograniczone znaczenie transportu kolejowego w codziennych przemieszczeniach mieszkańców, – ograniczona dostępność transportu publicznego, – ryzyko dalszego rozpraszania zabudowy i wzrostu kosztów jej obsługi infrastrukturalnej

SZANSE	ZAGROŻENIA
– dostępność środków europejskich i krajowych na rozwój infrastruktury drogowej, wodno-kanalizacyjnej i komunalnej, – dostępność zewnętrznego finansowania termomodernizacji budynków i rozwoju odnawialnych źródeł energii, – rosnące znaczenie ochrony i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego w polityce krajowej i europejskiej, – rozwój technologii cyfrowych i telekomunikacyjnych zmniejszających znaczenie peryferyjnego położenia	– wzrost kosztów budowy i utrzymania infrastruktury technicznej, – wzrost cen energii i kosztów ogrzewania budynków, – postępujące rozpraszanie zabudowy na obszarach wiejskich, – zaostrzanie wymagań środowiskowych i energetycznych zwiększających koszty modernizacji istniejącej zabudowy, – presja inwestycyjna mogąca prowadzić do utraty walorów krajobrazowych i tradycyjnego charakteru zabudowy, – niestabilna sytuacja geopolityczna przy granicy z Białorusią mogąca wpływać na dostępność, ruch turystyczny i postrzeganie obszaru jako miejsca zamieszkania i inwestowania

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT – sfera klimatyczno-środowiskowej

Poniżej analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze klimatyczno-środowiskowej.

Tabela 21 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze klimatyczno-środowiskowej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
– wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy, – duży udział terenów leśnych, – bezpośrednie sąsiedztwo Puszczy Białowieskiej, – występowanie licznych form ochrony przyrody, w tym obszarów Natura 2000, rezerwatów i obszaru chronionego krajobrazu, – dobry stan wód podziemnych, – brak dużych przemysłowych źródeł zanieczyszczeń, – potencjał do wykorzystania biomasy, energii słonecznej i pomp ciepła	– występowanie niskiej emisji związanej z indywidualnymi źródłami ogrzewania, – okresowe niedobory wilgoci w glebie, – przewaga gleb o niskiej przydatności rolniczej, – duży udział indywidualnych źródeł ciepła opartych na paliwach konwencjonalnych

SZANSE	ZAGROŻENIA
– dostępność środków zewnętrznych na ochronę środowiska, OZE, efektywność energetyczną, gospodarkę wodną i adaptację do zmian klimatu, – postępujący rozwój i spadek kosztów technologii wykorzystujących odnawialne źródła energii,	– nasilanie się skutków zmian klimatu, w szczególności susz, fal upałów i okresowych niedoborów wody, – wzrost presji inwestycyjnej i turystycznej na cenne przyrodniczo obszary, – wzrost kosztów energii i modernizacji energetycznej budynków, utrudniający ograniczanie niskiej emisji

– rosnące znaczenie ochrony przyrody, zielonej transformacji i adaptacji do zmian klimatu w polityce krajowej i unijnej	

Źródło: opracowanie własne

2.2 Identyfikacja potencjału rozwojowego gminy

Gmina Dubicze Cerkiewne jest niewielką gminą wiejską o rozproszonej strukturze osadniczej, której możliwości rozwojowe wynikają przede wszystkim z jakości środowiska, lokalnych zasobów oraz aktywności mieszkańców. Jednocześnie skala demograficzna gminy stanowi jedno z jej najważniejszych ograniczeń. Postępujący spadek liczby ludności i starzenie się mieszkańców wpływają na wielkość lokalnego rynku pracy, zapotrzebowanie na usługi oraz możliwości utrzymania infrastruktury społecznej. Korzystnym sygnałem jest dodatnie saldo migracji obserwowane w ostatnim okresie, które wskazuje, że gmina może być atrakcyjnym miejscem zamieszkania także dla osób napływających z zewnątrz.

Istotnym zasobem jest lokalna aktywność społeczna. Funkcjonowanie instytucji kultury, biblioteki i świetlic wiejskich oraz aktywność organizacji pozarządowych sprzyjają integracji mieszkańców i podtrzymywaniu lokalnych więzi. W przypadku gminy o niewielkiej i rozproszonej populacji szczególnego znaczenia nabiera utrzymanie dostępności podstawowych usług oraz miejsc umożliwiających aktywność społeczną i międzypokoleniową. Potencjałem pozostaje również infrastruktura sportowa i rekreacyjna, która może służyć zarówno mieszkańcom, jak i osobom odwiedzającym gminę.

Lokalna gospodarka ma niewielką skalę i opiera się przede wszystkim na indywidualnej przedsiębiorczości, usługach oraz działalności wykorzystującej lokalne zasoby. Pozytywnym zjawiskiem jest wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców i relatywnie korzystny poziom przedsiębiorczości na tle powiatu hajnowskiego. Ograniczeniem pozostaje natomiast niewielki lokalny rynek oraz mała liczba miejsc pracy, przez co część mieszkańców jest uzależniona od możliwości zatrudnienia poza gminą. Z punktu widzenia dalszego rozwoju istotne będzie wspieranie niewielkich lokalnych działalności, usług oraz przedsięwzięć wykorzystujących specyfikę i zasoby gminy.

Największym potencjałem gminy Dubicze Cerkiewne są walory przyrodnicze i krajobrazowe. Duży udział lasów, bliskość Puszczy Białowieskiej, cenne siedliska oraz zachowany wiejski krajobraz tworzą dobre warunki do rozwoju turystyki przyrodniczej, aktywnej i wypoczynkowej. Uzupełnieniem tych zasobów jest dziedzictwo kulturowe, w tym zabytki sakralne, tradycyjna zabudowa i inne elementy charakterystyczne dla krajobrazu regionu. Potencjał turystyczny powinien być wykorzystywany w sposób dostosowany do skali gminy i niepowodujący nadmiernej presji na środowisko.

Warunki przestrzenne stwarzają również możliwości wzmacniania funkcji mieszkaniowej gminy. Spokojny charakter, niewielka intensywność zabudowy, otoczenie przyrodnicze oraz dostęp do podstawowych usług mogą być atutem dla osób poszukujących miejsca zamieszkania poza większymi ośrodkami. Szansę tę wzmacnia upowszechnienie pracy zdalnej i rosnące zainteresowanie zamieszkaniem na terenach wiejskich. Rozwój zabudowy powinien jednak następować w sposób uporządkowany, aby nie pogłębiać istniejącego rozproszenia osadnictwa i związanych z nim kosztów infrastruktury.

Wyzwaniem pozostaje dalsza poprawa infrastruktury technicznej i dostępności komunikacyjnej. Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa stanowi atut, natomiast ograniczony zasięg kanalizacji, brak sieci gazowej i scentralizowanego systemu ciepłowniczego zwiększają znaczenie rozwiązań indywidualnych. Charakter zabudowy sprzyja jednocześnie wykorzystaniu rozproszonych odnawialnych źródeł energii oraz indywidualnych systemów gospodarki ściekowej. Ważnym kierunkiem pozostaje również poprawa efektywności energetycznej istniejącej zabudowy.

Specyficznym uwarunkowaniem jest przygraniczne położenie gminy, które w obecnej sytuacji geopolitycznej stanowi przede wszystkim wyzwanie związane z bezpieczeństwem i odpornością na sytuacje kryzysowe. Presja migracyjna oraz napięcia na granicy polsko-białoruskiej mogą wpływać na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, turystykę i postrzeganie gminy przez osoby z zewnątrz. Jednocześnie położenie to zwiększa znaczenie utrzymania dobrej dostępności komunikacyjnej oraz sprawnego funkcjonowania lokalnych usług i infrastruktury.

Potencjał rozwojowy gminy nie wynika ze skali gospodarki czy dużego rynku lokalnego, lecz z jakości miejsca – cennego środowiska, spokojnego wiejskiego charakteru, lokalnej aktywności społecznej, walorów turystycznych i możliwości rozwoju niewielkiej przedsiębiorczości. Kluczowym wyzwaniem będzie przeciwdziałanie skutkom depopulacji i starzenia się mieszkańców oraz utrzymanie dobrej jakości podstawowych usług mimo niewielkiej liczby ludności. Rozwój gminy powinien zatem opierać się przede wszystkim na poprawie jakości życia mieszkańców, ochronie jej wyjątkowych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz tworzeniu warunków do zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności odpowiadającej lokalnej skali.

CZĘŚĆ STRATEGICZNA

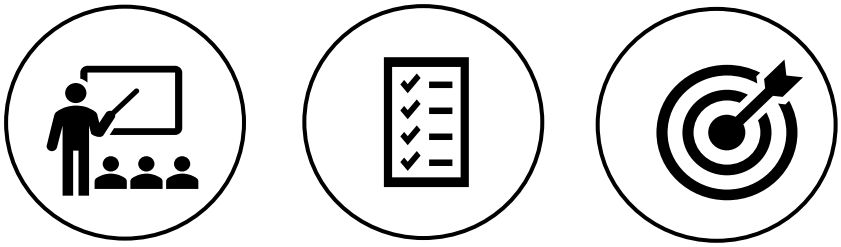

3 Wizja, misja i cele Strategii

W przedmiotowym punkcie opisano wizję Strategii i misję Gminy Dubicze Cerkiewne oraz przedstawiono cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań wraz z wskaźnikami osiągnięcia celów. Ponadto opisano zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym.

3.1 Wizja i misja

W przedmiotowym punkcie przedstawiono proces formułowania głównych założeń Strategii wraz ze wskazaniem podmiotów uczestniczących w tym procesie.

Główne założenia Strategii zostały opracowane w oparciu o analizy wskazane w niniejszej Strategii oraz w wyniku procesu konsultacji z jednostkami organizacyjnymi gminy Dubicze Cerkiewne i innymi jednostkami. Szeroki katalog podmiotów zaangażowanych w proces definiowania głównych założeń Strategii zagwarantował możliwość zebrania opinii z różnych środowisk.

Poniżej przedstawiono wizję i misję gminy.

Wizja

Wizja przyszłości gminy jest podstawą określenia głównych celów i programów działania w ramach strategii rozwoju. Wizja pełni funkcję swoistego stabilizatora działań, przez określenie ogólnych ram, zapewniających spójność celów i programów. Wizja wyraża generalne dążenia władz i społeczeństwa gminy w postaci obrazu jego przyszłości.

Rozbudowana treść pojęcia "wizja gminy" uwzględniać powinna:
- determinanty geograficzne,
- wyzwania cywilizacyjne,
- pryncypia ustrojowe,
- wewnętrzne zróżnicowania strukturalne,
- dynamikę przeobrażeń,
- oczekiwane efekty.

Determinanty geograficzne są najbardziej trwałym elementem wizji, wynikającym z konsekwencji położenia określonego cechami środowiska przyrodniczego i bezpośredniego sąsiedztwa z innymi gminami. Wizja przyszłości budowana w tym kontekście, ma na celu podniesienie znaczenia gminy i wykorzystania możliwości wynikających z relacji z otoczeniem.

Wyzwania cywilizacyjne mierzone są dystansem w poziomie rozwoju cywilizacyjnego, dotyczącym głównie potencjału intelektualnego, poziomu wykształcenia, stopnia postępu naukowo-technicznego i jego zastosowania w produkcji, rozwoju systemów komunikacji i telekomunikacji. Wizja wynikająca z tych uwarunkowań wyznaczać powinna realny kierunek dążeń do podniesienia poziomu życia.

Pryncypia ustrojowe, w tym ogólne postanowienia konstytucyjne i deklaracje polityczne, jak demokracja parlamentarna, pluralizm polityczny, tworzenie społeczeństwa obywatelskiego – konkretyzują się w postaci decentralizacji władzy i samorządności terytorialnej. Pryncypia te w odniesieniu do konkretnej gminy określają mechanizm postępu i perspektywy otwarcia na przyszłość, wykorzystania aktywności i przedsiębiorczości społecznej.

Wewnętrzne zróżnicowania społeczne pozwalają na określenie stopnia jednorodności bądź zróżnicowania przestrzennego gminy, stwarzając w ten sposób możliwość interpretacji celów ogólnych i odmiennej ich hierarchizacji w odniesieniu do wyróżnionych obszarów. Kryteria zróżnicowania są z reguły odmienne dla poszczególnych sfer. W sferze społecznej wyróżnić można obszary koncentracji potencjału społecznego i gospodarczego oraz stanu posiadania z jednej strony, a obszary ubóstwa i regresu gospodarczego z drugiej strony. W sferze ekologicznej obszary o wybitnych walorach mogą kontrastować z obszarami degradacji środowiska. W sferze produkcyjnej wyróżnić można np. obszary nowoczesnej produkcji przemysłowej i rolniczej oraz obszary zacofane, wymagające restrukturyzacji i modernizacji. W infrastrukturze technicznej mogą to być obszary o dobrej dostępności i zasilaniu w różne media oraz tereny pozbawione odpowiedniego wyposażenia. Zróżnicowania przestrzenne wzbogacają wizję i nadają jej cech realności.

Dynamika przeobrażeń odgrywa istotną rolę w kształcie wizji gminy. Znajduje swój wyraz w tempie przeobrażeń, wyznaczanym napięciami między tendencjami do przyspieszenia zmian, a oporami statycznych struktur i przyzwyczajeń. Świadomość wchodzenia w nową fazę rozwoju uwarunkowana jest poczuciem tożsamości oraz stopniem aktywności i przedsiębiorczości społeczeństwa. Dynamice przeobrażeń określonej przez główne siły motoryczne gminy, towarzyszyć będzie zawsze tendencja do stabilizacji i gwarancji niezbędnych zabezpieczeń w sferze społecznej, kulturowej i ekologicznej.

Reasumując, wizja gminy to docelowy odległy w czasie obraz gmin – cel, dla osiągnięcia którego podejmowane są starania władz, podmiotów gospodarczych, organizacji, instytucji i osób prywatnych – wszystkich sił i środowisk działających w gminie. Wizja przyszłości gminy jest równocześnie wyrazem wiary we własne siły i możliwości rozwoju, mających swe źródło w uświadomionych atutach i szansach, jakie są możliwe do wykorzystania w długiej perspektywie oraz słabościach i zagrożeniach, które należy przezwyciężyć lub przynajmniej złagodzić intensywność ich oddziaływania.

Na tej zasadzie sformułowano poniższą wizję gminy Dubicze Cerkiewne:

Misja

Gmina Dubicze Cerkiewne rozwija się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, wykorzystując swoje walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe oraz zachowując wiejski charakter. Mieszkańcy mają zapewniony dostęp do podstawowych usług publicznych, edukacji, opieki zdrowotnej, kultury, rekreacji oraz bezpiecznej i przyjaznej przestrzeni. Gmina wzmacnia lokalną przedsiębiorczość, aktywność społeczną i jakość infrastruktury, jednocześnie odpowiadając na wyzwania związane z depopulacją i starzeniem się mieszkańców. Istotnym kierunkiem rozwoju jest zwiększanie atrakcyjności gminy jako miejsca zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia niewielkiej działalności gospodarczej. Rozwój nowych terenów mieszkaniowych i gospodarczych prowadzony jest w sposób uporządkowany, z uwzględnieniem możliwości infrastrukturalnych oraz konieczności ochrony cennych zasobów środowiska i krajobrazu.

Trafność budowy strategii rozwoju gminy w istotnym stopniu zależy od określenia jej misji i wizji, a następnie od możliwości sprecyzowania celów i kierunków rozwoju gminy. Misja bywa różnie tłumaczona i ujmowana przez różnych autorów: od ujęć bardzo ogólnych, zawierających syntetyczną formułę celów działania, do szczegółowych akcentujących specyficzną rolę gminy i jej funkcje w otoczeniu.

Misję gminy należy formułować w kategoriach służenia społeczeństwu i pomnażania korzyści, jakie ono będzie odnosić w wyniku sprawnego i efektywnego działania gminy, opartego na wdrażanej strategii rozwoju.

Syntetycznie ujmując misja gminy to:
- przedmiot trwałych jej aspiracji,
- cel usystematyzowanych, długookresowych dążeń, wyznaczających i akcentujących jej społeczne funkcje i jej posłannictwo,
- najbardziej ogólnie sformułowany cel istnienia i działalności gminy.

Misja, to równocześnie forma samookreślenia gminy w zakresie takich elementów, jak:
- po co istnieje i do czego dąży?
- co ma zamiar osiągnąć?
- na jakim obszarze chce działać?
- czyje potrzeby zaspokajać i jak to robić?

Gmina realizuje swoją misję poprzez zaspokojenie dążeń i potrzeb miejscowego społeczeństwa. Zaspakajanie tych potrzeb na społecznie akceptowanym poziomie stanowi konieczny warunek istnienia gminy, uzasadnia jego byt.

Misja określa zatem rolę jaką spełnia gmina na rzecz „swojego" społeczeństwa. Rolę nadzwyczajną tj. taką, którą nie jest w stanie pełnić żadna inna organizacja, instytucja, urząd itp. Misja określa zakres działań Gminy, kształtuje jej odbiór w społeczeństwie i otoczeniu zewnętrznym, co jest szczególnie istotne dla powodzenia realizacji danej strategii rozwoju. Sformułowanie misji pomaga koncentrować wysiłki na realizacji wspólnych kierunków działań, służy ogólnej racjonalności alokacji posiadanych zasobów i środków, czyni bardziej prawdopodobnym przyszły sukces gminy.

Na tej zasadzie sformułowano poniższą misję Gminy Dubicze Cerkiewne:

Gmina Dubicze Cerkiewne jako istotna część powiatu hajnowskiego, zapewniająca mieszkańcom dobre warunki życia oraz zachowująca lokalną tożsamość, dziedzictwo kulturowe i wysokie walory przyrodnicze. Gmina otwarta na nowych mieszkańców i osoby przyjezdne, rozwijająca podstawowe usługi publiczne, edukację, lokalną przedsiębiorczość, turystykę i aktywność społeczną. Działania gminy ukierunkowane są na poprawę jakości życia, bezpieczeństwo i zdrowie mieszkańców, ochronę środowiska oraz wzmacnianie współpracy lokalnej i ponadlokalnej. Ważnym kierunkiem jest również tworzenie warunków do rozwoju funkcji mieszkaniowej i gospodarczej, w tym wyznaczanie nowych terenów pod zabudowę i działalność gospodarczą, przy zachowaniu wiejskiego charakteru gminy i jej cennych zasobów przyrodniczych.

3.2 Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań

Osiągnięcie celów przyczyni się do zrealizowania wizji Strategii. Wszystkie działania podejmowane w perspektywie czasowej niniejszego dokumentu powinny być zgodne z określoną misją Strategii.

Poniżej w ujęciu graficznym zaprezentowano cele strategiczne Strategii. Następnie w układzie tabelarycznym przedstawiono również cele operacyjne i działania w ramach poszczególnych celów

strategicznych. Cele zdefiniowano na podstawie wniosków z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy sprecyzowanych w punkcie 1.4 niniejszej Strategii.

Rysunek 9 Cele strategiczne Strategii

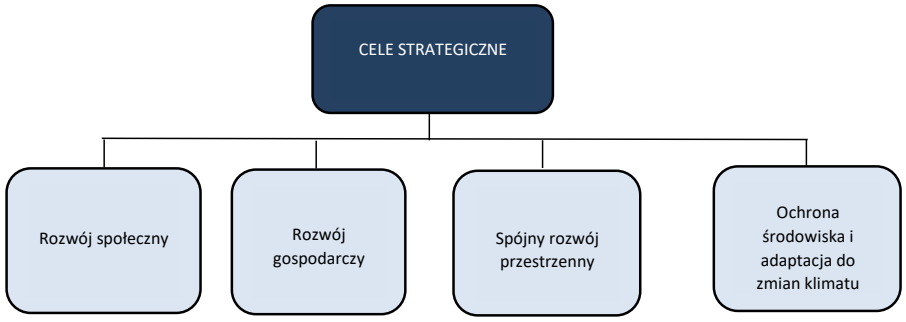

Źródło: opracowanie własne

Tabela 22 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 1

CEL STRATEGICZNY 1: ROZWÓJ SPOŁECZNY
CEL OPERACYJNY 1.1: Wysoka jakość opieki zdrowotnej i powszechna profilaktyka zdrowotna
Kierunki działań
1.1.1 Inwestycje w publiczną infrastrukturę zdrowotną
1.1.2 Działania na rzecz zwiększenia oferty usług zdrowotnych i podnoszenia świadomości społecznej w zakresie zdrowego stylu życia
CEL OPERACYJNY 1.2: Wysoka jakość edukacji
Kierunki działań
1.2.1 Rozszerzenie oferty edukacji pozaszkolnej
1.2.2 Podwyższenie kwalifikacji nauczycieli i pracowników pedagogicznych
1.2.3 Modernizacja infrastruktury i doposażenie szkoły podstawowej wraz z obiektami sportowymi
CEL OPERACYJNY 1.3: Włączenie społeczne
Kierunki działań
1.3.1 Upowszechnianie aktywnych i twórczych metod spędzania wolnego czasu
1.3.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
1.3.3. Tworzenie obiektów dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami, wykluczanych społecznie
CEL OPERACYJNY 1.4: Wsparcie sektora organizacji pozarządowych
Kierunki działań
1.4.1 Wsparcie organizacji pozarządowych
CEL OPERACYJNY 1.5: Rozwój oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej
Kierunki działań
1.5.1 Rozwój działalności jednostek działających w obszarze kultury, sportu i rekreacji
1.5.2 Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych na terenie gminy
CEL OPERACYJNY 1.6: Zapewnienie sprawnej administracji publicznej i usług bezpieczeństwa publicznego
Kierunki działań
1.6.1 Rozwój i promocja e-usług administracji publicznej
1.6.2 Zapewnienie odpowiedniego zarządzania kryzysowego
1.6.3 Rozwój współpracy międzygminnej i międzysektorowej

Tabela 23 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 2

CEL STRATEGICZNY 2: ROZWÓJ GOSPODARCZY
CEL OPERACYJNY 2.1: Wsparcie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw
Kierunki działań
2.1.1 Pozyskiwanie inwestorów
2.1.2 Podnoszenie kwalifikacji osób zatrudnionych w lokalnej gospodarce oraz wsparcie szkoleniowo-doradcze na rzecz tworzenia przedsiębiorstw i samozatrudnienia
CEL OPERACYJNY 2.2: Wykorzystanie walorów gminy do jej rozwoju gospodarczego
Kierunki działań
2.2.1 Optymalne wykorzystanie istniejących terenów inwestycyjnych
2.2.2 Opracowanie systemu promocji turystycznej i inwestycyjnej gminy i zapewnienie wysokiej jakości obsługi inwestora
2.2.3 Zwiększenie rozpoznawalności i budowa marki lokalnych produktów/usług
2.2.4 Rozwój oferty turystycznej
CEL OPERACYJNY 2.3: Racjonalna gospodarka finansami publicznymi
Kierunki działań
2.3.1 Zwiększenie dochodów własnych gminy
2.3.2 Pozyskiwanie dofinansowania zewnętrznego, w szczególności bezzwrotnego

Tabela 24 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 3

CEL STRATEGICZNY 3: SPÓJNY ROZWÓJ PRZESTRZENNY
CEL OPERACYJNY 3.1: Rozwój infrastruktury technicznej
Kierunki działań
3.1.1 Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej
3.1.2 Budowa sieci kanalizacyjnej
3.1.3 Działania na rzecz poprawy parametrów sieci elektroenergetycznej i teleinformatycznej
3.1.4 Modernizacja oczyszczalni ścieków
3.1.5 Wyznaczanie i uzbrajanie nowych terenów inwestycyjnych
CEL OPERACYJNY 3.2: Rozwój infrastruktury transportowej i brak wykluczenia komunikacyjnego w gminie
Kierunki działań
3.2.1 Budowa, rozbudowa i modernizacja sieci dróg gminnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
3.2.3 Budowa i modernizacja dróg rowerowych na terenie gminy
CEL OPERACYJNY 3.3: Estetyka, dostępność, planowanie i bezpieczeństwo przestrzeni publicznej na wysokim poziomie
Kierunki działań
3.3.1 Monitoring przestrzeni publicznej
3.3.2 Planowanie przestrzenne w oparciu o Plan ogólny gminy i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
3.3.3 Likwidacja barier architektonicznych w obiektach/przestrzeniach użyteczności publicznej
CEL OPERACYJNY 3.4: Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego gminy
Kierunki działań
3.4.1 Ochrona i zachowanie obiektów zabytkowych i zasobów kultury
CEL OPERACYJNY 3.5: Wykorzystanie potencjału turystycznego gminy
Kierunki działań
3.3.1 Rozwój infrastruktury turystycznej
3.3.2 Budowa i promocja spójnej oferty turystycznej gminy

Tabela 25 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 4

CEL STRATEGICZNY 4: OCHRONA ŚRODOWISKA I ODPORNOŚĆ NA ZMIANY KLIMATU
CEL OPERACYJNY 4.1: Wspieranie i promocja efektywności energetycznej, strategii niskoemisyjnych i rozwoju OZE
Kierunki działań
4.1.2 Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej i mieszkaniowych
CEL OPERACYJNY 4.2: Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych gminy i zwiększenia ich odporności na zmiany klimatu
Kierunki działań
4.2.1 Usuwanie azbestu, wyrobów zawierających azbest oraz usuwanie roślin inwazyjnych
4.2.2 Zwiększenie retencji wodnej poprzez m.in. prawidłowe retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych – tworzenie zbiorników wodnych
4.2.3 Działania na rzecz utrzymania obecnych form ochrony przyrody i ustanowienia nowych obszarów/form

3.3 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym

Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

Dokumentami wykonawczymi dla Strategii Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027-2035 są obowiązkowe i fakultatywne plany lub programy funkcjonujące na jej terenie. Stanowią one zbiór szczegółowych rozwiązań i kierunków interwencji, które w dokumencie nie mogły zostać zamieszczone. Część ze wskazanych dokumentów jest aktualna w momencie przygotowania Strategii. Konieczność ich aktualizacji jest analizowana pod kątem całego okresu obowiązywania tego dokumentu. W poniższym zestawieniu znajdują się zarówno opracowania obowiązkowe, jak i dokumenty o charakterze fakultatywnym, których implementacja ma wpływ na realizację celów strategii rozwoju.

Tabela 26 Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

OBSZAR TEMATYCZNY	DOKUMENTY NA POZIOMIE LOKALNYM	WYTYCZNE
Zagospodarowanie przestrzenne	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego	Aktualizacja obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego dokonywana jest w wyniku aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w przypadku zmiany zagospodarowania gruntów na cele m.in. gospodarcze, osiedleńcze czy rekreacyjne. Zapisy Planu nie powinny pozostawać w sprzeczności z zapisami Strategii. Zapisy zostaną aktualne do momentu przyjęcia Planu Ogólnego Gminy.
	Plan ogólny gminy	Dokument planistyczny o zasięgu całej gminy. Plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego, który zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jako dokument, z którym badana będzie zgodność planów miejscowych, ale także decyzji o warunkach zabudowy. Decyzje o warunkach zabudowy będą mogły być wydawane wyłącznie na obszarach wskazanych w planie ogólnym. Plan ogólny będzie zawierał ustalenia dotyczące funkcji terenów dopuszczalnych do wyznaczenia w dokumentach niższego szczebla, jak i ramowe ustalenia dotyczące kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, z którymi dokumenty te będą musiały zachowywać zgodność. Plan ogólny Gminy opracowywany jest na podstawie kierunków rozwoju w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie określonych w Strategii.
Gospodarka Komunalna	Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy	Zapisy Regulaminu powinny być zgodne z kierunkami działań dotyczącymi czystości, porządku i estetyki w gminie określonymi w Strategii.
	Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie gminy Dubicze Cerkiewne	Treść rokrocznej Analizy dotycząca przewidywanych prac powinna być zgodne z kierunkami działań dotyczącymi gospodarki odpadami w gminie określonymi w Strategii.
Ochrona Środowiska i adaptacji do zmian klimatu	Program Ochrony Środowiska dla Gminy Dubicze Cerkiewne	Opracowanie lub aktualizacja Programu – w tym wpisanie nowych planowanych zadań do Programu – oraz ewentualne opracowanie nowego Programu powinny uwzględniać kierunki rozwoju dotyczące budynków mieszkalnych i publicznych, jakości powietrza określonych w Strategii.
Polityka Społeczna	Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych	Aktualizacja Strategii powinna uwzględniać kierunki działań dotyczące rozwiązywania problemów społecznych określonych w Strategii.
Rozwój Lokalny	Roczny Program Współpracy Gminy Dubicze Cerkiewne z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, prowadzącymi działalność pożytku publicznego	Rokroczne programy powinny uwzględniać kierunki działań dotyczące wsparcia organizacji pozarządowych określonych w Strategii.
Finanse Publiczne	Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Dubicze Cerkiewne, Uchwały budżetowe	Prognoza powinna uwzględniać inwestycje wpisane literalnie do Strategii.

Źródło: opracowanie własne

Poniżej w ujęciu tabelarycznym przedstawiono dokumenty strategiczne, z którymi zgodność powinny wykazywać działania w ramach przedmiotowej Strategii. Dokumenty podzielono na poziom europejski, krajowy, regionalny i lokalny. W zestawieniu ujęto obowiązujące dokumenty.

Tabela 27 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi w podziale na poziom europejski, krajowy, regionalny i lokalny

POZIOM EUROPEJSKI	POZIOM KRAJOWY	POZIOM REGIONALNY	POZIOM LOKALNY
Instrument na rzecz odbudowy	Krajowy Plan Odbudowy	Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne
Wspólne przepisy dotyczące EFRR, EFS+, Funduszu Spójności, EFMR	Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego	Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
Europejski Zielony Ład	Średniookresowa Strategia rozwoju kraju	Program Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027	Program ochrony środowiska dla gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2023-2026
		Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły	
		Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły	
		Plan przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy	

Źródło: opracowanie własne

Działania realizowane w ramach Strategii powinny wykazywać zgodność z ww. dokumentami strategicznymi i dokumentami dotyczącymi programów finansowych. Efektem zachowania zgodności Strategii może być m.in. zwiększenie szans na pozyskanie zewnętrznych środków na realizację przedsięwzięć m.in. ze środków unijnych w perspektywie 2021-2027.

W ujęciu zgodności Strategii z innymi dokumentami na poziomie europejskim, Strategia powinna być zgodna w szczególności z dokumentami i instrumentami finansowymi dotyczącymi możliwości dofinansowania działań na terenie gminy, co w ujęciu krajowym sprowadza się zwłaszcza do Krajowego Programu Odbudowy i programów funduszy strukturalnych. Ponadto w ujęciu krajowym Strategia w szczególności powinna być zgodna z najważniejszymi strategiami rozwoju kraju.

Poziom lokalny

W ujęciu lokalnym kluczowe dla przedmiotowej Strategii są inne dokumenty strategiczne i sektorowe dotyczące bezpośrednio terenu gminy.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne

Strategia przewiduje działania (w tym te określone jako priorytetowe) zgodne z ww. celami i działaniami wskazanymi w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dubicze Cerkiewne.

Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Strategia przewiduje rozwój współpracy Gminy Dubicze Cerkiewne z organizacjami społecznymi, co zostało wykazane w celu operacyjnym 1.4 Wsparcie sektora organizacji pozarządowych i kierunku działań określonym jako wsparcie organizacji pozarządowych.

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2023–2026

Strategia Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027–2035 pozostaje zgodna z założeniami Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2023–2026. Spójność dokumentów dotyczy przede wszystkim ochrony zasobów i walorów środowiska przyrodniczego, poprawy efektywności energetycznej, rozwoju odnawialnych źródeł energii, ograniczania emisji zanieczyszczeń, właściwej gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej oraz podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców.

Działania przewidziane w Strategii stanowią kontynuację kierunków wskazanych w Programie Ochrony Środowiska i służą prowadzeniu rozwoju gminy z poszanowaniem jej zasobów przyrodniczych oraz zasad zrównoważonego rozwoju.

Poziom regionalny

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Podstawowym dokumentem określającym kierunki polityki rozwoju na poziomie regionalnym jest Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, przyjęta Uchwałą Nr XVIII/213/2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 kwietnia 2020 r. Dokument wyznacza główne cele i kierunki rozwoju województwa oraz stanowi istotny punkt odniesienia dla dokumentów strategicznych opracowywanych na poziomie lokalnym, w tym Strategii Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027–2035.

Strategia województwa opiera się na misji „Ambitne Podlaskie", zakładającej wykorzystanie potencjałów rozwojowych poszczególnych części regionu, przy jednoczesnym ograniczaniu występujących barier i dysproporcji rozwojowych. Istotne znaczenie przypisano przy tym inicjatywom lokalnym oraz uwzględnianiu specyfiki poszczególnych obszarów województwa.

W Strategii określono trzy cele strategiczne:

- Cel strategiczny 1 „Dynamiczna gospodarka",
- Cel strategiczny 2 „Zasobni mieszkańcy",
- Cel strategiczny 3 „Partnerski region".

Z punktu widzenia rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne szczególne znaczenie mają kierunki dotyczące wspierania lokalnej przedsiębiorczości, transformacji energetycznej i gospodarki obiegu zamkniętego, poprawy jakości przestrzeni i warunków życia mieszkańców, wzmacniania kapitału społecznego oraz rozwoju turystyki. Ważne są również działania służące ochronie zasobów środowiska przyrodniczego oraz wykorzystaniu ich jako jednego z potencjałów rozwojowych obszarów wiejskich.

Założenia Strategii Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027–2035 wpisują się w kierunki rozwoju określone na poziomie województwa. Dotyczy to w szczególności działań ukierunkowanych na poprawę dostępności i jakości usług publicznych, rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, rozwój odnawialnych źródeł energii, ochronę środowiska i krajobrazu, wzmacnianie aktywności społecznej mieszkańców oraz wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych gminy dla rozwoju turystyki i rekreacji. Realizacja tych działań będzie przyczyniała się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz wzmacniania lokalnych potencjałów rozwojowych, pozostając w zgodności z celami polityki rozwoju województwa podlaskiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego określa podstawowe uwarunkowania oraz kierunki polityki przestrzennej regionu, odnoszące się m.in. do systemu osadniczego, rozwoju obszarów wiejskich, infrastruktury technicznej i transportowej, środowiska przyrodniczego, rolnictwa, dziedzictwa kulturowego oraz turystyki. Jednym z głównych kierunków polityki przestrzennej województwa jest wzmacnianie spójności terytorialnej oraz modernizacja zagospodarowania obszarów wiejskich z wykorzystaniem ich potencjałów wewnętrznych.

Obszary funkcjonalne i położenie gminy

Gmina Dubicze Cerkiewne, jako część powiatu hajnowskiego, położona jest w wyznaczonym w Planie obszarze przygranicznym. Obszar ten obejmuje osiem powiatów województwa, w tym powiat hajnowski, i charakteryzuje się m.in. niskim poziomem urbanizacji, niekorzystnymi procesami demograficznymi występującymi szczególnie w gminach wiejskich oraz słabszą dostępnością do regionalnych ośrodków rozwoju.

Uwarunkowania te są istotne z punktu widzenia Strategii Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027-2035, która zakłada wzmacnianie lokalnych potencjałów, poprawę jakości życia mieszkańców oraz rozwój nowych funkcji gospodarczych i usługowych. Podejście takie odpowiada przyjętej w Planie zasadzie rozwoju obszarów wiejskich w oparciu o wielofunkcyjność i wykorzystanie zasobów wewnętrznych.

Rozwój obszarów wiejskich i gospodarka

Plan zakłada modernizację i rozwój obszarów wiejskich poprzez wykorzystanie nie tylko potencjału rolniczego, lecz również zasobów ekologicznych, turystycznych, wypoczynkowych i leśnych. Kierunek ten ma służyć zwiększeniu liczby miejsc pracy poza rolnictwem, czemu powinna towarzyszyć poprawa infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej, elektroenergetycznej, środowiskowej i społecznej.

Jest to szczególnie istotne dla gminy Dubicze Cerkiewne ze względu na rolniczo-leśny charakter gminy. Plan wskazuje ponadto na potrzebę modernizacji infrastruktury produkcji rolniczej, rozwoju zakładów rolno-spożywczych wykorzystujących lokalne surowce, rozwoju nowoczesnych metod przechowywania i dystrybucji żywności oraz zagospodarowania odpadów pochodzących z rolnictwa i przetwórstwa.

Strategia Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027-2035 jest zgodna z tym kierunkiem poprzez wspieranie przedsiębiorczości, modernizacji rolnictwa, lokalnego przetwórstwa oraz stopniowej dywersyfikacji gospodarki.

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Szczególnie istotnym kierunkiem z punktu widzenia przyszłego rozwoju gminy Dubicze Cerkiewne jest wykorzystanie walorów kulturowych i przyrodniczych. Plan wskazuje, że wielokulturowość województwa stanowi podstawę rozwoju turystyki kulturowej i etnicznej.

Środowisko i krajobraz

Plan przywiązuje dużą wagę do zachowania wysokiej jakości środowiska przyrodniczego, spójności sieci ekologicznej, dziedzictwa kulturowego oraz walorów krajobrazowych, przy jednoczesnym racjonalnym wykorzystaniu tych zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

Kierunek ten odpowiada założeniom Strategii dotyczącym ochrony zasobów przyrodniczych, krajobrazu wiejskiego, lasów i wód oraz wykorzystania tych walorów dla rekreacji i turystyki. Ma to szczególne znaczenie wobec planowanego przez gminę rozwijania funkcji turystycznej i rekreacyjnej oraz podjęcia działań zmierzających do uzyskania statusu uzdrowiska lub obszaru ochrony uzdrowiskowej.

Infrastruktura techniczna i dostępność

Plan wskazuje również na potrzebę poprawy warunków życia na obszarach wiejskich, w tym zwiększania dostępności siedzib gmin i ośrodków ponadlokalnych poprzez modernizację infrastruktury drogowej i rozwój komunikacji zbiorowej. W przypadku gminy Dubicze Cerkiewne działania te mają znaczenie ze względu na peryferyjne położenie gminy, rozproszoną strukturę osadniczą oraz zależność mieszkańców od połączeń z Hajnówką i innymi ośrodkami świadczącymi usługi wyższego rzędu.

Strategia wpisuje się w te założenia poprzez działania dotyczące modernizacji dróg, poprawy dostępności komunikacyjnej oraz rozwoju infrastruktury technicznej, w tym przede wszystkim infrastruktury wodno-kanalizacyjnej.

Tereny wojskowe

W odniesieniu do Gminy Dubicze Cerkiewne istotnym uwarunkowaniem wskazanym w Planie jest występowanie wojskowego terenu zamkniętego – kompleksu wojskowego nr 5397. Jego obecność stanowi uwarunkowanie zagospodarowania przestrzennego gminy i powinna być uwzględniana przy planowaniu jej dalszego rozwoju przestrzennego.

Założenia Strategii Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027–2035 pozostają spójne z kierunkami polityki przestrzennej województwa, w szczególności w zakresie racjonalnego gospodarowania przestrzenią, ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych, rozwoju infrastruktury technicznej i komunikacyjnej oraz uwzględniania istniejących uwarunkowań i ograniczeń zagospodarowania przestrzennego.

Infrastruktura energetyczna

W odniesieniu do Gminy Dubicze Cerkiewne Plan nie wskazuje szczególnych elementów infrastruktury elektroenergetycznej o znaczeniu ponadlokalnym. Strategia Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027–2035 wpisuje się jednak w kierunki polityki przestrzennej województwa poprzez działania dotyczące poprawy efektywności energetycznej, rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz modernizacji infrastruktury technicznej. Działania te sprzyjają poprawie bezpieczeństwa energetycznego oraz zwiększeniu wykorzystania lokalnych źródeł energii.

Strategia Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027-2035 pozostaje zgodna z kierunkami określonymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego. Szczególne znaczenie mają kierunki dotyczące wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystania potencjału rolniczego i leśnego, ochrony środowiska i krajobrazu, poprawy dostępności transportowej i infrastruktury technicznej oraz wykorzystania wielokulturowego dziedzictwa dla rozwoju turystyki.

Plan przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy

Plan Przeciwdziałania skutkom suszy przyjęty rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. (Dz. U. 2021r. poz. 1615) jest najważniejszym dokumentem strategicznym w zakresie przeciwdziałania suszom. Poniżej przedstawiono w jakim stopniu tereny gminy Dubicze Cerkiewne są zagrożone poszczególnymi rodzajami suszy (rolniczą, atmosferyczną, hydrologiczną i hydrogeologiczną). Stopnie zostały przypisane do poniższych kolorów:

- klasa I – słabo zagrożone
- klasa II – umiarkowanie zagrożone
- klasa III – silnie zagrożone
- klasa IV – ekstremalnie zagrożone

Rysunek 10 Mapa zagrożenia suszą atmosferyczną

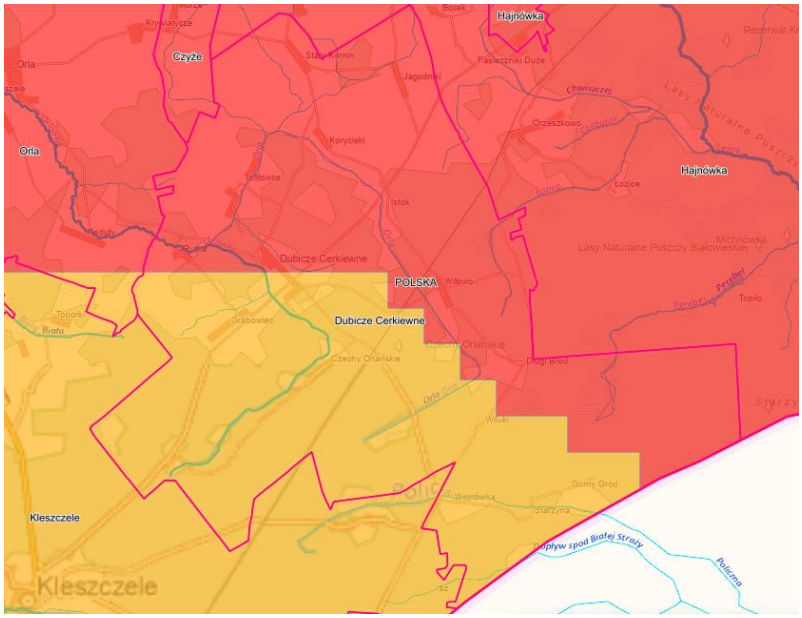

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 11 Mapa zagrożenia suszą rolniczą

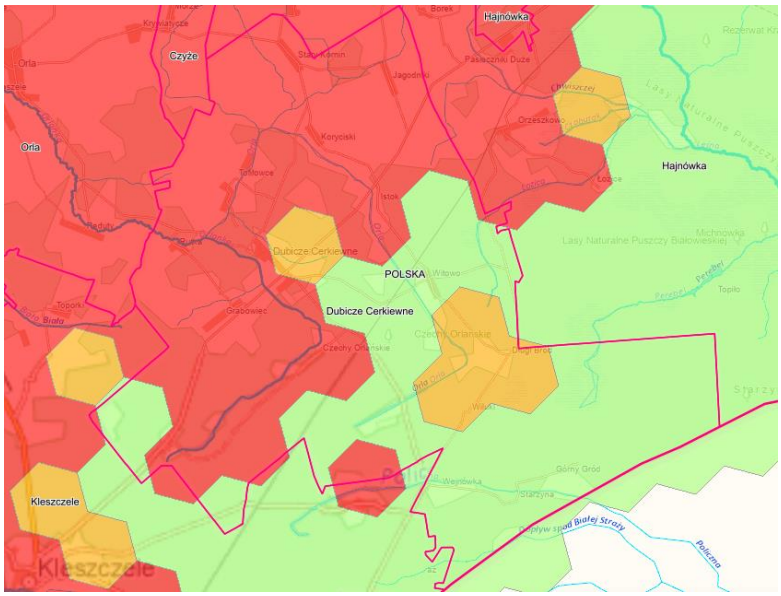

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 12 Mapa zagrożenia suszą hydrologiczną

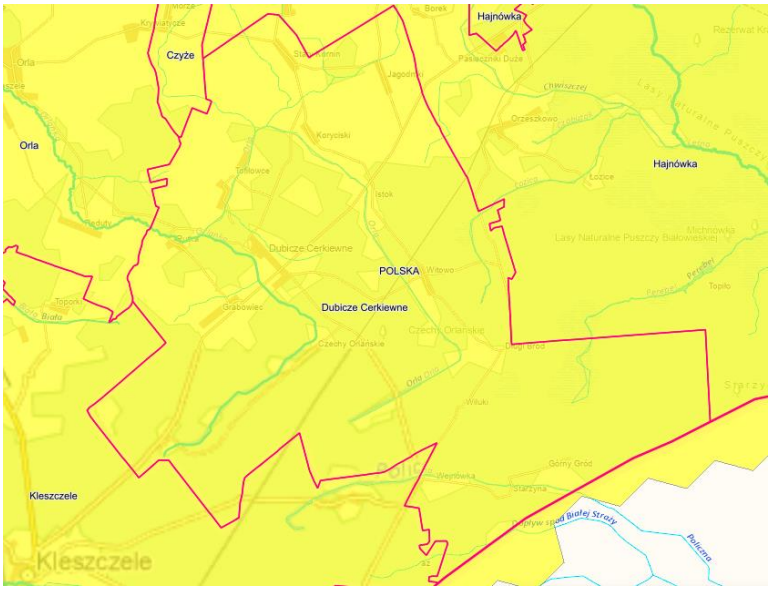

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 13 Mapa zagrożenia suszą hydrogeologiczną

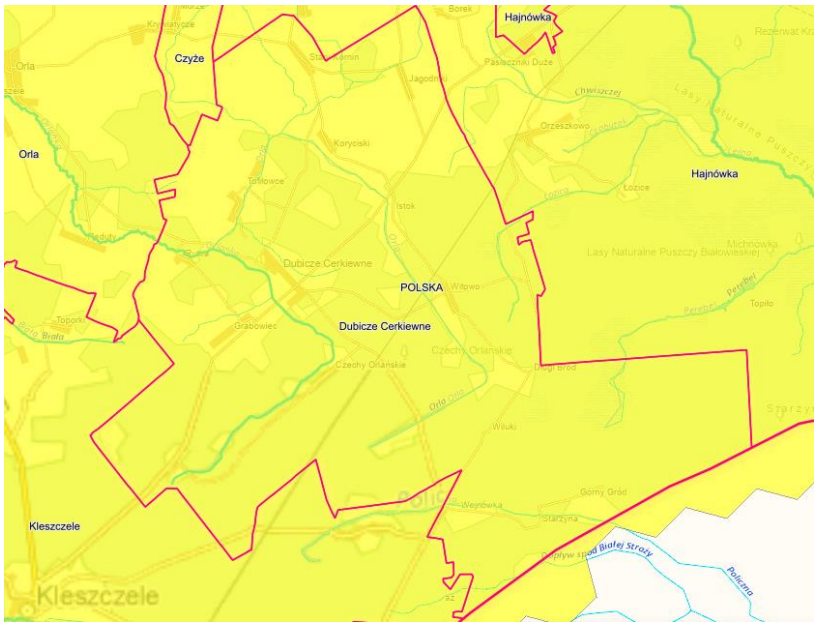

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Rysunek 14 Mapa łącznego zagrożenia suszą

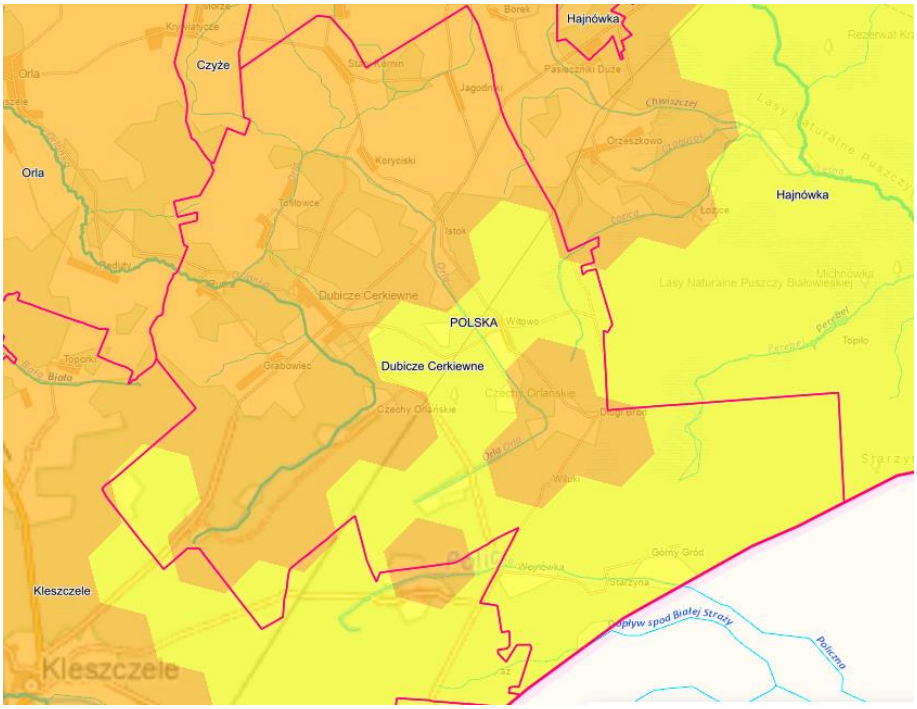

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.wody.isok.gov.pl

Powyższe mapy wskazują, że tereny gminy Dubicze Cerkiewne są ekstremalnie zagrożone suszą rolniczą i atmosferyczną.

W Planie w katalogu działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy wskazano:

- zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach rolnych,
- retencja i zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych na terenach zurbanizowanych,
- realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji,
- podpiętrzanie wód jezior dla przeciwdziałania skutkom suszy,
- analiza możliwości zwiększania retencji w zlewniach z zastosowaniem naturalnej i sztucznej retencji,
- budowa oraz przebudowa urządzeń melioracyjnych wodnych dla zwiększania retencji glebowej,
- wykorzystanie wód z systemów drenarskich do nawożenia i nawadniania upraw polowych,
- budowa lub przebudowa ujęć wód podziemnych do poboru na cele nawodnień rolniczych oraz budowa lub przebudowa wodooszczędnych systemów nawadniania wykorzystujących zasoby wód podziemnych,
- przeprowadzenie weryfikacji zasad gospodarowania wodą w zbiornikach retencyjnych,
- przegląd pozwoleń wodnoprawnych i pozwoleń zintegrowanych na obszarach o zasobach dyspozycyjnych o intensywnym i o bardzo intensywnym stopniu wykorzystania.

Przedmiotowa Strategia przewiduje w ramach celu operacyjnego 3.5 „Rozbudowa infrastruktury technicznej oraz wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska” m.in. zwiększenie retencji wodnej

terenów rolniczych, leśnych i zurbanizowanych poprzez m.in. prawidłowe retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych.

Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły

Istotne znaczenie – biorąc pod uwagę obecne i prognozowane zmiany klimatu – przy wdrażaniu Strategii ma jej zgodność z dokumentami dotyczącymi gospodarowania wodami, przeciwdziałania skutkom suszy oraz zarządzania ryzykiem powodziowym. Aktualnie obowiązuje Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły przyjęty Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. (Dz.U. 2023 poz. 300).

Z uwagi na rolniczo-leśny charakter gminy Dubicze Cerkiewne oraz jej położenie w obszarze cennym przyrodniczo, istotne znaczenie mają działania ukierunkowane na zwiększanie retencji wodnej na terenach rolniczych, leśnych i zurbanizowanych. Powinno to następować m.in. poprzez właściwe użytkowanie gleb, prowadzenie działań przeciwerozyjnych, ochronę i odtwarzanie mokradeł, torfowisk oraz oczek wodnych, tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków, retencjonowanie wód w istniejących rowach i zbiornikach, a także rozwój małej retencji.

W Planie gospodarowania wodami jako jedno z działań adaptacyjnych wobec zmian klimatu wskazano rozwój retencji oraz właściwe zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych, służące ograniczaniu skutków suszy i gwałtownych zjawisk hydrologicznych. Dokument podkreśla również konieczność zwiększania naturalnej i sztucznej retencji przy zachowaniu dobrego stanu ekologicznego wód i ekosystemów zależnych od wody.

Przedmiotowa Strategia pozostaje zgodna z zapisami Planu, przewidując działania związane z rozwojem małej retencji, ochroną obszarów podmokłych oraz racjonalnym gospodarowaniem wodami opadowymi i powierzchniowymi.

Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły

Plan Zarządzania Ryzykiem Powodziowym stanowi strategiczny dokument służący właściwemu zarządzaniu ryzykiem powodziowym. W Planie (przyjętym na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. z 2016 r. poz. 1841), zachowującym ważność zgodnie z art. 555 ust. 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne) jako jedno z głównych działań przeciwdziałających zagrożeniu powodziowemu wskazano zbiorniki retencyjne. W dokumencie wskazuje się, że niewłaściwa gospodarka przestrzenna, w szczególności inwestowanie na terenach zagrożonych, w tym w obszarach zagrożenia powodziowego rzek oraz zbyt niska pojemność retencyjna naturalnych jak i sztucznych zbiorników, nie tylko w dolinach rzek, ogranicza skuteczne działania w sytuacjach nadmiaru lub deficytu wód powierzchniowych. Istnieje zatem ryzyko, że w przyszłości zjawiska te będą występować ze zwiększoną częstotliwością. Zwiększone prawdopodobieństwo występowania powodzi błyskawicznych, wywołanych silnymi opadami, mogących powodować zalewanie obszarów, może wystąpić w szczególności na obszarach, na których nieodpowiednio prowadzona jest gospodarka przestrzenna.

Przedmiotowa Strategia jest w pełni zgodna z zapisami Planu – przewiduje utrzymanie istniejących rozwiązań retencyjnych i budowę nowych oraz rozwiązania przeciwpowodziowe.

Na terenie gminy Dubicze Cerkiewne nie występują tereny szczególnie narażone wystąpieniem powodzi rzecznej.

Poziom krajowy

Zgodność z Krajowym Programem Odbudowy czy programami operacyjnymi będzie wynikała z realizacji poszczególnych projektów w ramach programów. Strategia jest w pełni zgodna z zapisami Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego – obejmuje swoim zakresem rozwój gospodarczy, społeczny i przestrzenny zgodny z kierunkami wskazanymi w ww. dokumentach. Ponadto Strategia jest zgodna z założeniami Polityki Energetycznej Polski do 2040 r. Celem Polityki jest bezpieczeństwo energetyczne – przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko - biorąc pod uwagę optymalne wykorzystanie własnych zasobów energetycznych. Cel główny doprecyzowuje cele szczegółowe polityki podzielone na działania. Strategia wykazuje zgodność z poniższymi celami szczegółowymi:

- cel 1: Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych,
- cel 2: Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej,
- cel 6: Rozwój odnawialnych źródeł energii,
- cel 7: Rozwój ciepłownictwa i kogeneracji,
- cel 8: Poprawa efektywności energetycznej gospodarki.

Poziom europejski

Europejski Zielony Ład

Europejski zielony ład to pakiet inicjatyw politycznych, którego celem jest skierowanie UE na drogę transformacji ekologicznej a ostatecznie – osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r. Pakiet inicjatyw wyznacza kierunki, w których zmierzać powinna Europa:

- świeże powietrze, czysta woda, zdrowe gleby i różnorodność biologiczna,
- energooszczędne budynku (nowe i wyremontowane),
- zdrowa i przystępna cenowo żywność,
- wzrost znaczenia transportu publicznego,
- czystsza energia i najnowsze ekologiczne innowacji technologiczne,
- przyszłościowe miejsca pracy i umiejętności niezbędne do transformacji,
- odporny przemysł.

Europejski Zielony Ład ma pomóc przekształcić UE w nowoczesną, zasobooszczędną i konkurencyjną gospodarkę:

- która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto,
- w której nastąpi oddzielenie wzrostu gospodarczego od zużywania zasobów,
- w której żadna osoba ani żaden region nie pozostaną w tyle.

Strategia przewiduje działania na rzecz zrównoważonego rozwoju gminy – pod tym kątem należy rozpatrywać zgodność Strategii z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu.

3.4 Model funkcjonalno-przestrzenny

Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju obszar strategicznej interwencji to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności

gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł lub rozwiązania regulacyjne.

Gmina Dubicze Cerkiewne nie została zaliczona do żadnego z miejskich obszarów funkcjonalnych wskazanych w dokumentach strategicznych województwa podlaskiego. Tym samym gmina nie jest objęta instrumentami terytorialnymi przewidzianymi dla miejskich obszarów funkcjonalnych.

W Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 wskazano, że część gminy Dubicze Cerkiewne została zakwalifikowana do obszarów cennych przyrodniczo i do obszarów wiejskich.

Rysunek 15 Obszary cenne przyrodniczo i obszary wiejskie w województwie podlaskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

W Strategii wskazano również obszary zagrożone trwałą marginalizacją. Poniżej plan województwa podlaskiego ze wskazaniem ww. obszarów.

Rysunek 16 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie podlaskim

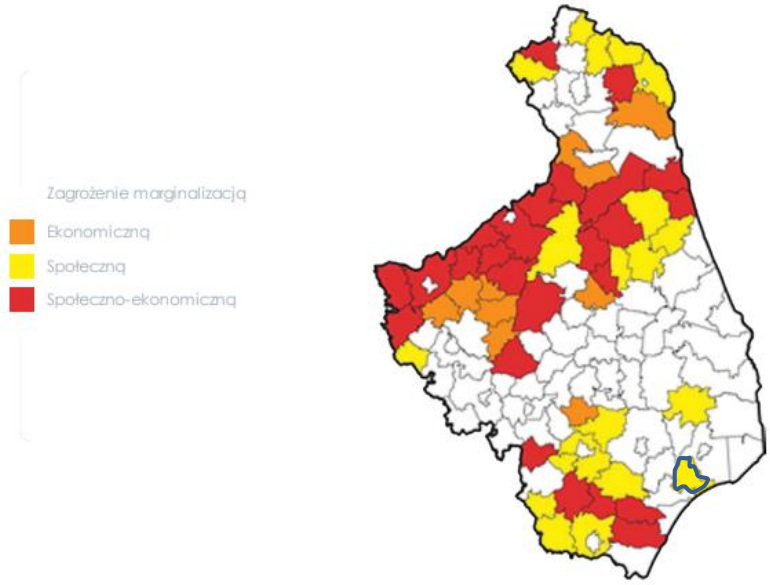

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Gmina Dubicze Cerkiewne została wykazana jako obszar zagrożony trwałą marginalizacją społeczną.

Model funkcjonalno-przestrzenny gminy Dubicze Cerkiewne

Punkt został opracowany w oparciu o obowiązujące „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Dubicze Cerkiewne" oraz przeprowadzoną diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej powinien przyczyniać się do koordynacji przestrzennej planowanych działań z uwzględnieniem zagadnień środowiskowych i ładu przestrzennego. W gminie Dubicze Cerkiewne proces taki ma miejsce przy wykorzystaniu instrumentów do kreowania polityk przestrzennych w postaci ogólnego dokumentu, którym jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Model z założenia stanowi ilustrację założeń ukierunkowanej terytorialnie polityki rozwoju lokalnego w tym przypadku gminy Dubicze Cerkiewne. Przedstawia długookresową strategiczną wizję rozwoju gminy, wynikającą z uwarunkowań związanych z jej położeniem, trendami rozwojowymi (zarówno globalnymi, np. demograficznymi, klimatycznymi czy technologicznymi, jak i specyficznymi dla gminy) oraz kierunki zmian oczekiwanych w wyniku realizacji strategii. Prezentuje cele jakościowe i ilościowe w kontekście przestrzennym. Model wskazuje (na podstawie m.in. wniosków z diagnozy, analizy uwarunkowań) obszary kluczowe dla osiągnięcia celów (np. obszary problemowe, obszary z potencjałem rozwojowym, obszary o określonych funkcjach czy specjalnej roli) oraz rodzaje powiązań występujących pomiędzy poszczególnymi obszarami (powiązania funkcjonalne). Niekiedy obszarem problemowym dla rozwoju gminy jest obszar całej gminy. Model ma za zadanie nakreślić stan docelowy obszarów z uwzględnieniem relacji między nimi. Na podstawie modelu wskazywane są obszary

strategicznej interwencji. Podsumowując, w praktyce model na poziomie lokalnym określa i sytuuje przestrzennie:

- wizję i cele rozwojowe gminy,
- obszary kluczowe dla rozwoju gminy,
- ogólne zasady gospodarowania konkretnymi strefami/obszarami wskazanymi w modelu,
- schematyczne rozmieszczenie inwestycji.

W przedmiotowej Strategii przyjęto następujący zakres modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej w gminie Dubicze Cerkiewne:

- strukturę sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych w tym system powiązań przyrodniczych, główne korytarze i elementy sieci transportowych, w tym pieszych i rowerowych, główne elementy infrastruktury technicznej i społecznej;
- ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania struktur przestrzennych.

Struktura sieci osadniczej wraz z rolą i hierarchią jednostek osadniczych

Rola gminy Dubicze Cerkiewne w rozwoju regionu

Gmina Dubicze Cerkiewne jest niewielką, peryferyjnie położoną gminą wiejską, której znaczenie w strukturze społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego ma przede wszystkim charakter lokalny. Nie pełni funkcji ponadlokalnego ośrodka wzrostu ani istotnego centrum gospodarczego regionu. Jej funkcjonowanie jest w znacznym stopniu powiązane z Hajnówką, która zapewnia mieszkańcom dostęp do rynku pracy, specjalistycznych usług publicznych, ochrony zdrowia, edukacji oraz szerszej oferty handlowej i usługowej. Dubicze Cerkiewne stanowią zatem przede wszystkim część zaplecza wiejskiego powiatu hajnowskiego.

Podstawą powiązań gminy z otoczeniem jest transport drogowy. Najważniejszą rolę odgrywa droga wojewódzka nr 685, zapewniająca połączenie z Hajnówką i Kleszczelami oraz dostęp do dalszego układu komunikacyjnego województwa. Sieć dróg powiatowych i gminnych umożliwia obsługę niewielkich i rozproszonych miejscowości. Transport zbiorowy ma ograniczone znaczenie, dlatego codzienna mobilność mieszkańców opiera się w dużej mierze na samochodach osobowych. Przebiegająca przez obszar gminy linia kolejowa nie odgrywa natomiast istotnej roli w codziennych przemieszczeniach mieszkańców.

Znaczenie gospodarcze Dubicz Cerkiewnych w skali regionu jest niewielkie, co wynika z małej liczby mieszkańców, ograniczonego lokalnego rynku pracy i niewielkiej skali przedsiębiorczości. Gmina nie posiada dużego ośrodka gospodarczego ani rozbudowanej bazy większych przedsiębiorstw. Lokalna aktywność gospodarcza opiera się głównie na niewielkich podmiotach, usługach oraz działalności wykorzystującej lokalne zasoby. Istniejące tereny przeznaczone lub możliwe do wykorzystania na cele gospodarcze mogą wzmacniać lokalną przedsiębiorczość, jednak ich znaczenie należy rozpatrywać przede wszystkim w skali gminnej i powiatowej, a nie regionalnej.

Wyraźniejsze znaczenie gminy w szerszym układzie przestrzennym wynika natomiast z jej zasobów przyrodniczych i krajobrazowych. Położenie w sąsiedztwie Puszczy Białowieskiej, duży udział terenów leśnych oraz obecność obszarów chronionych powodują, że gmina współtworzy cenny system przyrodniczy południowo-wschodniej części województwa. Jej rolą jest w tym zakresie przede wszystkim zachowanie ciągłości ekologicznej, ochrona krajobrazu oraz racjonalne wykorzystanie walorów środowiskowych dla rozwoju turystyki i rekreacji. Potencjał ten może stanowić podstawę budowania rozpoznawalności gminy, mimo jej niewielkiego znaczenia gospodarczego.

Specyficzne znaczenie ma również przygraniczne położenie gminy. Bliskość granicy z Białorusią sprawia, że obszar ten znajduje się pod wpływem uwarunkowań związanych z bezpieczeństwem

zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. W obecnej sytuacji geopolitycznej położenie to jest w większym stopniu źródłem ograniczeń i ryzyk niż czynnikiem rozwoju współpracy transgranicznej. Presja migracyjna, zwiększona obecność służb oraz zmiany sytuacji na granicy mogą oddziaływać na funkcjonowanie mieszkańców, turystykę i postrzeganie obszaru przez potencjalnych nowych mieszkańców i inwestorów.

W perspektywie strategicznej rola Dubicz Cerkiewnych w rozwoju regionu pozostanie ograniczona ze względu na skalę demograficzną i gospodarczą gminy. Jej potencjału nie należy zatem upatrywać w pełnieniu funkcji ponadlokalnego ośrodka wzrostu, lecz w rozwijaniu funkcji odpowiadających jej rzeczywistym zasobom i położeniu. Szczególne znaczenie mają ochrona wysokiej jakości środowiska, rozwój turystyki przyrodniczej i rekreacyjnej, wzmacnianie lokalnej przedsiębiorczości oraz poprawa jakości życia mieszkańców. W takim ujęciu gmina może pełnić rolę niewielkiego, ale wartościowego elementu systemu osadniczego i przyrodniczego powiatu hajnowskiego oraz południowo-wschodniej części województwa podlaskiego.

Rola i hierarchia jednostek osadniczych

Zauważalne jest wyraźne oddziaływanie Dubicz Cerkiewnych na pozostałe miejscowości gminy, wynikające z koncentracji najważniejszych obiektów administracyjnych, usług publicznych oraz instytucji oświatowych właśnie w tej miejscowości. Funkcje te determinują lub mogą determinować rozwój całej gminy, wpływając na kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz układ powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi sołectwami. Ośrodki wzrostu w gminie Dubicze Cerkiewne:

- główny ośrodek wzrostu: Dubicze Cerkiewne,
- pozostałe jednostki osadnicze: pozostałe wsie i kolonie o rozproszonym charakterze zabudowy i ograniczonej zdolności do generowania endogenicznego wzrostu.

Rysunek 17 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Dubicze Cerkiewne

Źródło: opracowanie własne

Z komentarzem [u2]:
Pani Joanno,

Proszę o uzupełnienie.

W strukturze osadniczej gminy Dubicze Cerkiewne nie występuje rozbudowany układ ośrodków wzrostu, co wynika przede wszystkim z niewielkiej liczby mieszkańców, wiejskiego charakteru gminy oraz rozproszenia sieci osadniczej. Wyraźnie nadrzędną funkcję pełnią Dubicze Cerkiewne, będące siedzibą władz gminy i miejscem koncentracji podstawowych usług publicznych, społecznych i komercyjnych. Zlokalizowane są tu m.in. urząd gminy, placówka oświatowa, instytucje kultury i podstawowe usługi, dzięki czemu miejscowość stanowi główny ośrodek obsługi mieszkańców całej gminy.

Pozostałe miejscowości mają znacznie mniejszą skalę i przede wszystkim funkcje mieszkaniowe, rolnicze oraz lokalne. Na podstawie układu przestrzennego gminy nie ma wystarczających podstaw do wyznaczania kilku równorzędnych „lokalnych ośrodków wzrostu" czy „mikrocentrów", jak w przypadku większych jednostek. Sieć osadnicza obejmuje liczne niewielkie wsie rozmieszczone w różnych częściach gminy, powiązane funkcjonalnie przede wszystkim z Dubiczami Cerkiewnymi oraz z układem drogowym prowadzącym w kierunku Hajnówki i Kleszczel.

Istotne znaczenie funkcjonalne poza miejscowością gminną mają pojedyncze miejscowości, w których zlokalizowane są elementy infrastruktury społecznej, turystycznej lub gospodarczej, jednak ich oddziaływanie ma przede wszystkim charakter lokalny. Nie tworzą one odrębnych centrów usługowych zdolnych do organizowania większych części obszaru gminy. W strukturze funkcjonalnej szczególne znaczenie zewnętrzne ma natomiast Hajnówka, położona poza granicami gminy, która zapewnia mieszkańcom dostęp do usług ponadpodstawowych, rynku pracy, szkolnictwa oraz specjalistycznej opieki zdrowotnej.

Układ funkcjonalno-przestrzenny gminy można zatem określić jako układ monocentryczny, z Dubiczami Cerkiewnymi jako głównym lokalnym centrum administracyjno-usługowym oraz siecią niewielkich miejscowości o funkcjach uzupełniających. Z punktu widzenia dalszego rozwoju istotne jest wzmacnianie funkcji miejscowości gminnej przy jednoczesnym zachowaniu dostępności podstawowych usług i infrastruktury dla mieszkańców pozostałych, rozproszonych jednostek osadniczych. Taki kierunek odpowiada niewielkiej skali gminy i pozwala ograniczać koszty wynikające z nadmiernego rozpraszania usług i infrastruktury.

Charakterystyka funkcjonalno-przestrzenna gminy

Poniżej opisano szczegółowo kwestie wpływające na rozwój funkcjonalno-przestrzenny gminy Dubicze Cerkiewne.

a) Dobra kulturowe

Poniżej przedstawiono graficznie orientacyjne rozmieszczenie dóbr kulturowych (zabytki wpisane do gminnej ewidencji zabytków) w gminie Dubicze Cerkiewne.

Rysunek 18 Rozmieszczenie dóbr kulturowych o dużej wartości kulturowej i historycznej w gminie Dubicze Cerkiewne

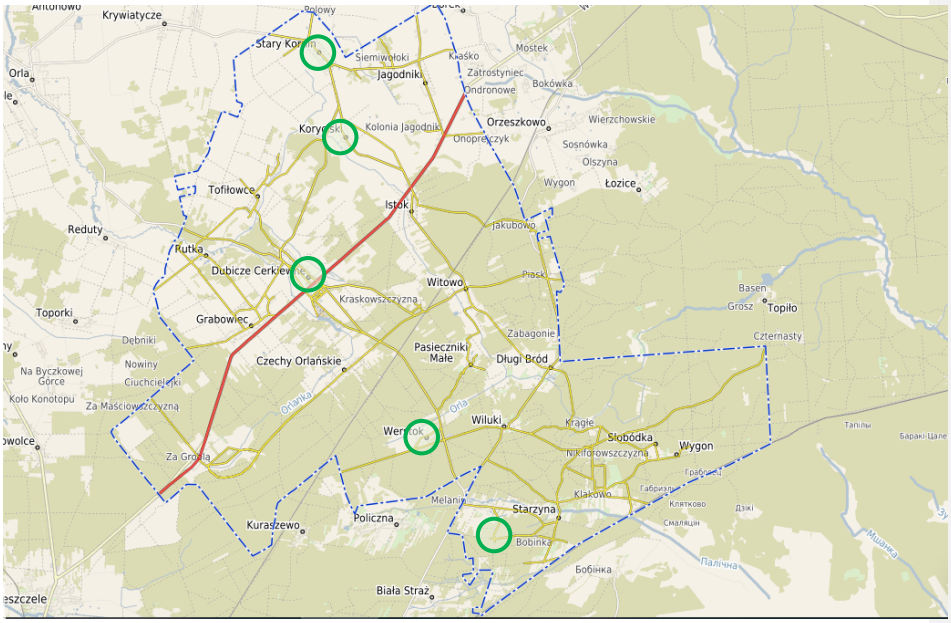

Lokalizacja dóbr kulturowych o dużej wartości kulturowej i historycznej

Źródło: opracowanie własne

Zabytki znajdują się w Dubiczach Cerkiewnych, Jodłówce, Koryciskach, Starym Korninie, Werstoku.

b) Główne korytarze i elementy sieci transportowych

System transportowy gminy Dubicze Cerkiewne oparty jest przede wszystkim na sieci drogowej, która zapewnia powiązania pomiędzy poszczególnymi miejscowościami oraz dostęp do Hajnówki, Kleszczel i innych ośrodków w otoczeniu gminy. Najważniejszym elementem układu komunikacyjnego jest droga wojewódzka nr 685, stanowiąca główną oś transportową gminy i zapewniająca jej połączenie z ponadlokalnym układem drogowym. Uzupełnienie systemu stanowią drogi powiatowe i gminne obsługujące rozproszoną sieć osadniczą, tereny rolnicze i leśne oraz lokalne obiekty usługowe.

Rozproszenie miejscowości oraz niewielka liczba mieszkańców powodują, że istotną rolę w codziennych przemieszczeniach odgrywa transport indywidualny. Szczególne znaczenie mają połączenia z Hajnówką, stanowiącą główny ośrodek usługowy, administracyjny i gospodarczy dla mieszkańców gminy. Transport zbiorowy pełni funkcję uzupełniającą, jednak jego ograniczona dostępność zwiększa zależność mieszkańców od samochodów osobowych, co może stanowić barierę dla osób starszych, młodzieży i osób nieposiadających własnego środka transportu.

Elementem systemu transportowego jest również linia kolejowa przebiegająca przez teren gminy, jednak jej znaczenie dla codziennej mobilności mieszkańców pozostaje ograniczone. Podstawowym kierunkiem poprawy dostępności transportowej pozostaje zatem utrzymanie i modernizacja sieci

drogowej oraz poprawa bezpieczeństwa ruchu. Ze względu na walory przyrodnicze i turystyczne gminy istotne znaczenie ma również rozwój bezpiecznych tras rowerowych i pieszych, które mogą pełnić zarówno funkcję komunikacyjną, jak i rekreacyjną.

c) System powiazań przyrodniczych

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy Dubicze Cerkiewne wyraźnie zaznacza się układ leśno-rolniczy. Duże kompleksy leśne koncentrują się przede wszystkim we wschodniej i południowej części gminy i są powiązane z kompleksem Puszczy Białowieskiej. Tereny rolne zajmują natomiast znaczną część środkowej i północnej części gminy, tworząc mozaikę gruntów ornych, użytków zielonych, mniejszych powierzchni leśnych i zadrzewień. Układ ten kształtuje otwarty, wiejski i mało zurbanizowany charakter przestrzeni gminy.

Sieć osadnicza gminy jest rozproszona i składa się głównie z niewielkich miejscowości, pomiędzy którymi występują rozległe tereny rolne i leśne. Zabudowa koncentruje się przede wszystkim wzdłuż istniejących dróg, zachowując charakter tradycyjnych układów wiejskich. Dubicze Cerkiewne pełnią funkcję głównego ośrodka administracyjnego i usługowego, natomiast pozostałe miejscowości mają przede wszystkim charakter mieszkaniowy i zagrodowy. Niewielka intensywność zabudowy oraz jej wiejski charakter sprzyjają zachowaniu ciągłości terenów otwartych i powiązań przyrodniczych.

Podstawę systemu przyrodniczego gminy tworzą zwarte kompleksy leśne, mniejsze enklawy leśne i zadrzewienia, otwarte tereny rolnicze oraz doliny cieków wodnych. Szczególne znaczenie ma powiązanie wschodniej części gminy z Puszczą Białowieską oraz przebieg korytarzy ekologicznych, zapewniających ciągłość siedlisk i możliwość przemieszczania się gatunków. Rozległe obszary chronione oraz niski stopień urbanizacji wzmacniają spójność lokalnego systemu przyrodniczego.

Istotnym elementem powiązań przyrodniczych są również wody powierzchniowe wraz z towarzyszącymi im terenami podmokłymi i użytkami zielonymi. Doliny cieków pełnią funkcje ekologiczne, retencyjne i krajobrazowe, a ważnym elementem przestrzeni gminy jest także zbiornik Bachmaty, wykorzystywany do celów rekreacyjnych. Powiązanie terenów leśnych, wodnych i otwartych terenów rolnych tworzy spójny system przyrodniczy, którego zachowanie powinno stanowić istotny warunek dalszego zagospodarowania przestrzennego gminy.

Planowane inwestycje

Znaczna część planowanych inwestycji, w tym również wpisanych do przedmiotowej Strategii, dotyczy obszaru całej gminy a ich dokładna lokalizacja nie jest możliwa do określenia na etapie tworzenia Strategii i rzeczonego modelu funkcjonalno-przestrzennego (np. termomodernizacja obiektów komunalnych). Są to inwestycje pożądane w gminie, ale ich dokładne umiejscowienie i określenie skali czy sposobu realizacji nie zostało dokonane przez Gminę na etapie opracowywania niniejszego dokumentu.

d) Obszar Strategicznej Interwencji gminy

Gmina Dubicze Cerkiewne boryka się na całym swoim terenie z problemami społecznymi, gospodarczymi i przestrzennymi. Charakter gminy, jej powierzchnia i struktura mieszkaniowa determinuje traktowanie gminy jako jednego obszaru o wspólnych problemach do rozwiązania bez wyszczególniania konkretnych lokalizacji jako obszarów szczególnej interwencji. Tym samym gmina Dubicze Cerkiewne w całości traktowana jest jako Obszar Strategicznej Interwencji.

e) Problemy funkcjonalno-przestrzenne

Jak już zaznaczono w części analitycznej Strategii do głównych problemów gminy Dubicze Cerkiewne w sferze przestrzennej należy zaliczyć występujący problem tzw. „niskiej emisji", marginalny zasięg sieci gazowej, stan dróg wymagający ich modernizacji, niedobory w sieci dróg rowerowych, zasoby mieszkaniowe wymagające rozwoju.

W odniesieniu do regionu gmina Dubicze Cerkiewne – jako ośrodek subregionalny – boryka się z problemem marginalnego oddziaływania na region.

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie określa obecnie obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne. Gmina Dubicze Cerkiewne jest w trakcie opracowania planu ogólnego, którego obowiązek sporządzenia wynika z Ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2023.1688). Ustalenia planu ogólnego gminy określa się, uwzględniając politykę przestrzenną gminy określoną w strategii rozwoju gminy lub strategii rozwoju ponadlokalnego, o ile gmina dysponuje strategią, której opracowanie zostało wszczęte od dnia wejścia w życie ww. ustawy. Studium pozostaje w mocy do momentu uchwalenia planu ogólnego gminy. Podstawowymi dokumentami kształtującymi politykę przestrzenną będą strategia rozwoju gminy, plan ogólny oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zatem, jeszcze w obecnym stanie prawnym, to zapisy Studium stanowią zbiór szczegółowych uwarunkowań i zasad dla wyznaczania kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jednak, mając na uwadze nowelizację przepisów wprowadzonych ww. ustawą z dnia 7 lipca 2023 r., to właśnie w strategii rozwoju należy określić szereg uwarunkowań zawartych dotychczas w studium, które następnie będą uwzględnione w planie ogólnym. Można więc rzec, że nowa strategia rozwoju niejako przejmuje część treści i funkcji zawartych dotychczas w studium. Wobec powyższego określa się poniższe ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie.

Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu

Jednym z celów polityki przestrzennej gminy jest zachowanie zasobów środowiska oraz racjonalne gospodarowanie przestrzenią dostosowaną do potencjału przyrodniczego m.in. poprzez:

- ochronę i zachowanie obszarów przyrodniczo najcenniejszych o decydującym znaczeniu dla utrzymania równowagi ekologicznej z uwzględnieniem georóżnorodności i różnorodności biologicznej, w tym wzrost lesistości;
- przeciwdziałanie degradacji wód powierzchniowych i nadmiernej eksploatacji wód podziemnych,
- przeciwdziałanie skutkom suszy,
- zapewnienie wysokiej jakości powietrza, redukcję emisji pyłów i gazów cieplarnianych,
- zminimalizowanie negatywnego oddziaływania hałasu w środowisku i ochronę mieszkańców przed polami elektromagnetycznymi,
- rekultywację zanieczyszczonych wód powierzchniowych,
- ochronę kompleksów wysokoprodukcyjnych gleb oraz trwałych użytków zielonych,
- dbałość o poprawne i pewne funkcjonowanie systemu melioracyjnego,
- utrzymywanie na bardzo wysokim poziomie stopnia lesistości gminy, poprzez prowadzenie zalesień na terenach nienadających się do zabudowy oraz użytkowania rolniczego,
- opracowanie programu zagospodarowania turystycznego,
- zadrzewianie i zakrzewianie terenów zagrożonych lub podatnych na erozję,

- uzyskanie poprawnych warunków przyrodniczych na obszarze gminy, to jest takich, które powodują przekroczenie dopuszczalnych norm zanieczyszczenia środowiska poza granicami przynależnymi na działce lub wywołującymi w obrębie działki nieodwracalne zmiany środowiska,
- podniesienie stanu sanitarnego obszaru gminy przede wszystkim poprzez budowę i rozbudowę systemów infrastruktury technicznej (kanalizacja, woda, gaz, elektroenergetyka),
- nadanie odpowiedniej rangi zagadnieniu ekorozwoju w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- stosowanie wysokich wymogów ekologicznych przy realizacji dużych i uciążliwych obiektów liniowych, a przede wszystkim dróg.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

Kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej gminy, koncentrują się na zabytkach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków i Podlaskiego Rejestru Zabytków. W odniesieniu do zasobów dziedzictwa kulturowego należy stosować następujące zasady:

- spełnianie wymagań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego na podstawie przepisów i ustaw szczególnych,
- poprawa stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego poprzez realizację wytycznych konserwatorskich i zasad ogólny ich ochrony,
- minimalizacja występujących zagrożeń istniejących wartości zasobów dziedzictwa kulturowego i czynników wywołujących te zagrożenia poprzez:
    - rewaloryzację obszarów zdegradowanych (wsie o zachowanym układzie historycznym) oraz obiektów zabytkowych, ukierunkowaną na ochronę i odnowę wartości kulturowych związaną z promowaniem walorów gminy, wzmacniającą aktywność i kreatywność miejscowej społeczności lokalnej,
    - przykładanie dużej staranności i solidności przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wydawaniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu, a także zatwierdzaniu projektów budowlanych, do uwzględniania zasad ochrony zasobów kulturowych i realizacji wytycznych konserwatorskich, dla konkretnych obszarów o wysokich wartościach krajobrazowo-kulturowych,
    - kształtowanie nowych wartości środowiska kulturowego poprzez wykonanie specjalistycznego opracowania (niewymaganego przepisami, ale pożądanego), wskazującego na prawidłowe i ciekawe rozwiązania np. w zakresie form zabudowy, elementów kompozycji układów przestrzennych czy też atrakcyjności krajobrazu, w związku z przewidywanym zwiększeniem zurbanizowania gminy,
    - rozszerzenie ochrony na zasoby posiadające wartość dla tożsamości kulturowej gminy,
    - zwiększenie aktywności działania i środków finansowych na obiekty związane ze spuścizną historyczną i kulturową i obiekty posiadające znaczenie edukacyjno-rekreacyjne,
    - adaptację i dostosowanie sposobów użytkowania dóbr kultury do nowych wymagań życia społecznego i gospodarczego, co powinno być traktowane jako warunek ich przetrwania.

Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

Na podstawie przeprowadzonych analiz wyraźnie widoczny jest potencjał gminy Dubicze Cerkiewne do dalszego, umiarkowanego, ale stabilnego rozwoju – zarówno w zakresie mieszkalnictwa, jak i aktywności gospodarczej. Pomimo niekorzystnych prognoz demograficznych oraz ograniczeń wynikających z rolniczego charakteru przestrzeni czy dostępności gruntów inwestycyjnych, gmina posiada realne atuty lokalizacyjne i infrastrukturalne, które – przy odpowiedniej polityce planistycznej – mogą stać się fundamentem trwałego wzrostu.

a) Uporządkowanie i intensyfikacja istniejących struktur osadniczych

W pierwszym etapie działań rozwojowych kluczowe powinno być uzupełnianie i porządkowanie już istniejących struktur osadniczych. Należy dążyć do zwiększenia intensywności zabudowy w granicach obecnych jednostek, przy jednoczesnym zachowaniu spójności urbanistycznej i estetyki krajobrazu. Wzmocnienie dostępności do usług publicznych, infrastruktury technicznej oraz komunikacji w obrębie tych obszarów może skutecznie wspierać stabilizację demograficzną oraz poprawę jakości życia. Jednocześnie warto planować działania rewitalizacyjne, obejmujące wykorzystanie zdegradowanych przestrzeni na cele mieszkaniowe, społeczne i usługowe.

b) Rozszerzanie struktury osadniczej na tereny niezainwestowane

Drugim kierunkiem powinno być stopniowe i racjonalne zagospodarowywanie niezainwestowanych jeszcze obszarów, zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących osiedli. Taki model sprzyja spójności infrastrukturalnej, zapobiega nadmiernemu rozproszeniu zabudowy i wspiera zrównoważone wykorzystanie przestrzeni. Planowanie nowych terenów mieszkaniowych i usługowych powinno bazować na rzetelnej analizie chłonności terenów, lokalnych potrzeb oraz potencjału społeczno-ekonomicznego gminy. Promowanie rozwoju kompaktowego ograniczy również koszty funkcjonowania infrastruktury w przyszłości.

Warto podkreślić, że w latach 2020-2025 w gminie Dubicze Cerkiewne powstały 24 nowe mieszkania, co wskazuje na mały wzrost inwestycji mieszkaniowych. Wskaźnik mieszkań na 1000 osób jest najwyższy w powiecie, co potwierdza dalszy potencjał rozwojowy w tym zakresie.

c) Wyznaczanie nowych terenów inwestycyjnych

W perspektywie rozwoju gospodarczego gminy niezbędne jest wskazanie priorytetowych obszarów przeznaczonych pod działalność inwestycyjną – zarówno usługową, jak i produkcyjną. Kluczowe znaczenie mają tu tereny dobrze skomunikowane, zlokalizowane w pobliżu drogi wojewódzkiej oraz w sąsiedztwie istniejącej infrastruktury technicznej. Inwestycje powinny być planowane w sposób harmonijny względem otaczającej zabudowy mieszkaniowej i przyrodniczej, z zachowaniem ładu przestrzennego i unikania konfliktów funkcjonalnych. Rozwój bazy gospodarczej gminy, w tym sektora MŚP oraz działalności powiązanej z rolnictwem i przetwórstwem, może istotnie wpłynąć na poprawę sytuacji demograficznej i lokalnego rynku pracy.

d) Spójność struktury funkcjonalno-przestrzennej

Warunkiem osiągnięcia zrównoważonego rozwoju jest wypracowanie spójnej i elastycznej struktury funkcjonalno-przestrzennej. Hierarchizacja funkcji przestrzennych i zróżnicowanie przeznaczenia terenów powinny iść w parze z możliwością adaptacji planów do zmieniających się warunków społecznych i gospodarczych. Należy dążyć do równowagi pomiędzy funkcjami mieszkaniowymi, gospodarczymi, usługowymi i przyrodniczymi – z poszanowaniem rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz dziedzictwa kulturowego.

Gmina Dubicze Cerkiewne, jako jednostka o korzystnej lokalizacji względem Hajnówki, dobrze skomunikowana i posiadająca aktywne instytucje kultury i edukacji, ma podstawy do tego, by przyciągać nowych mieszkańców i inwestorów. Uwzględnienie powyższych kierunków w planowaniu przestrzennym stanowi nie tylko odpowiedź na aktualne wyzwania, ale również szansę na długofalowe wzmocnienie pozycji gminy jako dynamicznego, zrównoważonego i otwartego na przyszłość ośrodka rozwoju.

Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

1. Komunikacja

Podniesienie poziomu obsługi komunikacyjnej gminy ma nastąpić poprzez niezbędną modernizację i budowę najważniejszych dróg gminnych dla połączeń wewnętrznych oraz z układem zewnętrznym, budowę lokalnych układów drogowo-ulicznych na terenach zabudowanych i przewidzianych do zainwestowania, wprowadzenie komunikacji zbiorowej na terenach rozwojowych oraz prowadzenie aktywnej polityki samorządu w stosunku do modernizacji i budowy dróg powiatowych. W gminie należy wykorzystać istniejący potencjał do integracji różnych form transportu – samochodowego, autobusowego, kolejowego oraz rowerowego — w celu stworzenia spójnego i efektywnego systemu mobilności sprzyjającego zrównoważonemu rozwojowi.

2. Infrastruktura techniczna i społeczna

a) kierunki rozwoju systemu zaopatrzenia w wodę są następujące:
   - modernizacja i uzupełnienie sieci wodociągowej w na terenach istniejącej zabudowy,
   - rozbudowa sieci wodociągowej w kierunku rozwojowych terenów zabudowy, połączona z realizacją systemu kanalizacji sanitarnej;
b) kierunki rozwoju systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków sanitarnych są następujące:
   - etapowa realizacja i modernizacja systemu kanalizacji sanitarnej dla poszczególnych miejscowości,
   - realizacja przydomowych oczyszczalni ścieków, przy sprzyjających warunkach gruntowo-wodnych, w sytuacji braku sieci kanalizacji sanitarnej lub do czasu jej doprowadzenia,
   - modernizacja oczyszczalni ścieków;
c) kierunki rozwoju systemu odprowadzania wód opadowych są następujące:
   - podstawą odprowadzania wód opadowych będą lokalne sieci kanalizacji deszczowej oraz lokalna infiltracja wód opadowych,
   - odprowadzanie wód deszczowych do wód powierzchniowych siecią kanalizacji deszczowej należy obowiązkowo poprzedzić wykonaniem urządzeń podczyszczających dostosowanych do ilości ścieków i ładunku zanieczyszczeń, zgodnie z przepisami odrębnymi,
   - odprowadzenie ścieków deszczowych będzie możliwe również poprzez wpusty ściekowe z wkładami podczyszczającymi do studni chłonnych, skrzynek rozsączających i dalej w grunt,
   - należy ograniczyć nawierzchnie szczelne na rzecz nawierzchni ażurowych, umożliwiając lokalną infiltrację wód opadowych,
   - podstawą odprowadzenia wód opadowych z dachów będzie spływ powierzchniowy do gruntu w granicach własnej działki; dopuszcza się inny sposób odprowadzenia wód opadowych z terenów zabudowy zgodnie z przepisami odrębnymi,
   - zachowanie suchych rowów jako elementu odwodnienia;

d) kierunki rozwoju systemu zaopatrzenia w gaz są następujące:
   - realizacja gazociągów średniego ciśnienia połączonych ze stacją redukcyjno-pomiarową I stopnia – etapowo do poszczególnych miejscowości;
e) kierunki rozwoju systemu zaopatrzenia w energię elektryczną w gminie Dubicze Cerkiewne są następujące:
   - modernizacja, przebudowa, rozbudowa i budowa nowych sieci elektroenergetycznych średniego napięcia 15 kV (preferowanie kabli szczególnie w miejscach konfliktowych z zabudową) i niskiego napięcia 0,4 kV,
   - modernizacja i budowa nowych stacji transformatorowych,
   - dopuszczenie możliwości realizacji podziemnych kabli elektroenergetycznych,
   - lokalizacja potencjalnych rozwojowych terenów lokalizacji instalacji fotowoltaicznych,
   - dopuszczenie na potencjalnych rozwojowych terenach zabudowy produkcyjnej, usług produkcyjnych i składów,
   - wykorzystanie potencjalnych obszarów lokalizacji elektrowni wiatrowych,
   - dopuszczenie możliwości realizacji przydomowych odnawialnych źródeł energii,
   - ograniczenie zużycia energii elektrycznej – modernizacja oświetlenia ulicznego i stosowanie energooszczędnych urządzeń,
   - wykorzystanie ogniw fotowoltaicznych do zasilania w energię elektryczną pojedynczych obiektów budowlanych;
f) kierunki rozwoju zaopatrzenia w ciepło są następujące:
   - zastępowanie węgla kamiennego innymi mniej uciążliwymi źródłami energii, w tym biomasą,
   - modernizacja kotłowni i urządzeń grzewczych,
   - stosowanie nowoczesnych indywidualnych źródła energii, w tym kotłów nowej generacji oraz wymiana starych urządzeń na nowe,
   - wykorzystanie rozproszonych źródeł energii cieplnej i elektrycznej, w tym pracujących w skojarzeniu,
   - wykorzystanie pomp cieplnych i kolektorów słonecznych,
   - wykorzystanie gazu, biogazu i gazu płynnego,
   - wykorzystanie energii elektrycznej, w tym również z odnawialnych źródeł energii – z ogniw fotowoltaicznych i małych przydomowych elektrowni wiatrowych,
   - ograniczenie zużycia energii cieplnej, w tym kontynuacja termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych, usługowych i innych wg aktualnych potrzeb;
g) kierunki rozwoju obsługi telekomunikacyjnej są następujące:
   - obsługa telekomunikacyjna gminy oparta będzie o operatorów telefonii sieciowej i komórkowej,
   - dopuszcza się korektę przebiegu i rozbudowę podziemnej sieci telefonicznej oraz możliwość realizacji sieci szerokopasmowych,
   - lokalizacja inwestycji celu publicznego z zakresu łączności publicznej oraz lokalizacja infrastruktury telekomunikacyjnej o nieznacznym oddziaływaniu – będzie odbywać się zgodnie z przepisami odrębnymi;
h) kierunki rozwoju systemu gospodarki odpadami są następujące:
   - obowiązywać będzie system gospodarki odpadami przyjęty przez Radę Gminy z uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów,

3. Infrastruktura produkcyjna, usługowa, magazynowa

Na terenach zlokalizowanych przy drodze wojewódzkiej przewiduje się możliwość przeznaczenia terenów pod funkcje magazynowe, usługowe, produkcyjne, składowe oraz wielkopowierzchniową produkcję rolną. Dogodne położenie przy ważnym szlaku komunikacyjnym zapewni bardzo dobre skomunikowanie z regionalną i krajową siecią transportową, co sprzyja rozwojowi działalności gospodarczej o charakterze logistycznym, przemysłowym i rolniczym. Dostępność infrastruktury drogowej czyni te tereny szczególnie atrakcyjnymi dla inwestorów poszukujących dobrze skomunikowanych lokalizacji do prowadzenia działalności w zakresie produkcji, dystrybucji i przechowywania towarów, jak również dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa.

Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

Wyznaczenie obszarów, na których dopuszczona zostanie lokalizacja urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW następuje w planie ogólnym oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Dopuszcza się lokalizację urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW w ramach infrastruktury związanej z:

- pozyskiwaniem energii słonecznej polegającej na budowie elektrowni fotowoltaicznej;
- pozyskiwaniem energii wiatru polegającej na budowie elektrowni wiatrowej;
- pozyskiwaniem energii z biogazu polegającej na budowie biogazowni;
- pozyskiwaniem energii geotermalnej.

Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Na terenach zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej, mieszkaniowo-usługowej, sportu i rekreacji, nie dopuszcza się realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, z wyjątkiem urządzeń i obiektów infrastruktury technicznej i komunikacyjnej. Na terenach obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych i hodowlanych zakazuje się realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, z wyjątkiem urządzeń i obiektów infrastruktury technicznej i komunikacyjnej oraz przedsięwzięć polegających na chowie lub hodowli zwierząt. Zakazuje się realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko na obszarach, na których występują formy ochrony przyrody. Przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko dopuszcza się na terenach gospodarowania odpadami.

Zasady kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

Gospodarka rolna stanowi jedną z podstawowych funkcji gminy, dla jej rozwoju zakłada się następujące kierunki i zasady kształtowania przestrzeni rolniczej i ochrony powierzchni ziemi:

- zachowanie i ochrona obszarów gleb o wysokich walorach dla produkcji rolnej;
- przeciwdziałanie skutkom suszy m.in. poprzez ograniczanie utraty naturalnej retencji i zachęcanie do jej odtwarzania na terenach zurbanizowanych oraz utrzymanie i odtwarzanie naturalnych możliwości retencyjnych ekosystemów wodnych i ekosystemów zależnych od wód;
- wdrażanie ekohydrologicznych rozwiązań m.in. poprzez: zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne, pasy leśne, wyspy leśne, enklawy łąk śródpolnych, wprowadzanie roślinności towarzyszącej wodom powierzchniowym, a także budowa ścian denitryfikacyjnych stanowiących barierę przed dopływem azotanów ze zlewni rolniczej, także z obszarów nieskanalizowanych.

Dla ochrony i wzbogacania zasobów leśnych oraz obszarów zadrzewień zakłada się:

- zachowanie i ochronę zwartych kompleksów leśnych, wysp leśnych, pasów leśnych dla utrzymania wodochronnych i glebochronnych funkcji lasów związanych z retencyjnymi właściwościami ekosystemów leśnych, chroniących zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulujących stosunki hydrologiczne i przeciwdziałających suszy,
- zwiększanie powierzchni leśnych poprzez zalesianie gruntów o najniższej jakości i przydatności dla rolnictwa (gleb nieurodzajnych),
- dokonywanie zalesień uwzględniających wymogi ochrony przeciwpowodziowej,
- niewprowadzanie obcych geograficznie i siedliskowo gatunków drzew i krzewów (zadrzewienia śródpolne, przydrożne, itp.).

Na terenie obszarów chronionych decyzje o zalesieniu muszą być zgodne z planami ochrony lub planami zadań ochronnych tych obszarów, a w przypadku braku takich planów – zaopiniowane przez właściwe służby ochrony przyrody zgodnie z kompetencjami.

Zasady kształtowania zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji;

Na terenie gminy nie wyznaczono obszarów zdegradowanych, obszarów rewitalizacji, ani obszarów wymagających przekształceń, rehabilitacji lub remediacji. Dopuszcza się wyznaczenie takich obszarów, zgodnie z przepisami prawa obowiązującymi w tym zakresie.

4 Założenia wdrożeniowe

W punkcie opisano założenia systemu realizacji Strategii, przewidywane koszty realizacji działań wpisanych do Strategii oraz potencjalne źródła ich finansowania.

4.1 Planowane przedsięwzięcia

Poniżej przedstawiono priorytetowe przedsięwzięcia o charakterze inwestycyjnym w przyjętej perspektywie czasowej Strategii.

Tabela 28 Lista priorytetowych przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym w ramach Strategii

LP.	INWESTYCJA/PROJEKT	OPIS
1.	Przebudowa dróg gminnych ulic na terenie całej gminy	Teren całej gminy
2.	Wdrożenie energooszczędnego i inteligentnego sterowania oświetleniem ulicznym w gm. Dubicze Cerkiewne	Teren całej gminy
3.	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Dubiczach Cerkiewnych (Budowa zbiornika-reaktora do oczyszczalni ścieków o przepustowości 60 m3/db, Budowa instalacji do zagospodarowania osadu, Budowa instalacji do oddzielenia zanieczyszczeń stałych skratek ze ścieków surowych, Instalacja automatyki sterującej)	Dubicze Cerkiewne
4.	Budowa kanalizacji sanitarnej Grabowiec-Dubicze Cerkiewne (budowa sieci kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej, budowa przyłączy kanalizacyjnych, budowa sieci tłoczonej, budowa przepompowni)	Grabowiec, Dubicze Cerkiewne
5.	Budowa kanalizacji sanitarnej Czechy Orlańskie-Dubicze Cerkiewne (Budowa sieci kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej, Budowa przyłączy kanalizacyjnych, Budowa sieci tłocznej, Budowa przepompowni)	Czechy Orlańskie, Dubicze Cerkiewne
6.	Budowa wodociągu i kanalizacji sanitarnej na ul. Akacjowej, Świerkowej, Sosnowej i Modrzewiowej w Dubiczach Cerkiewnych (kanalizacja: budowa kanału grawitacyjnego sieci kanalizacji sanitarnej, budowa przyłączy, budowa studzienek rewizyjnych PE i PP wg potrzeb wynikających z usytuowania trenowego projektowanej sieci kanalizacyjnej, wodociągi: budowa sieci wodociągowej, budowa przyłączy wodociągowych, budowa studzienek rewizyjnych PE i PP wg. potrzeb wynikających z usytuowania terenowego projektowanej sieci kanalizacyjnej)	Dubicze Cerkiewne
7.	Rozbudowa systemu wodociągowego w Wilukach, Kruhłe, Górny Gród oraz wymiana hydrantow p.poż we wszystkich miejscowościach w gminie	Teren całej gminy
8.	Rozbudowa sieci wodociągowej w Jagodnikach	Teren całej gminy
9.	Przebudowa i wyposażenie Gminnego Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów w Dubiczach Cerkiewnych	Dubicze Cerkiewne
10	Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dubicze Cerkiewne	Teren całej gminy
11	Montaż pomp ciepła, instalacji fotowoltaicznej, magazynów energii w budynkach użyteczności publicznej (tj. Zespół Szkolno- Oświatowy, Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Zdrowia, Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji)	Teren całej gminy

12	Montaż instalacji fotowoltaicznych, solarnych, magazynów energii w indywidualnych gospodarstw domowych	Teren całej gminy
13	Fotowoltaika i magazyny energii w siedzibach OSP – 6 jednostek (Werstok, Koryciski, Jagodniki, Stary Kornin, Tofiłowce, Dubicze Cerkiewne)	Teren całej gminy
14	Rozbudowa systemu biologiczno-mechanicznych przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Dubicze Cerkiewne	Teren całej gminy
15	Usuwanie i utylizacja azbestu z terenu gminy Dubicze Cerkiewne	Teren całej gminy
16	Budowa infrastruktury drogowej tj. ścieżek rowerowych, chodników, oznakowania	Brak dokumentacji technicznej
17	Poprawa wizerunku istniejącego parku w m. Dubicze Cerkiewne poprzez zagospodarowanie terenu	Poprawa wizerunku istniejącego parku w m. Dubicze Cerkiewne poprzez zagospodarowanie terenu
18	Zakup samochodów ratowniczo-gaśniczych dla OSP	Dubicze Cerkiewne, Tofiłowce, Werstok
19	Utworzenie punktu rehabilitacyjnego w m. Dubicze Cerkiewne.	Dubicze Cerkiewne
20	Budowa placu zabaw i siłowni we wsiach: Tofiłowce, Istok, Czechy Orlańskie, Witowo, Wojnówka, Wiluki, Jelonka, Rutka, Koryciski, Długi Bród, Starzyna. Budowa wiaty w Istoku.	Teren całej gminy
21	Zagospodarowanie terenu zalewu Bachmaty w m. Dubicze Cerkiewne.	Dubicze Cerkiewne
22	Unowocześnienie wypożyczalni sprzętu wodnego nad zalewem Bachmaty w m. Dubicze Cerkiewne oraz przystosowanie strefy brzegowej pod organizację cyklicznych wydarzeń kulturowo-przyrodniczych oraz poprawę stanu plaży dla dzieci	Dubicze Cerkiewne
23	Termomodernizacja domków letniskowych nad zalewem Bachmaty w Dubiczach Cerkiewnych	Dubicze Cerkiewne
24	Budynek GOKSiR w Dubiczach Cerkiewnych - dostosowanie budynku do użyteczności przez osoby niepełnosprawne	Dubicze Cerkiewne
25	Budowa zbiornika retencyjnego w Wojnówce	Wojnówka
26	Budowa zielonych wiat przystankowych ze stacjami naprawczymi dla rowerów i tablicami edukacyjnymi o lokalnej florze i faunie na terenie gminy Dubicze Cerkiewne	Teren całej gminy
27	Rozwój usług senioralnych	Teren całej gminy
28	Modernizacja i rozbudowa świetlicy wiejskiej w Czechach Orlańskich	Czechy Orlańskie

29	Rozbudowa, przebudowa i nadbudowa budynku remizy strażackiej w Werstoku wraz z zagospodarowaniem terenu oraz niezbędną infrastrukturą techniczną	Werstok
30	Remont remiz strażackich wraz z zagospodarowaniem terenu	Tofiłowce, Stary Kornin, Koryciski, Dubicze Cerkiewne, Jagodniki. Brak dokumentacji.
31	Rozwój sieci szerokopasmowego Internetu	Teren całej gminy
32	Budowa magazynów na sprzęt OLiOC	Teren całej gminy
33	Budowa miejsc ukrycia w poszczególnych miejscowościach	Teren całej gminy

Źródło: opracowanie własne

4.2 Ramy finansowe i źródła finansowania

Ramy finansowe

Uwzględniając zakres Strategii i przyjętą perspektywę czasową na ogólne ramy finansowe Strategii składa się wiele elementów, w tym m.in.:

- wartość planowanych inwestycji,
- zmiany wartości pieniądza w czasie,
- zmiany wartości poszczególnych produktów rzutujących na wartość inwestycji,
- koszty administracyjne związane z wdrażaniem Strategii.

Źródła finansowania

Jako główne źródła finansowania Strategii wskazuje się:

- budżet Gminy Dubicze Cerkiewne,
- pośrednio budżet Województwa Podlaskiego,
- pośrednio budżet Powiatu Hajnowskiego,
- środki pochodzące z budżetu krajowego (w tym krajowe fundusze celowe np. Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Program inwestycji Strategicznych),
- środki prywatne,
- środki pochodzące z budżetu UE:
    - środki w ramach polityki spójności na lata 2021-2027, w tym program Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027 i krajowe programy operacyjne,
    - wspólna polityka rolna UE,
    - programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
    - Europejski Instrument na Rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności w ramach instrumentu NextGenerationEU,
    - programy Komisji Europejskiej,
    - Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększenia Odporności (KPO)
- inne środki, m.in. Fundusze norweskie i EOG, WFOŚiGW, NFOŚiGW, fundusze międzynarodowych instytucji finansowych (EBI, EBOR, Bank Światowy itp.).

4.3 System realizacji Strategii

Poniżej opisano podmioty zaangażowane w realizację Strategii, podstawy prawne regulujące funkcjonowanie Strategii, sposób wdrażania Strategii oraz jej wskaźniki.

Podmioty zaangażowane w realizację Strategii

W realizację Strategii zaangażowane będą instytucje publiczne z terenu gminy, podmioty finansujące i współfinansujące inwestycje wpisane do Strategii i te zgodne ze Strategią, organizacje pozarządowe i przedsiębiorstwa z terenu gminy oraz mieszkańcy.

Do instytucji publicznych z terenu gminy należy zaliczyć Gminę Dubicze Cerkiewne i jej jednostki organizacyjne. Do organizacji pozarządowych należy zaliczyć m.in. stowarzyszenia, fundacje.

Jako podmioty finansujące i współfinansujące przedsięwzięcia w ramach Strategii należy zaliczyć m.in. Starostwo Powiatowe w Hajnówce, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku, Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, Centrum Unijnych Projektów Transportowych, Centrum Projektów Europejskich, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Bank Gospodarstwa Krajowego, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przedsiębiorców.

Poniżej w formie tabelarycznej przedstawiono rolę poszczególnych rodzajów podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii.

Tabela 29 Podmioty zaangażowane w realizację Strategii

PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W REALIZACJĘ STRATEGII	ROLA
Instytucje publiczne z terenu gminy	– stymulowanie podejmowania działań zgodnych ze Strategią, – monitoring realizacji Strategii, – współpraca z innymi podmiotami – aktualizacja Strategii – finansowanie i współfinansowanie działań – realizacja przedsięwzięć
Organizacje pozarządowe, fundacje	– realizacja działań w szczególności w obszarze kultury, promocji gminy, aktywności fizycznej
Podmioty finansujące i współfinansujące przedsięwzięcia	– finansowanie i współfinansowanie przedsięwzięć
Przedsiębiorcy	– finansowanie i realizacja przedsięwzięć
Mieszkańcy	– udział w konsultacjach

Źródło: opracowanie własne

Najważniejszą rolę we wdrażaniu Strategii mają odgrywać instytucje publiczne z terenu gminy.

Regulacje prawne

Podstawowym aktem prawnym zobowiązującym samorządy gminne do prowadzenia polityki rozwoju jest Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. Nr 227 z dnia 11 grudnia 2006 roku, poz. 1658). Zgodnie z tą ustawą politykę rozwoju prowadzą:

- w skali kraju - Rada Ministrów,
- w skali regionu - samorząd województwa,
- w skali lokalnej - samorząd powiatowy i gminny (art. 3).

Polityką rozwoju jest, w rozumieniu art. 2 tej ustawy, zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społeczno-gospodarczej i terytorialnej, w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Zgodnie z ustawą zakres przedmiotowy tych działań obejmować powinien w szczególności zagadnienia:

- ochrony środowiska,
- ochrony zdrowia,
- promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych,
- rozwoju kultury, kultury fizycznej, sportu i turystyki,
- rozwoju miast i obszarów metropolitarnych,
- rozwoju obszarów wiejskich,

- rozwoju nauki i zwiększenia innowacyjności gospodarki, w tym rozwoju sektorów opartych na wykorzystaniu nowoczesnych technologii,
- rozwoju zachowań prospołecznych wspólnot lokalnych oraz budowy i umacniania struktur społeczeństwa obywatelskiego,
- rozwoju zasobów ludzkich, w tym podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa, kwalifikacji obywateli, jak również zapobiegania wykluczeniu społecznemu oraz łagodzeniu jego negatywnych skutków,
- stymulowania powstawania nowych miejsc pracy,
- tworzenia i modernizacji infrastruktury społecznej i technicznej,
- wspierania i unowocześniania instytucji państwa,
- wspierania rozwoju przedsiębiorczości,
- wspierania wzrostu gospodarczego,
- zwiększania konkurencyjności gospodarki.

Zgodnie z art. 4 przedstawionej wyżej ustawy politykę rozwoju prowadzi się na podstawie strategii rozwoju przy pomocy programów operacyjnych.

Ustawodawca jedynie bardzo ogólnie określił przedmiot, funkcje i procedury tworzenia strategii rozwoju na szczeblach lokalnych, pozostawiając decyzje w tym zakresie samorządom powiatów i gmin, koncentrując się głównie na zadaniach Rady Ministrów i samorządów województw.

Proces identyfikacji i zaangażowania katalogu partnerów określonego w ustawie wdrożeniowej

Zaangażowanie partnerów społeczno-gospodarczych oraz podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie

W procesie opracowywania Strategii przeprowadzono proces identyfikacji oraz zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych, w tym podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, organizacji działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji.

Proces identyfikacji i zaangażowania partnerów

Na etapie przygotowania Strategii dokonano przeglądu lokalnych i regionalnych interesariuszy, w tym instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, przedstawicieli biznesu, jednostek naukowych oraz mieszkańców gminy. W tym celu przeprowadzono:

- konsultacje społeczne, obejmujące otwarte spotkania, ankiety oraz zbieranie opinii online;
- warsztaty tematyczne, w ramach których zidentyfikowano kluczowe potrzeby i wyzwania oraz kierunki rozwoju gminy;
- spotkania z przedstawicielami instytucji i organizacji, w tym organizacji zajmujących się ochroną środowiska, równością płci oraz przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu.

Mimo podjętych działań, w niektórych przypadkach napotkano na ograniczoną dostępność lub brak reprezentacji określonych grup interesariuszy. W takich sytuacjach podjęto próbę analizy dostępnych raportów i danych, aby zapewnić możliwe kompleksowe uwzględnienie tych perspektyw.

Zaangażowanie partnerów w proces wdrażania Strategii

Strategia przewiduje mechanizmy zapewniające dalsze zaangażowanie partnerów w jej realizację i monitoring. W tym celu planowane są:

- regularne spotkania konsultacyjne i warsztaty, podczas których monitorowane będą postępy we wdrażaniu Strategii oraz aktualizowane jej priorytety;

- stały kontakt z partnerami społeczno-gospodarczymi, w tym możliwość zgłaszania uwag i propozycji zmian;
- publikacja raportów z wdrażania Strategii, umożliwiająca ocenę efektywności działań oraz wskazanie dalszych kierunków rozwoju.

Dzięki tym działaniom zapewniona zostanie transparentność procesu wdrażania oraz możliwość aktywnego uczestnictwa różnych grup interesariuszy w realizacji celów rozwojowych gminy.

Zasady realizacji Strategii

System wdrażania, monitorowania i finansowania Strategii zawiera bezpośrednie odniesienie do procedur i zakresu odpowiedzialności za realizację zapisów strategicznych, dokonanie pomiaru i obserwacji postępów w realizacji Strategii. Dopełnieniem systemu jest określenie podmiotów odpowiedzialnych i zaangażowanych w jego wdrażanie, a także wskazanie możliwych źródeł finansowania realizacji Strategii. Strategia będzie wdrażana i monitorowana przez uzgodnione i wyznaczone do tego podmioty. Podmiotami zaangażowanymi w proces wdrażania, monitorowania i oceny Strategii oraz pełniącymi określone w nim role będą:

- Wójt Gminy:
  - odpowiada za wdrażanie Strategii,
  - wyznacza Koordynatora Strategii,
- Rada Gminy:
  - analizuje postępy wdrażania Strategii,
  - akceptuje sprawozdania z realizacji Strategii,
  - analizuje i zatwierdza wnioski o aktualizację Strategii,
  - uwzględnia zadania zaplanowane do realizacji przy przyjmowaniu budżetu gminy oraz wieloletnich planów inwestycyjnych,
- Koordynator Strategii:
  - pełni funkcje koordynacyjne wobec pozostałych podmiotów,
  - mobilizuje zasoby na rzecz realizacji działań zapisanych w Strategii,
  - upowszechnia założenia Strategii wśród mieszkańców gminy,
  - koordynuje przygotowanie okresowych sprawozdań z realizacji Strategii,
  - rekomenduje wprowadzenie zmian do Strategii,
  - inicjuje realizację kierunków działań,
- partnerzy realizacji Strategii tj. poszczególne komórki Urzędu Gminy Dubicze Cerkiewne oraz jednostki organizacyjne Gminy:
  - realizują poszczególne kierunki działań,
  - przekazują informację o stopniu realizacji zadań do Koordynatora Strategii oraz sporządzają statystyki i dane pomocne w procesie monitorowania,
  - zgłaszają wnioski do zmian w Strategii.

Strategia jest dokumentem programującym rozwój gminy na kolejne lata. Wszystkie pozostałe plany i programy strategiczne są względem Strategii dokumentami wykonawczymi i powinny pozostać zgodne z jej zapisami, w celu zapewnienia spójności programowania rozwoju. Zgodność dokumentów wykonawczych powinna odnosić się do następujących elementów:

- zgodność na poziomie misji,
- zgodność na poziomie celów,
- zgodność na poziomie zaplanowanych efektów,
- zgodność na poziomie wytycznych i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.

Celem systemu monitorowania Strategii jest weryfikacja skuteczności działań określonych w ramach celów strategicznych ujętych w dokumencie. Monitoring pozwoli sprawdzić czy Strategia jest wdrażana zgodnie z planem. W celu przeprowadzenia monitoringu (w zależności od potrzeby Gminy może to być monitoring coroczny lub w innym odstępie czasowym) jednostki organizacyjne gminy oraz komórki urzędu odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań przekazują Koordynatorowi Strategii informację na temat napotkanych/potencjalnych trudności i problemów w realizacji zaplanowanych zadań.

Przegląd i aktualizacja

Przegląd Strategii może odbyć się corocznie, w połowie okresu obowiązywania Strategii lub w przypadku stwierdzenia konieczności jej aktualizacji. W przypadku chęci przeprowadzenia przeglądu strategicznego lub stwierdzenia przez jednostkę odpowiedzialną za monitoring Strategii konieczności wprowadzenia zmian w dokumencie, podjęte zostaną działania zmierzające do aktualizacji zapisów strategii:

- Wójt Gminy na sesji Rady Gminy przedstawia wniosek o rozpoczęcie procesu przeglądu strategicznego (aktualizacji Strategii),
- w oparciu o decyzję Rady Gminy Wójt we współpracy z Koordynatorem Strategii określa sposób przeprowadzenia aktualizacji (w oparciu o własne zasoby lub z udziałem konsultantów zewnętrznych) oraz przygotowuje harmonogram procesu aktualizacji Strategii,
- w ramach procesu, weryfikacji i aktualizacji poddane mogą zostać:
    - zapisy zawarte w części diagnostycznej – poprzez odniesienie się do aktualnych danych statystycznych oraz wyników analiz, misja rozwoju gminy i jej aktualność w kontekście zmian zachodzących w zakresie zasobów gminy i jej otoczenia (powiatu, województwa, kraju),
    - cele strategiczne i operacyjne i ich adekwatność do zweryfikowanej misji rozwoju (w szczególności do domen strategicznego rozwoju),
    - kierunki działań,
- zaktualizowany dokument Strategii podlega konsultacjom a następnie zostaje przedstawiony Radzie Gminy.

Ewaluacja ex-ante

Po opracowaniu Strategii, a przed jej wdrażaniem przeprowadzona zostanie tzw. ewaluacja uprzednia (ex-ante), w zakresie następujących kryteriów:

- trafności – analizie poddane zostaną adekwatność postawionych celów i wybranych do realizacji zadań do zidentyfikowanych problemów, potrzeb i posiadanych zasobów,
- skuteczności – czy wyznaczone cele są możliwe do osiągnięcia poprzez zdefiniowane priorytety i działania,
- efektywności – ocena dotycząca tego, czy zdefiniowane cele są uzasadnione pod względem przewidywanych nakładów finansowych,
- spójności wewnętrznej i zewnętrznej dokumentu.

Po przeprowadzonej ewaluacji ex-ante rekomenduje się Strategię do wdrożenia.

Ewaluacja ex-post

Po zakończeniu obowiązywania Strategii przewidziano opracowanie ewaluacji ex-post – sprawozdania/raportu końcowego z wdrażania założeń dokumentu, który będzie zawierał m.in. wykaz zrealizowanych działań i analizę efektywności wydatkowania środków finansowych.

Podsumowanie

Strategia Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027-2035 została opracowana przy udziale mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i instytucji publicznych z terenu gminy Dubicze Cerkiewne. Zainteresowani mieszkańcy i podmioty mieli możliwość przedstawienia swoich uwag do treści Strategii w ramach konsultacji społecznych i warsztatów strategicznych. Sprawia to, że Strategia w możliwie największym stopniu odpowiada na potrzeby lokalnej społeczności.

Główne założenia Strategii są oparte na wnioskach z analizy sfery społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy Dubicze Cerkiewne. Analizy te wykazały, że gmina Dubicze Cerkiewne boryka się z problemami w każdej z analizowanych sfer i niezbędne są działania w celu ich rozwiązania. W Strategii zdefiniowano następujące cele strategiczne i operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2027-2035 związane ze sferą społeczną, gospodarczą i przestrzenną:

- Cel strategiczny 1: Rozwój społeczny:
  - CEL OPERACYJNY 1.1: Wysoka jakość opieki zdrowotnej i powszechna profilaktyka zdrowotna,
  - CEL OPERACYJNY 1.2: Wysoka jakość edukacji,
  - CEL OPERACYJNY 1.3: Włączenie społeczne,
  - CEL OPERACYJNY 1.4: Wsparcie sektora organizacji pozarządowych,
  - CEL OPERACYJNY 1.5: Rozwój oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej,
  - CEL OPERACYJNY 1.6: Zapewnienie sprawnej administracji publicznej i usług bezpieczeństwa publicznego,
- Cel strategiczny 2: Rozwój gospodarczy:
  - CEL OPERACYJNY 2.1: Wsparcie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw,
  - CEL OPERACYJNY 2.2: Wykorzystanie walorów gminy do jej rozwoju gospodarczego,
  - CEL OPERACYJNY 2.3: Racjonalna gospodarka finansami publicznymi,
- Cel strategiczny 3: Spójny rozwój przestrzenny:
  - CEL OPERACYJNY 3.1: Rozwój infrastruktury technicznej,
  - CEL OPERACYJNY 3.2: Rozwój infrastruktury transportowej i brak wykluczenia komunikacyjnego w gminie,
  - CEL OPERACYJNY 3.3: Estetyka, dostępność, planowanie i bezpieczeństwo przestrzeni publicznej na wysokim poziomie,
  - CEL OPERACYJNY 3.4: Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego gminy,
  - CEL OPERACYJNY 3.5: Wykorzystanie potencjału turystycznego gminy,
- Cel strategiczny 4: Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu:
  - CEL OPERACYJNY 4.1: Wspieranie i promocja efektywności energetycznej, strategii niskoemisyjnych i rozwoju OZE,
  - CEL OPERACYJNY 4.2: Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych gminy i zwiększenia ich odporności na zmiany klimatu.

Cele Strategii wykazują zgodność z szeregiem innych dokumentów strategicznych o charakterze lokalnym, regionalnym i krajowym. Przyjęto, że system wdrażania Strategii będzie oparty na Radzie Gminy i na strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy Dubicze Cerkiewne. Strategia zawiera listę przedsięwzięć priorytetowych. Lista działań priorytetowych jest listą otwartą – każde nowo zidentyfikowane przedsięwzięcie, które zdaniem Gminy powinno być traktowane priorytetowo, może

zostać wpisane na listę poprzez aktualizację treści Strategii. Należy zaznaczyć, że realizacja działań w ramach Strategii uwarunkowana jest w głównej mierze od pozyskania dofinansowania ze środków zewnętrznych. Ponadto bieżący monitoring realizacji celów Strategii i jej bieżąca aktualizacja mają za zadanie sprawić, aby główne założenia Strategii mogły być kontynuowane w kolejnej perspektywie czasowej. Podstawą do wyznaczania kierunków rozwoju przestrzennego gminy jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne.

Spis tabel, rysunków, wykresów i zdjęć

Spis tabel

Tabela 1 Liczba ludności w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025 5
Tabela 2 Saldo migracji w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025..... 6
Tabela 3 Przyrost naturalny w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025..... 9
Tabela 4 Wydatki z budżetu gminy Dubicze Cerkiewne na oświatę i wychowanie w latach 2019-2025 (zł)..... 9
Tabela 6 Liczba beneficjentów pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2024 12
Tabela 7 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2024..... 12
Tabela 8 Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2024 13
Tabela 10 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2019-2025 15
Tabela 11 Rodzaj działalności gospodarczej z podziałem na sekcje PKD wśród podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2022-2025..... 20
Tabela 12 Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025 22
Tabela 13 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025 22
Tabela 14 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025 22
Tabela 15 Dochody gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025 24
Tabela 16 Dochody gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Dubicze Cerkiewne w 2025 w porównaniu do gmin powiatu hajnowskiego i województwa podlaskiego 24
Tabela 17 Dane dotyczące bezrobocia w gminach powiatu hajnowskiego i w powiecie hajnowskim – stan na 31.12.2025 r..... 25
Tabela 18 Liczba wydanych decyzji administracyjnych w zakresie nowych inwestycji w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025..... 33
Tabela 19 Liczba nowo wydzielonych działek budowlanych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025 33
Tabela 20 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze społecznej..... 45
Tabela 21 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze gospodarczej..... 46
Tabela 22 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze przestrzennej..... 47
Tabela 23 Analiza SWOT gminy Dubicze Cerkiewne w sferze klimatyczno-środowiskowej 48
Tabela 24 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 1..... 56
Tabela 25 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 2..... 57
Tabela 26 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 3..... 58
Tabela 27 Cele operacyjne, kierunki działań i wskaźniki w ramach celu strategicznego nr 4..... 59
Tabela 26 Wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych..... 61
Tabela 27 Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi w podziale na poziom europejski, krajowy, regionalny i lokalny..... 62

Tabela 30 Lista priorytetowych przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym w ramach Strategii 87
Tabela 31 Podmioty zaangażowane w realizację Strategii 91

Spis rysunków

Rysunek 1 Lokalizacja gminy Dubicze Cerkiewne na planie województwa podlaskiego 27
Rysunek 2 Położenie komunikacyjne gminy Dubicze Cerkiewne 28
Rysunek 3 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem Obszarów Chronionego Krajobrazu 39
Rysunek 4 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem rezerwatów przyrody 39
Rysunek 5 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 40
Rysunek 6 Położenie gminy Dubicze Cerkiewne względem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 41
Rysunek 7 Ekstremalne temperatury maksymalne i minimalne w Polsce w latach 1991-2020 r. 42
Rysunek 8 Ekstremalne sumy opadów i ekstremalne usłonecznienie w Polsce w latach 1991-2020 r. 43
Rysunek 9 Cele strategiczne Strategii 55
Rysunek 10 Mapa zagrożenia suszą atmosferyczną 66
Rysunek 11 Mapa zagrożenia suszą rolniczą 67
Rysunek 12 Mapa zagrożenia suszą hydrologiczną 67
Rysunek 13 Mapa zagrożenia suszą hydrogeologiczną 68
Rysunek 14 Mapa łącznego zagrożenia suszą 68
Rysunek 15 Obszary cenne przyrodniczo i obszary wiejskie w województwie podlaskim 72
Rysunek 16 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją w województwie podlaskim 73
Rysunek 17 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Dubicze Cerkiewne 76
Rysunek 18 Rozmieszczenie dóbr kulturowych o dużej wartości kulturowej i historycznej w gminie Dubicze Cerkiewne 78

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (stan na 31.12.2025 r.) 6
Wykres 2 Gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (stan na 31.12.2025 r.) (osoby na km^2) 7
Wykres 3 Ludność gminy Dubicze Cerkiewne w podziale na płeć w 2025 r. 7
Wykres 4 Liczba mieszkańców gminy Dubicze Cerkiewne w podziale na wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny (stan na 31.12.2025 r.) 7
Wykres 5 Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2018-2024 15
Wykres 6 Wskaźnik liczby fundacji, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla województwa podlaskiego, powiatu hajnowskiego i gmin wchodzących w jego skład (2025 r.) 15
Wykres 7 Podmioty sektorów gospodarczych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych w gminie Dubicze Cerkiewne w 2025 r. (%) 21
Wykres 8 Podmioty gospodarcze według sektorów własnościowych w gminie Dubicze Cerkiewne (2025 r.) 21

Wykres 9 Wskaźnik osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla województwa podlaskiego, powiatu hajnowskiego i gmin wchodzących w jego skład (2025 r.) 23
Wykres 10 Dochody i wydatki ogółem gminy Dubicze Cerkiewne w latach 2021-2025 (zł) 23
Wykres 11 Liczba bezrobotnych w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025 24
Wykres 12 Osoby korzystające z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu hajnowskiego, województwa podlaskiego i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2024 r.) 30
Wykres 13 Osoby korzystające z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie mieszkańców w powiecie hajnowskim, województwie podlaskim i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2025r.) 31
Wykres 14 Osoby korzystające z sieci gazowej w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu hajnowskiego, województwa podlaskiego i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2024 r.) 32
Wykres 15 Liczba mieszkań w gminie Dubicze Cerkiewne w latach 2020-2025 34
Wykres 16 Wskaźnik liczby mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w powiecie hajnowskim, województwie podlaskim i w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego (2025 r.) 34
Wykres 17 Wskaźnik wilgotności gleby 0-100% dla powiatu hajnowskiego (2025 r.) 44

Bibliografia

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego
2. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły
3. Plan przeciwdziałania skutkom suszy
4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego
5. Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły
6. Program Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021-2027
7. Program Ochrony Środowiska dla Gminy Dubicze Cerkiewne na lata 2023-2026
8. Raport o stanie Gminy Dubicze Cerkiewne za 2025 rok
9. Program współpracy gminy Dubicze Cerkiewne z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2026
10. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030
11. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dubicze Cerkiewne
12. Średniookresowa Strategia rozwoju kraju
13. Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027
14. www.agrometeo.imgw.pl
15. www.bdl.stat.gov.pl
16. www.dubicze-cerkiewne.pl
17. www.funduszeuepodlaskie.pl
18. www.karty.apgw.gov.pl
19. www.gov.pl
20. www.geoserwis.gdos.pl
21. www.google.pl/maps
22. www.gov.pl
23. www.mapa.wyniki.edu.pl
24. www.rspo.gov.pl
25. www.wody.isok.gov.pl